

№ 2 (96) 2021

НАША ВЕРА

Бочны алтар «Укрыжаванне Езуса Хрыста»
ў Будслаўскім касцёле.
Фрэска К. Анташэўскага.
Стан пасля пажару. Фота У. Суцягіна.

Ксёндз Ежы Шымік

* * *

Мая любоў — укрыжаваная.
Св. Ігнацы з Антыёхіі.

Любоў баліць.
Чым больш любові,
Тым мацней.
Неабавязкова наадварот.

Пераклад з польскай мовы
Крыстыны Лялько.

Рэдакцыйная рада:

арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, Ганаровы мітрапаліт Мінска-Магілёўскі,
біскуп Юрый Касабуцкі,
кс. Аляксандр Амяльчэня, Ірына Багдановіч, Данута Бічэль, кс. Юры Быкаў,
Ірына Жарнасек, Алесь Жлутка, Лідзія Камінская,
Аліна Новікава, кс. Дзмітрый Пухальскі (касцёльны кансультант),
Ала Сямёнава, Аркадзь Шпунт.
Галоўны рэдактар — Крыстына Лялько.
Мастацкі рэдактар — Уладзімір Вішнеўскі.
Тэхнічны рэдактар — Алег Глекаў.

У нумары 2 / 2021

НАША ВЕРА

- 2** **Год святога Юзафа**
Айцец Аркадзь КУЛЯХА
КУЛЬТ І АБРАЗ СВЯТОГА ЮЗАФА Ў ГУДАГАІ
- 6** **Успаміны**
Эльжбета СМУЛКОВА
МАЕ ЎСПАМІНЫ ПРА КСЯНДЗА КАРДЫНАЛА
КАЗІМІРА СВЁНТКА
- 10** **Нашы святыні**
Ігар СУРМАЧЭЎСКІ
БУДСЛАЎ. ПІЛІГРЫМКА Ў ЦІШЫНЮ...
- 16** **На кніжнай паліцы**
Айцец Аляксандр ЖАРНАСЕК МІС
УСЕ СУДЫ ТВАЕ ПРАВЕДНЫЯ
З кнігі «Памілаваныя»
- 22** **In memoriam**
Крыстына ЛЯЛЬКО
«МОЙ БОЖА, ЯК ЗРАЗУМЕЦЬ СЭРЦА СМЕРЦІ?»
- 25** *Галіна ШУР*
СТОП-КАДР: ЮРЫЙ ГАРУЛЁЎ
- 29** **Асобы**
Андрэй ШПУНТ
КСЁНДЗ СТАНІСЛАЎ ПАРЧЭЎСКІ —
СЯБАР АДАМА МІЦКЕВІЧА
- 34** **Тэалогія**
ЗГРЫЗОТЫ СУМЛЕННЯ
Размова з прафесарам тэалогіі
айцом Здзіславам Кіясам OFMConv
- 37** **Літаратурная спадчына**
Габрыэля ПУЗЫНІЯ
БЯСЕДА І ўРАЧЫСТАСЦЬ
- 44** **Паззія**
Ірына БАГДАНОВІЧ
КАТЭХЕЗА БЭЗУ
- 48** *Ксёндз Ежы ШЫМІК*
АДЫСЦІ І ВЯРНУЦЦА
- 52** **Прэзентацыя**
Лідзія КАМІНСКАЯ
СЭРЦУ, НЕ ЗНЯТАМУ З КРЫЖА...
Пра новую кнігу перакладаў вершаў
кс. Яна Твардоўскага «Да Маці Божай»
- 54** **На кніжнай паліцы**
Язэп ЯНУШКЕВІЧ
ДАКРАНУЦЦА ДА АДКРЫЦЦА
- 58** **Проза**
Уладзімір СІЎЧЫКАЎ
НЯБЕСНАЯ АПЯКУНКА
З нізкі «Уладзева гісторыі»
- 62** **Тэалагічныя рэфлексіі**
Войцех ЖМУДЗІНЬСКІ SJ
КАЛІ ўСЁ ЦДЗЕ НЕ ТАК
- 65** **Мастацтва**
Андрэй Дубінін
«АДБУДУЙ МОЙ ДОМ...»

Айцец Аркадзь Куляха Культ і абраз святога Юзафа ў Гудагаі

Святы Юзаф — гэта пакорны святы! Ён ціхі, маўклівы, нібы з боку, хоць заўсёды рашучы, працавіты і актыўны. Такім паказвае яго Евангелле і Традыцыя Касцёла, а таксама сведчанні святых. З нагоды 150-й гадавіны абвяшчэння святога Юзафа Апекуном паўсюднага Касцёла папа Францішак напісаў, што Юзаф, які стаў *бацькам у цені*, знайшоў шчасце ў дары самога сябе¹. Святы Айцец дадае, што такі дар магчымы ў выпадку ахвярнай сталасці чалавечай асобы, бо калі «пакліканне ці то сужэнскае, ці да цэлібату, ці да дзявоцтва не дасягае сталасці ў дары сябе, затрымліваючыся толькі на логіцы ахвяры, то замест таго каб быць знакам прыгажосці і радасці любові, можа стаць выразам няшчасця, смутку і расчаравання»². Варта асаблівым чынам у год, прысвечаны св. Юзафу, паглядзець на «аздобу сямейнага жыцця» не толькі ду-

хоўна, але таксама праз творы сакральнага мастацтва, сярод якіх шмат алтароў, абразоў, фігураў і ферэтронаў, што з розных бакоў паказваюць асобу зямнога бацькі Божлага Сына.

З гісторыі Гудагая

Мястэчка Гудагай вядомае не толькі ў нашай краіне дзякуючы славітаму ласкамі абразу Маці Божай. Згодна з жаданнем фундатараў касцёла, задумай архітэктара ды кармэлітаў босых, апекуноў санктуарыя, Марыя змешчана ў галоўным алтары над табэрнакулюмам з Найсвяцейшым Сакрамэнтам. Яна глядзіць са свайго абраза на кожнага, хто заходзіць у святыню, а вернікі адразу кіруюць свой позірк на Яе. З правага боку ў касцёле ёсць алтар Найсвяцейшага Сэрца Езуса, а ў ім, на самым версе, абраз Маці Божай з касцёла ў Слабодцы. Насупраць — святы Казімір, які заахвочвае да вернасці Пану Богу.

Амаль незаўважным застаецца змешчаны ў пераносным алтары ў канцы касцёла абраз св. Юзафа, які пакорна і ціха трымае ў адарацыі Езуса Хрыста. Святы пастаянна знаходзіцца побач з канфесіяналам, нават крыху схаваны за ім. Калі наступае час працэсіі з нагоды розных урачыстасцяў, алтарык здымаюць і нясуць, і тады ва ўсёй красе можна убачыць прыгажосць св. Юзафа на гудагайскім абразе...

Гудагай — гэта вёска ў Астравецкім раёне, якая ў XVIII стагоддзі належала роду Развадоўскіх, а з 1735 года стала ўласнасцю Людвікі Войны з Сулістроўскіх, жонкі дзісенскага староства. Менавіта Войны пабудавалі тут касцёл і кляштар для кармэлітаў босых. З акта фундацыі кляштара, які датаваны 19 студзеня 1764 г., даведваемся, што ў касцёле быў змешчаны абраз Маці Божай Гудагайскай, які славіўся «цудамі ўжо сто гадоў». Ужо

Айцец Аркадзь КУЛЯХА OCD нарадзіўся 16 ліпеня 1966 г. у Хмельніку (Польшча). Пасля заканчэння сярэдняй школы ўступіў у ордэн кармэлітаў босых. Сямінарыю пры ордэне скончыў у Кракаве, дзе ў 1993 г. атрымаў святарскае пасвячэнне. Пасля святарскага пасвячэння працаваў у Гудагаі і Нарачы. З 2001 года працаваў у Міжыацэзіяльнай вышэйшай духоўнай семінарыі імя св. Тамаша Аквінскага ў Пінску. Абараніў ліцэнцыят па маральнай тэалогіі ў Люблінскім каталіцкім універсітэце. Цяпер працуе ў Гудагаі.

ў 1736 годзе фундатарка пабудавала ў Гудагаі новую капліцу, у якой змясцілі абраз Маці Божай. Папярэдняю каплічку спалілі шведы ў 1656 годзе. Часта бывала так, што фундатары будавалі касцёлы як дар (*votum*) для Бога з мэтай выпрасіць нейкую ласку або падзякаваць за яе. Ганна Война хацела такім чынам выпрасіць вечнае збаўленне для свайго першага мужа Міхала Козела-Паклеўскага, які трагічна загінуў падчас нападу разбойнікаў, калі вяртаўся з Варшаўскага сейма. Памерлы адышоў з гэтага свету без святых сакрамантаў і ў сне турбаваў жонку, таму яна хацела, каб вернікі маліліся падчас набажэнстваў аб вечным супакоі для яго. Войны ў 1763 годзе пабудавалі ў Гудагаі касцёл, у якім быў змешчаны славыты ласкамі абраз Маці Божай і запрасілі для апекі над ім кармэлітаў босых, якія служылі ў недалёкай Вострай

Браме ў Вільні. Паколькі навакольныя вёскі і сам Гудагай былі дастаткова люднымі, то ў 1777 годзе касцёл стаў парафіяльным³. Пасля Лістападаўскага паўстання 1830–1831 гадоў парафія, касцёл і кляштар былі ліквідаваныя царскімі ўладамі. Касцёл аднавіў сваю дзейнасць толькі ў 1907 годзе, а кармэліты босыя вярнуліся ў Гудагай у 1990 годзе.

Култ св. Юзафа ў кармэліцкім ордэне

Кармэліты босыя, якія апекаваліся святыняй, клапаціліся таксама пра ўбранства касцёла і Божы култ. Асаблівай рысай духоўнасці і пастырскага служэння кармэліцкага ордэну з'яўляецца набажэнства да св. Юзафа. На пачатку XIII стагоддзя на гары Кармэль манахі, якіх называлі братамі Найсвяцейшай Панны Марыі, пабудавалі касцёл і кляштар у гонар Маці Божай.

Адтуль па волі Божай ордэн пакročыў па Еўропе, а з цягам часу па ўсім свеце. Кармэліты развівалі култ Багародзіцы, а таксама св. Юзафа, аб чым сведчаць гістарычныя дакументы. Адзін з аўтараў, кармэліцкі тэолаг і гуманіст Арнольд Бостый (*Bostius*), у 1479 годзе напісаў, што ордэн з асаблівай павагай ушаноўвае Маці Божую, Яе бацькоў св. Ганну і св. Яўхіма, а таксама Абранніка Найсвяцейшай Панны Марыі, апекуна Святой Сям'і — св. Юзафа. Аўтар называе святога Юзафа «нявіннікам і некранутым чалавекам, намеснікам вечнага Бога, карміцелем і самым клапацілым эканомам і зямным прыёмным бацькам, узлюбленым абраннікам Марыі, найвярнейшым апекуном і сведкам Яе дзявоцтва; па прыкладзе сваёй Абранніцы — самым руплівым у справе збаўлення душаў і дасканалым у любой цнотце»⁴.

Прыведзеныя словы сведчаць аб тым, што кармэліты ўсведамлялі ролю св. Юзафа ў таямніцы Езуса, Марыі і Касцёла, які называе св. Юзафа *слугою збаўлення*⁵. У выдадзеным у другой палове XV стагоддзя кармэліцкім Брэвіярыі св. Юзаф меў свой уласны афіцый з гімнамі, антыфонамі і чытаньнямі. Асаблівым чынам развіццю культу св. Юзафа паспрыяла св. Тэрэза ад Езуса (1515–1582 гг.), фундатарка кармэлітак босых і інспіратар рэформы кармэлітаў, у выніку якой з’явіліся кармэліты босыя. Св. Тэрэза даручыла сваё жыццё і справу рэформы менавіта св. Юзафу. На пачатку манаскага жыцця святая моцна захварэла, а выздараўленне прыпісвала заступніцтву св. Юзафа: «Убачыўшы сябе ў такім маладым узросце нямоглай, пакінутай зямнымі ўрачамі, я вырашыла звярнуцца да нябесных лекараў, каб яны вылечылі мяне, бо я так хацела здароўя. <...> Я абрала сабе заступнікам і патронам хвалебнага св. Юзафа, шчыра даручаючыся Яму. І я дакладна даведалася, што, як у гэтай патрэбе, так і ў іншых больш пільных справах, якія датычылі майго гонару і згубы маёй душы, гэты мой Айцец і Апякун выратаваў мяне ды зрабіў мне больш добра, чым я магла прасіць»⁶. Наследуючы сваю настаўніцу і маці, духоўныя сыны св. Тэрэзы ва ўсіх супольнасцях пашыралі набажэнства да св. Юзафа ды імкнуліся праз іканаграфію, малітвы, навучанне, казанні ды іншым чынам аддзячыць магутнаму святому Заступніку і засведчыць яго апеку вернікам. Безумоўна, таксама было і ў Гудагаі, куды кармэліты босыя прыбылі з кляштара св. Тэрэзы ад Езуса ў Вільні, які меў ужо шматгадовую традыцыю, паколькі быў заснаваны ў 1654 годзе. У самой Вільні кармэліты босыя пасяліліся яшчэ раней, у 1626 годзе.

Гудагайскія ферэтроны

У гудагайскім касцёле, які, згодна з фундатарскай традыцыяй, быў забяспечаны ўсім неабходным для правядзення набажэнстваў, ёсць два ферэтроны. Відавочна, звязана гэта з брацтвамі Маці Божай Шкаплернай і св. Юзафа, якія існавалі пры кармэліцкіх святынях. Прадстаўнікі паасобных брацтваў насілі ферэтроны ў працэсіях і дбалі пра іх належны стан у касцёле. Слова «ферэтрон» паходзіць ад лацінскага «*fero*» — «нясу» і «*thronus*» — «трон» і азначае розных памераў алтарык, у якім змешчаны дзве выявы, пераважна Езуса, Маці Божай, св. Юзафа або іншых святых, напрыклад, апекуноў дадзенай мясцовасці. Гудагайскія ферэтроны не аднолькавыя: адзін з іх, у эклектычным стылі, змяшчае намаляваны на блясе па два бакі абраз Маці Божай Шкаплернай і св. Юзафа з Дзіцяткам Езусам. Разьбяны ажурны картуш змешчаны на невысокім століку з прыгожа выгнутымі ножкамі, аздобленым пазалочанымі расліннымі элементамі. Багатая рама з рысамі неабарока надае ферэтрону ўзнёсласць і лёгкасць.

Старажытны абраз св. Юзафа

Выява св. Юзафа знаходзіцца ў алтарыку, выкананым у стылі ракако. Ён значна большы і здаецца, што старэйшы. Рама з арнамантам ракайль з ажурнымі, увагнутымі па баках элементамі з валютавым аздабленнем, змешчана на плоскім пастаменце ў форме падоўжанага *прастакутнага паралелепіпеда* з дзвюма адтулінамі для змяшчэння парэнчаў, на якіх трымаюць ферэтрон у часе працэсіі. На версе рэтабло з двух бакоў выкананыя профільныя гзымсы, пад якімі змешчаныя хрыстаграма і манаграма імя Марыі. Ферэтрон звянчаны адкрытай каронай. У ніжняй

частцы картуша ў сярэдзіне поля з абодвух бакоў — разьбяны герб кармэліцкага ордэну. Ажурная рама пры абразях сіметрычна аздоблена разьбянымі элементамі ў форме кветак. Прамавугольная акантоўка абразоў па баках становіцца выгнутаю ўнізе і імітуе скляпенне ўверсе, дзякуючы чаму здаецца лёгкай і ўрачыстай. Арнаментальна-дэкаратыўная разьба алтарыка часткова пазалочаная, часткова пакрытая серабром. Ферэтрон сваёй формай нагадвае шчыт, у цэнтры якога змешчаны абразы Марыі і Юзафа, аднак чалавек з душой паэта можа ўбачыць тут таксама контуры сэрца. Разьбяны дэкор алтарыка гарманічна спалучаецца з абразамі. На аверсе змясцілі абраз Маці Божай Гудагайскай, намаляваны на палатне. Яго аўтар імкнецца перадаць дабрню і любоў Маці Божай, якая трымае на руках Дзіцятка Езуса, якое туліцца да Яе шчакаў. Абедзве постаці пранікнёным позірам глядзяць наперад, непасрэдна на тых, хто перад абразом. Пан Езус праваю рукою пяшчотна дакранаецца да падбародка Маці, абдымаючы Яе. Абраз упрыгожылі стальным чаканым акладам. На галаве Езуса і Марыі бачым закрытыя кароны, звянчаныя крыжамі. На рэверсе ферэтрона знаходзіцца абраз св. Юзафа з Дзіцяткам Езусам. Кампазіцыя выявы нагадвае абразы Маці Божай: тут зямны тага трымае на каленях Сына — Езуса Хрыста, які выцягнутаю праваю рукою благаслаўляе, а леваю далоняю трымаецца за руку св. Юзафа. Зямны бацька Езуса з сур’ёзным, чулым і спакойным тварам, у задуме, якая нагадвае кантэмпляцыю, глядзіць у тым жа напрамку, што і Езус. На заднім фоне Боскага Збавіцеля змешчаны чаканны скіпетр як сімвал вечнай улады. Папа Францішак напісаў, што Езус бачыў пяшчоту Бога ў св. Юзафе⁷. Здаецца,

што гудагайскі абраз дакладна паказвае менавіта такога св. Юзафа. Як і выява Маці Божай на аверсе, абраз зямнога Апекуна Сына Божлага намалюваны на палатне і ўпрыгожаны стальным чаканым акладам. Даволі багаты дэкор аклада напоўнены расліннымі і кветкавымі матывамі. Ад галавы Езуса і св. Юзафа сыходзяць чаканеныя ў блясе праменні. Босыя стопы Езуса можна інтэрпрэтаваць такім чынам, што Збавіцель спадзяецца на дапамогу свайго зямнога таты, якога папа Францішак называе адважным, працавітым, творчым і рашучым.

Звестак пра паходжанне і аўтарства гудагайскага абраз св. Юзафа і ферэтрона няма ні ў фундацыйным акце, ні ў апісанні асвятчэння касцёла. Адсутнічаюць таксама мастацкія даследаванні. Мяркуем, што ал-

тарык паходзіць з XVIII ст. Абраз можа быць часткаю большай выявы, намалюванай у іншым часе, якую выразалі і змясцілі ў ферэтроне. Пакінем гэтую справу гісторыкам і мастацтвазнаўцам. Беручы пад увагу пакручасты лёс касцёла, можна сказаць, што ферэтрон, хоць і крануты часам і абставінамі, добра захаваўся да нашых дзён.

Кармеліты босыя, якія лічаць св. Юзафа апекуном свайго ордэну, таксама і сёння ста-

раюцца пашыраць яго культ у парафіях, дзе Божы Провід праз біскупа даручыў ім служэнне.

Няхай жа святы Юзаф, якога папа Францішак характарызуе як умілаванага, пяшчотнага, паслухмянага бацьку, які з творчай адвагай працуе і застаецца ў цені, у год, яму прысвечаны, стане натхненнем і ўзорам бацькоўства для мужчын нашай краіны ды апекуном для кожнага чалавека.

¹ Гл. Апостальскі ліст Святога Айца Францішка *Patris Corde*, 7.

² Тамсама.

³ Гл. Аркадзь Куляха, «Абраз Маці Божай у Гудагаі», — Мінск, выд. «Про Хрысто», 2014.

⁴ А. М. FORCADEL, *Ritus carmelitarum antiquae observantiae*, «Ephemerides Liturgicae», fasc. 1 (1950), s. 5–59; O. SPIKKER, *Carmelitani — Rito Liturgico*, [y:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, т. II, Roma 1975, s. 508–511.

⁵ Ян Павел II, Апостальская адгартыя *Redemptoris custos*, 14.

⁶ Тэрэза ад Езуса, Кніга майго жыцця, 6.6–8.

⁷ Пар. Апостальскі ліст Святога Айца Францішка *Patris Corde*, 2.

Эльжбета Смулкова

Мае ўспаміны пра ксяндза кардынала Казіміра Свёнтка

Атмасфера сустрэчаў з выдатнымі людзьмі не забываецца. Можна не памятаць дэталі ў размоваў і чарговасці фактаў, якія пры гэтым адбываліся, але аўра Асобы ў памяці застаецца, асабліва калі гэтыя сустрэчы праходзілі ў незвычайных акалічнасцях.

Мая першая сустрэча з ксяндзом кардыналам Казімірам Свёнткам была афіцыйным візітам новапрызначанага генеральнага консула Рэспублікі Польшчы ў Мінску да Мітрапаліта Мінска-Магілёўскага, арцыбіскупа Казіміра Свёнтка. Яна адбылася ў сакрыстыі пінскай катэдры, дзе нас чакаў ксёндз арцыбіскуп. У ясны дзень ранняй восені 1991 года мы з мужам прыехалі ў Пінск. Памятаю залаціста-зялёны каларыт палескіх дрэваў, якія раслі ўздоўж шашы і мільгалі перад нашымі вачыма на сонцы. На іх былі густа размешчаныя дошчачкі з папярэджаннем пра апраменьванне тэрыторыі, бо незадоўга да гэтага адбылася аварыя ў Чарнобылі. Мы як прадстаўнікі Польшчы ехалі выказаць пашану Чалавеку, які па-за сваім афіцыйным высокім статусам быў ахінуты легендаю пра знаходжанне ў адзіночнай камеры смерці, а пазней — пра Варкуту і іншыя лагеры.

У сакрыстыі нас чакаў сур'ёзны, сціплы і непасрэдны чалавек. Пазнаёміўшыся з намі, ён корат-

ка і канкрэтна распавёў пра лёс пінскіх святыняў, пра тое, як у пяцідзясятны гады касцёл езуітаў узарвалі¹, і ў агульным ахаарактарызаваў сітуацыю Каталіцкага Касцёла ў Беларусі. Ён асабіста правёў нас па катэдры, паказваючы самыя каштоўныя элементы яе інтэр'ера. Ксёндз кардынал спыніў нашу ўвагу на грабніцы пахаванага тут біскупа Зыгмунта Лазінскага (1870–1932), аднаго са сваіх папярэднікаў, якога вельмі шанавалі. Падарыў копію блакітнай Пінскай Мадонны пэндзля Альфрэда Ромера (1894) — Яе абраз вісеў даволі высока на сцяне правай навы і ўразіў мяне як сучаснае ўвасабленне мацярынства. Не памятаю, ці менавіта падчас гэтага першага візіту мы былі запрошаныя на пачастунак у славуці ўжо дом

на вул. Шаўчэнкі, 12, ці мы разам на аўтамабілі выправіліся на экскурсію ў любімы лес ксяндза кардынала, размешчаны непадалёку, ці, наадварот, ён паказваў нам у той дзень страшныя спусташэнні, да якіх у палескай прыродзе прывяла неабдуманая меліярацыя. Усе згаданыя падзеі сапраўды адбываліся, але ў гэтых успамінах ужо не мае значэння тое, у якой чарговасці. Падчас некалькіх гадоў працы ў Беларусі я шмат разоў сустракалася з ксяндзам кардыналам як пасол Рэспублікі Польшча. Гэта было і ў розных афіцыйных акалічнасцях, як, напрыклад, падчас візіту Леха Валенсы ці вігіліі Богага Нараджэння для палякаў у пасольстве Рэспублікі Польшча, і ў прыватных абставінах.

Гады нашага непасрэднага

Эльжбета Смулкова — доктар мовазнаўства, славіст, сябра Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Нарадзілася 24 чэрвеня 1931 г. у Львове. Закончыла філалагічны факультэт Універсітэта імя Мікалая Каперніка ў Торуні (1957 г.). У 1971–1975 гг. кіравала аддзяленнем беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. У 1978 г. абараніла доктарскую дысертацыю. У 1997–2002 гг. — загадчык кафедры беларускай культуры Беластоцкага ўніверсітэта. У 1992–1995 гг. — першы пасол Рэспублікі Польшча ў Рэспубліцы Беларусь. Аўтар шматлікіх артыкулаў і навуковых працаў, а таксама манаграфій «Беларуская земляробчая лексіка» (1968), «Даследаванне націску ў беларускай мове» (1978) і інш. Жыве ў Варшаве.

кантакту (1991–1995) былі важнымі для ўсяго ўсходняга блоку, у тым ліку для Беларусі і Польшчы, а таксама для развіцця польска-беларускіх адносінаў. Мы абое ў пэўнай ступені былі задзейнічаныя ў некаторых пераломных працэсах і падзеях. Аварыя на атамнай электрастанцыі ў Чарнобылі (26 красавіка 1986 года) ударыла пераважна па Беларусі, выклікаўшы незваротныя экалагічныя, гаспадарчыя і сацыяльныя наступствы. Распад Савецкага Саюза (Віскулі, 8 снежня 1991 года), абвешчэнне незалежнасці рэспублік, якія дагэтуль былі ў складзе СССР, і заснаванне СНД прынеслі адным радасць утварэння самастойнай дзяржаўнасці, другім — расчараванне і пошукі магчымасці вяртання да ранейшай формы кіравання; выклікалі таксама гаспадарчыя цяжкасці, праблемы юрыдычнага, дыпламатычнага і моўнага характару. Паўстала пытанне пра формы рэлігійнага адраджэння пасля перыяду афіцыйнага дзяржаўнага атэізму і пераследаванняў за веру. І яшчэ адна вельмі важная праблема: непадрыхтаванасць да самаарганізацыі грамадства, якому не хапала грамадзянскай свядомасці, што вельмі ўскладняла будаванне самастойнай беларускай дзяржаўнасці.

Ва ўспамінах пра ксяндза кардынала Свёнтка спынімся на справах, якія датычацца веравызнання, — мяне як генеральнага консула, а затым пасла Рэспублікі Польшча ў Беларусі яны ў вялікай ступені таксама непасрэдна датычыліся.

Узгадайма, што Беларусь была і застаецца шматканфесійнай краінай. Паводле дадзеных Савета па справах рэлігій пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь на 1 студзеня 1993 года ў Беларусі было ў агульным 1501 рэлігійных

Падчас рэкансэкравы кясцёла Узвышэння Святога Крыжа ў Брэсце. 1992 г.

супольнасцяў 20-ці веравызнанняў: праваслаўных супольнасцяў — 788, рыма-каталіцкіх — 305, грэка-каталіцкіх — 8, баптысцкіх — 141, пяцідзясятніцкіх — 170, адвэнтысцкіх — 19, юдаісцкіх — 7, стараабрадных — 26, мусульманскіх — 8 і іншых усяго — 29².

Беларускую Праваслаўную Царкву, самую шматлікую супольнасць у Беларусі па колькасці вернікаў, падпарадкаваную Маскоўскаму Патрыярхату, улады ўзвялі ў ранг дзяржаўнай рэлігіі. Наколькі я памятаю, першую спробу ўзняць пытанне пра аўтакефалію (пастанова з'езду праваслаўнага духавенства ў Мінску ад 23 ліпеня 1922 года, дзейная да канца дваццатых гадоў і пад нямецкаю акупацыяй з 1941 года) учыніў Беларускі Народны Фронт (БНФ), калі запрасіў у Мінск у лютым 1992 года мітрапаліта Беларускай Праваслаўнай Царквы з Канады Мікалая. Пасля яго ад'езду ў Мінску ўзнікла Беларускае Праваслаўнае Брацтва, мэтай якога было ўтварэнне нацыянальнай

Праваслаўнай Царквы, аднак да аўтакефаліі БПЦ не дайшло і сёння.

Праваслаўная Царква і Каталіцкі Касцёл былі ў стадыі адраджэння свайго патэнцыялу і стварэння адпаведных структураў у новых дзяржаўных умовах пасля перыяду працяглай дыскрымінацыі і пераследаванняў. Варта ўзгадаць, што беларускія католікі да часу прызначэння біскупа Тадэвуша Кандрусевіча Апостальскім Адміністратарам у ліпені 1989 года не мелі кіраўніка мясцовага Касцёла. Ксяндзы для Беларусі вучыліся ў духоўнай семінарыі ў Рызе, а католікі знаходзіліся пад юрысдыкцыяй латвійскага біскупа.

Кардынала Казіміра Свёнтка, наступніка скіраванага ў Маскву біскупа Тадэвуша Кандрусевіча,

13 красавіка 1991 года папа Ян Павел II прызначыў Мітрапалітам Мінска-Магілёўскім і Апостальскім Адміністратарам Пінскай дыяцэзіі. Біскупскае пасвячэнне ён прыняў 21 мая 1991 года ў катэдры ў Пінску, незадоўга да нашага прыезду ў Мінск, а годнасць кардынала атрымаў 26 лістапада 1994 года. Мы з мужам удзельнічалі ў прыгожай урачыстасці інтэрсу кардынала Свёнтка ў мінскую катэдру.

Са згоды беларускіх уладаў у рэспубліцы працавала ў той час звыш 50-ці святароў з Польшчы. Як генеральны консул я амаль з першай хвіліны сваёй службы была задзейнічана ў справы некаторых з іх, напрыклад, калі ўлады не працягвалі ім тэрмін прабывання ў краіне або калі ўзнікала патрэба рэагаваць на агрэсіўныя паводзіны беларускіх патрыятычных асяродкаў, якія ўспрымалі адраджэнне каталіцызму ў Беларусі як пагрозу. Самымі складанымі былі моўная праблема і папрост у тым, што Каталіцкі Касцёл займаецца паланізацыяй беларусаў. Не толькі

Кардынал Казімір Свёнтэк з супрацоўнікамі пасольства Рэспублікі Польшчы ў Беларусі.

ў прэсе, але і ў прамовах некаторых дзеячаў я сустракала абвінавачванні ў тым, што ў касцёлах вывешваюцца польскія сцягі і партрэты Прэзідэнта Леха Валенсы. Кардынал Казімір Свёнтэк катэгарычна выказваўся на конт гэтых непраўдзівых папрокаў. У кароткім артыкуле «Беларускі Касцёл не залежыць ад польскага», апублікаваным у газеце «Звязда» за 4 лютага 1993 года, звяртаецца ўвага на той факт, што абвінавачванні ў так званай «польскасці» каталіцызму ў Беларусі не спыняюцца і прыводзяцца словы кардынала: «Каталіцкі Касцёл на Беларусі — самастойны, ён напрамую залежыць толькі ад Ватыкана, ад Папы Рымскага, і ніяк не залежыць ні ад біскупаў, ні ад ксяндзоў з Польшчы. А калі і „пазычылі“ некаторых святароў на некалькі гадоў, то гэта вымушаная і часовая з’ява. З выказванняў мітрапаліта Філарэта³ можна зразумець, быццам і цяпер польскія сцягі вывешваюцца ў касцёлах, а нічога падобнага няма. Ён узяў тое, што было два гады назад, а ў мяне ўжо больш за год дзейнічае забарона, і нідзе ніводнага сцягу няма, а дзе быў, там знялі. З такіх вось і іншых выказванняў у людзей можа з’явіцца ўражанне, быццам наш Касцёл — гэта

нейкі агент Польшчы на Беларусі, нейкі філіял польскага Касцёла. Нічога падобнага! Пара ўжо гэта зразумець, каб не было больш непаразумеў на кожным кроку. Патрэбны ўрэшце добрая воля і разуменне».

Магу смела сказаць, што забарона, пра якую гаварыў ксёндз кардынал у газеце «Звязда», паўсюль захоўвалася. Прабываючы ў Беларусі і шмат падарожнічаючы па ёй, я наведвала касцёлы і капліцы, удзельнічала ў святых Імшах і нідзе не бачыла ні сцягоў, ні партрэтаў. Адзіны прыклад, калі я заўважыла польскія харугвачкі — не ў касцёле, а ў адной з групаў пілігрымаў па дарозе ў Будслаў, — я назірала ў 1992 годзе. Перад уваходам у касцёл яны, канечне, былі згорнутыя і схаваныя, бо ні ў касцёле, ні звонку я іх ужо не бачыла.

Больш сур’ёзна і складана на той час была праблема мовы літургіі і катэхезы ў Каталіцкім Касцёле⁴. Цалкам зразумела, што беларускія патрыятычныя асяродкі (напрыклад, БНФ, Беларуская каталіцкая грамада) імкнуліся ўвесці ў літургію і іншыя рэлігійныя практыкі беларускую мову. На гэтую спрэчку — больш эмацыйную, чымсэнсоўную, — накладваўся распаўсюджаны стэрэатып пра тое, што каталі-

цызм — гэта «польская вера» ў апазіцыі да праваслаўя як «рускай веры», у выніку чаго некаторыя вернікі неахвотна прымалі літургію і іншыя абрады, якія здзяйсняліся па-беларуску, не зважаючы на тое, што не для ўсіх польская мова была зразумелаю. На першым этапе дадаткова ўскладняў сітуацыю недахоп адпаведных літургічных кніг і няведанне беларускай мовы прыезджымі святарамі, зрэшты, не толькі з Польшчы, але таксама, напрыклад, са Славакіі. Гэтыя крыху акрэсленыя праблемы ўжо маюць сваю багатую бібліяграфію. Я згадваю іх тут дзеля таго, каб паказаць, у якіх умовах кардынал выконваў абавязкі мітрапаліта Каталіцкага Касцёла, а я — пасла Рэспублікі Польшчы ў Беларусі. Яшчэ трэба дадаць, што не толькі беларускія патрыятычныя асяродкі, але і прадстаўнікі ўлады (міністры замежных спраў Пятро Краўчанка і Уладзімір Сянько, упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Аляксей Жыльскі і іншыя) успрымалі польскую мову ў Касцёле як інструмент паланізацыі беларусаў у іх уласнай краіне і рабілі захады, каб выціснуць яе з рэлігійнага жыцця. У мяне часта пыталіся пра гэта, таму можна ўявіць, з якім націскам сутыкаўся ксёндз арцыбіскуп, хоць я не памятаю, каб ён калі-небудзь пра гэта са мною размаўляў.

15 мая 1992 года ў Мінску адбылася агульнарэспубліканская канферэнцыя з удзелам старшыні Вярхоўнага Савета, першага намесніка старшыні Савета Міністраў, міністраў і іншых высокіх прадстаўнікоў сферы культуры, навукі і палітыкі. Яна была прысвечаная тэме «Беларуская мова і нацыянальна-дзяржаўны суверэнітэт Рэспублікі Беларусь». На канферэнцыі была прынятая пастанова, якая мела 12 канкрэтных пунктаў адносна пашырэння сферы ўжывання беларускай мовы. Апошні з іх гучаў наступным чынам: «Патрабаваць ад Вярхоўнага Савета Беларусі,

органа дзяржаўнага кіравання і праваахоўных органаў рэспублікі, прыняць канкрэтныя захады ў дачыненні да тых святароў праваслаўнай і каталіцкай канфесій, чыя дзейнасць скіравана на русіфікацыю і паланізацыю беларускага насельніцтва і якая па сутнасці з'яўляецца антыдзяржаўнай»⁵.

Годнасць арцыбіскупа Казіміра Свёнтка як галавы Католическага Касцёла даволі доўга не прызнавалася дзяржаўнымі ўладамі. Сітуацыя змянілася толькі ў 1993 годзе, дый то пад уплывам некалькіх фактараў: былі ўстаноўлены дыпламатычныя адносіны паміж Беларуссю і Ватыканам; знойдзена паразуменне ў сферы дэлегавання на службу ў Беларусь святароў з іншых дзяржаваў, а не толькі з Польшчы. Ксяндзы і сёстры манахі з Польшчы былі лепш падрыхтаваны да выезду ў Беларусь дзякуючы спецыяльным курсам у варшаўскіх ксяндзоў палатынаў. Аднак перш за ўсё арцыбіскуп Казімір Свёнтэк праявіў сябе як годны і разважлівы іерарх, які нармалізаваў гэтыя адносіны як галава Касцёла і падчас візітацыі беларускіх парафій карыстаўся беларускаю моваю. Штотыднёвік Міністэрства культуры і Саюза беларускіх пісьмнікаў «Літаратура і мастацтва», у якім часам з'яўляліся агрэсіўныя выказванні, ужо 28 жніўня 1992 года на першай старонцы змясціў вялікі партрэт арцыбіскупа ў мітры і з пастаралам, выказаўшы яму прызнанне наступнымі словамі: «Арцыбіскуп Казімір Свёнтэк, вышэйшы каталіцкі іерарх Беларусі. Ягонае слова для падначаленых, клеру і вернікаў — закон, ягоныя ўчынкі — прыклад. Ягоная душпастырская дзейнасць спрыяе нацыянальнаму адраджэнню Беларусі. Арцыбіскуп звяртаецца да Бога з малітваю на беларускай мове. Так было на сёлетнім свяце Божага Цела і на ўрачыстым набажэнстве ў гонар святога Роха. Ужо адно гэта робіць нікчэмнай і бясээнсавай дыскусію аб тым, якой

мовай павінны карыстацца на Беларусі хрысціянскія святары. <...> Арцыбіскуп няўхільна трымаецца пастулата „Касцёл па-за палітыкай“. Пажадаем жа яму ў год вялікага свята ўсіх хрысціян Беларусі здароўя і доўгіх гадоў»⁶.

Кардынал Казімір Свёнтэк быў святаром і іерархам Католическага Касцёла, гэта значыць, Паўсюднага. Пасля вызвалення з лагера ў чэрвені 1954 года ён вярнуўся ў Пінскую дыяцэзію. Не выехаў у Польшчу, хоць у той час якраз працягваўся другі этап рэпатрыяцыі, як гэта тады называлі. Праз некалькі месяцаў са згоды рэспубліканскіх уладаў стаў пробашчам катэдральнай парафіі ў Пінску і заставаўся там да 1991 года⁷. Свайм служэннем галавы Католическага Касцёла ў пераломныя для Беларусі і ўсяго ўсходняга блоку часы ён здабыў вялікі аўтарытэт і любоў сярод вернікаў. Да іх ён скіраваў таксама па-беларуску сваё пастырскае пасланне ў дзень святаго Казіміра, 4 сакавіка 2011 года — пасланне, якое стала апошнім⁸. Кардынал памёр 21 ліпеня 2011 года ў Пінску і быў пахаваны ў катэдральнай крыпце. З урушэннем чытаю яго словы: L.dz. 150/11, *Успамін святога Казіміра, каралевіча, Пінск, 04.03.2011 г.*

Пахвалёны Езус Хрыстус!

Шаноўныя вернікі дыяцэзіі!

Пасля маёй адсутнасці на працягу васьмі месяцаў я вярнуўся ў Пінск і далей праходжу сваю медыцынскую рэабілітацыю пасля атрыманай траўмы і аперацыі.

Далейшая частка паслання, якое цалкам перадрукоўвае выдавецтва «Про Хрысто» ў кнізе «Deo et hominibus serviebat», на якую я раней спасылалася, — гэта праява глыбокай удзячнасці кардынала вернікам за памяць і малітвы ў яго інтэнцыі, медыцынскім работнікам Беларусі і Польшчы за прафесійную і эфектыўную апеку, а таксама Божаму Провіду за перажыты досвед і вяртанне да вернікаў і ў любімы Пінск, у катэдру з грабніцаю біскупа Зыгмунта Лазінскага, у сціплы і ціхі дом. Там ёсць выказванне, якое трэба прывесці ў арыгінале: «*Так сталася, што мая хвароба спрычынілася да ажыўлення і ўмацавання еднасці ў дыяцэзіяльнай сям'і*».

Пад лістом стаіць подпіс — як звычайна, у польска-лацінскай версіі: «*x. Kazimierz Card. Świątek*». Я часта маю гэты подпіс перад вачыма, бо ён знаходзіцца таксама на першай старонцы «*Biblii Ilustrowanej*» (Люблін, 1989), якую я атрымала ад кардынала незадоўга да заканчэння дыпламатычнай місіі ў Беларусі, з прысвячэннем:

Pani Ambasador R.P. Prof. Elżbiecie Smułkowej w dowód wielkiej życzliwości i z wyrazami wdzięczności x. Kazimierz Card. Świątek.

Mińsk – Mohylew – Pińsk 8 września 1995 r.

Дзякуем табе, шаноўны Арцыпастыр!

¹ Кранальнае апісанне выдавочцы, Ніны Лушчык-Лянкавай, знаходзіцца ў яе кнізе «Pińsk. Elekrownia, mam 10 lat» («Пінск. Электрастанцыя, мне 10 гадоў»), апрацаванай Аннай Энгелькінг (Świat literacki, 2004, s. 236–238).

² Цяпер, калі я пішу гэтыя ўспаміны, сітуацыя, канечне, змянілася. І праваслаўныя, і каталіцкія супольнасці значна развіліся. Пэўнае абмежаванне колькасці вернікаў можна назіраць сярод пяцідзясятнікаў і баптыстаў. Я не маю апошніх дадзеных пра лёс Грэка-каталіцкай Царквы (уніяцкай) у Мінску пасля смерці кс. Яна Матусевіча (1998). Паводле Вікіпедыі, у 2011 годзе ў Беларусі дзейнічала 15 грэка-каталіцкіх супольнасцяў.

³ «Літаратура і мастацтва», 8 студзеня 1993 г.

⁴ Шырэй на гэтую тэму я пісала ў артыкуле «Rozwój Kościoła katolickiego w Republice Białorusi — problemy społeczno-polityczne i językowe» (Развіццё Католическага Касцёла ў Рэспубліцы Беларусь — сацыяльна-палітычныя і моўныя праблемы), які ўвайшоў у кнігу «Białoruś i Pogranicza. Studia o języku i społeczeństwie» («Беларусь і памежжа. Даследаванні пра мову і грамадства»), выдавецтва UW, Варшава, 2002, с. 501–508.

⁵ Гл. тамсама, с. 506.

⁶ У «ЛіМе» тлумачыцца, што гутарка ідзе пра тысячагоддзе хрысціянства, а не праваслаўя, як тэндэнцыйна пішуць некаторыя выданні, паколькі ў 992 годзе хрысціянства яшчэ не было падзеленае. «Гэта свята ўсіх хрысціян нашай краіны» (артыкул «Свята веры на Залатой Горцы», «ЛіМ», 28 жніўня 1992 г., с. 2).

⁷ «Deo et hominibus serviebat. Служыў Богу і людзям. Służył Bogu i ludziom» (Мінск, «Про Хрысто», 2014, с.7).

⁸ Тамсама, с. 47.

Ігар Сурмачэўскі

Будслаў. Пілігрымка ў цішыню...

Выгляд будслаўскага касцёла пасля пожара. Фота У. Суцягіна.

«Гарыць касцёл»... Два словы ў ранішняй стужцы фэйсбука ад будслаўскага кустаха а. Зміцера Дубовіка агаломшваюць. Два вусцішныя словы... Не магу паверыць. Чорныя літары на белым маніторы расплываюцца і губляюць сэнс. Успамінаю парыжскі Нотр-Дам... Памаранчавыя язычкі полымя танчаць свой страшны танец на даху сусветнай спадчыны, а вакол у тлуме стаіць натоўп глядачоў, турыстаў, вернікаў — назіраюць за сусветнай бядой, як за тэатральнай з’явай. Я не ўяўляю, якія пачуцці праносіліся ў гэты час праз іх душы і сэрцы. Розум адмаўляецца верыць у тое, што адбываецца. Тут жа перапытваю ў стужцы айца Зміцера: «Што здарылася?» Адказу няма. За маім пытаннем ніжэй бягуць радкі трылогі і болю — так прыходзіць усведамленне, што гэтыя два словы — страшная і

трагічная праўда... Танец агню на даху касцёла нагадаў мне стары жывапіс з Будслава пад назвай «Скокі смерці», або Макабар... Мяркую, што такая серыя сакральнага жывапісу ў Беларусі адзіная! Праўда з 14-ці стацый, а «Скокі смерці» намаляваныя з адваротнага боку стацый «Пакуты Панскай», захавалася толькі тры: дзве ў касцёле і адна трапіла ў маю калекцыю, каб не растварыцца на сусветным антыкварным рынку. Такія жahlівыя кампазіцыі са шкілетамі, якія танчаць у абдымку з заможнымі гараджанамі, сялянамі і нават са святарамі, былі характэрныя для позняга Сярэднявечча, калі па ўсёй Еўропе вяліся кровапралітныя войны, лютавалі эпідэміі, і вернікі з заміраннем сэрца чакалі блізкага канца свету. Святары заклікалі да пакаяння, а Макабар служыў напамінам пра Страшны

Суд для ўсіх, ад галетніка да біскупа. Не дзіва, што ў канцы XVI стагоддзя смерць сталася адным з самых распаўсюджаных персанажаў. Няўжо Макабар вяртаецца з небыцця па спіралі развіцця часу — з эпідэміямі, узрушэннямі і войнамі?..

— Вы толькі пад купал не заходзьце! Ды і старайцеся не выходзіць на адкрытую прастору, лепш уздоўж сцен рухайцеся. Паціху! Я вас зачыню тут у касцёле, а вы працуйце! — павучае нас мясцовы кустах.

У першы дзень лета мы з Уладзімірам Суцягіным, фатографам са «старой гвардыі» вядомага прафесара мастацтвазнаўства Надзеі Фёдараўны Высоцкай, прыехалі ў Будслаў зрабіць фотафіксацыю пашкоджанняў помніка. Не кожны чытач, напэўна, успомніць час «старой гвардыі» з Белдзяржрэстаўрацыі,

Ігар Сурмачэўскі — мастак, рэстаўратар, калекцыянер. Нарадзіўся 3 кастрычніка 1961 года ў вёсцы Вязань Дзяржынскага раёна Мінскай вобласці (былы маёнтак Багдашэўскіх). У 1979–1984 гг. вучыўся ў Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце на кафедры «Інтэр’ер і абсталяванне». З 1988 года ўвайшоў у склад моладзевай секцыі Саюза мастакоў БССР. З 1980 года збірае калекцыю рэчаў і дакументаў па гісторыі беларускай культуры, якой цікавіўся яшчэ з дзяцінства. З 1988 года займаецца рэстаўрацыяй абразоў і жывапісу. У 2010 годзе ўзнагароджаны ордэнам святой Еўфрасінні Полацкай за заслугі перад Беларускай Праваслаўнай Царквою.

так званы «час фізікаў і лірыкаў», калі ў Беларусі толькі пачала ўставаць на ногі айчынная музейная рэстаўрацыя: гэта быў час асноўнага вывучэння нашых гістарычных помнікаў. Цяпер ва ўсіх кнігах па старадаўняму беларускаму мастацтву так і пішуць пра нашыя шэдэўры: «выяўлены экспедыцыяй Дзяржаўнага мастацкага музея БССР». Калі ўдакладняць пра Будслаў, то з'ява гэтага шэдэўра ў скарбонцы беларускага старадаўняга мастацтва адбылася падчас 30-й экспедыцыі ў 1976 годзе. Менавіта першапраходцам таго часу ў нашай беларускай рэстаўрацыі — Алесю Тарасіку і Аркадзю Шпунту, магчыма было даверыць у рукі жывапіс і скульптуру нашай «беларускай Чэнстаховы». А больш і не было каму... Пераемнасць пакаленняў беларускай рэстаўрацыі вось-вось абарвецца і трымаецца, можна сказаць, Духам Святым — «жніво вялікае, а работнікаў мала».

Перад рэстаўрацыяй заўсёды робіцца дакладная фіксацыя ўсіх пашкоджанняў помніка мастацтва. Такім чынам, мы з Уладзімірам Суцягіным рыхтуем глебу для рэстаўрацыі. Перад выездам мы акрэслілі план сваёй працы — пачнём са скульптуры і жывапісу, якую бясстрашныя святары, вернікі і ратавальнікі пад апекай Божай Маці і святога Фларыяна вынеслі з касцёла. У машыну загрузілі не толькі штатывы, куфры з фотаапаратамі і аб'ектывамі, але і вялікія палотны, цёмнага і белага адценняў, як фон для фотаздымкаў. Але потым высветлілася, што палотны везлі дарэмна: будслаўскія святыя «пакінулі» храм і непрыкаяна сабраліся талакой пасярэдзіне класу для заняткаў па катэхезе ў мясцовай плябаніі; вялікія постаці першасвятароў «схаваліся» далей, у куце за арнатамі. Святыя не па сваёй волі «сышлі» з шэдэўральнага перспектываўнага «чорнага алтара» і нязвыкла сшэрхнулі ў маўклівай грамадзе, дзе законы

Шыльдачка хору кляштара з надпісам CHORUS (Хор).
Фота аўтара.

італьянскай перспектывы — «яснабачання» (*perspicere*) — ужо не мелі той ролі, што ў сакральнай прасторы старой капліцы святой Барбары, і таму маштаб фігураў парушыўся ў гэтай благаслаўленай супольнасці. Скульптуры дальняга плану дзіўна глядзеліся маленькімі дзецьмі побач з прарокамі, вялікімі постацямі першага плану. Старое золата цмяна паблісквала ў паўзмроку інтэр'еру, і на яго фоне выразна праступалі белыя раны ляўкасу. Было вырашана не турбаваць лішні раз «параненых» святых, а зрабіць іх фотафіксацыю ўжо падчас іх збірання ў «пілігрымку» на рэстаўрацыю ў Мінск.

...Разгубленыя, мы стаялі ля ўваходу ў Святыню, слухалі «тутэйшую тэхніку бяспекі» ад айца Зміцера. Маладая зеляніна лістоты, якая буе ў навакольных садах, у храме змянілася на прыглушанае сфумата інтэр'еру і фрэсак. Нейкі час мы стаім, не наважваючыся парушыць дзіўнай урачыстай цішыні, поўнай пакутаў былога пажару. Святыня нагадвае мне хворую, якая пасля цяжкага крызісу, спустошаная і разгубленая, бяссільна заснула ў супакоі, пакрыўшыся потам у выглядзе вільготных плямаў пад скляпеннямі. Нязвыкла глядзяцца шматлікія дробныя адтуліны на перакрыццях-ветразях, праз якія струменяцца тонкія, як іголачкі, праменьчыкі сонечнага святла, і на кантрасце інтэр'еру яны глядзяцца, як зоркі на дрэварыце Фламарыёна, дзе пілі-

грым, праціснуўшыся за купал небасхілу, дапытліва разглядае будову Сусвету. Не ўсе святыя падчас пажару пакінулі храм: тут вымушаны былі застацца тыя, якіх увекавечыў у фрэсках «*na optykę maliowanuch*» таленавіты «*malarz*» — Казімір Анташэўскі. Вось з фрэсак мы і пачынаем сваю фотафіксацыю.

...Рухаемся па храме павольна, амаль на дыбачках, каб не парушыць сон Святыні нейкім рэзкім гукам. Але вось знямееш у цішыні, прыслухаешся — і гэта не цішыня... недзе пад скляпеннямі пачуюцца спевы хору ...«Уладарка і зямлі, і неба...» альбо «Магутны Божа...» Ці вось падаліся ўрачыстыя гукі арга-

К. Анташэўскі. Леў апостала святога Марка.
Фрэска левай наві будслаўскага касцёла.
Фота аўтара.

К. Анташэўскі. Фрэска з выявай цудаў ад абраза Будслаўскай Багародзіцы.
Стан пасля пажару. Фота У. Суцягіна.

на і чутны распеў Ружанцовай малітвы, якая прабіваецца скрозь вузкія іголачкі-промні ў нябёсы ўслед за «фламарыёнаўскім» пілігрымам. Уважліва глядзім пад ногі, каб не раструшчыць невялікія чорныя вугольчыкі, якія нападзілі падчас пажарышча з даху. Яны падобныя да чорных бутонаў ружаў, рассыпаных то тут, то там... Падбіраю адзін чорны бутон на памяць. Са сценаў бакавых наваў на нас бясстрасна глядзяць евангелісты, пакутнікі, прарокі, манахі – яны жывуць у сваім сакральным свеце. Але вось леў каля ног святога Марка «свойскі», і яго погляд звернуты амаль да цябе. Ён глядзіць «чалавечымі», трохі сумнымі вачыма, але ў яго позірку ёсць нейкая бадзёрасць — маўляў, не сумуй, усё атрымаецца, вы толькі не забывайцеся пра нас, як было ўжо не раз пры царскім рэжыме і пры «саветах»...

Зноў павольна, як па хвалях, ідзе праз цішыню і незвычайную адзіноту сярод святых. Я не раз бываў тут падчас Будслаўскага фэсту, калі ў Святыню з цяжкасцю магчыма было трапіць разам з морам вернікаў, якія струменямі малітваў прыбіваліся да агароджы прэзбітэрыя, да галоўнай святыні — Будслаўскай Багародзіцы. У той час пакутаў і надзеяў амаль не звяртаеш увагу на тыя скарбы мастацтва, якія сутракаюць цябе тут навокал

амаль на кожным кроку. Магчыма, цяпер надышоў той час, калі трэба пераасэнсаваць тую спадчыну, якую мы маем... Да яе належаць і фрэскі будслаўскага касцёла, выкананыя ў тэхніцы *fresco secco*, гэта значыць, што жывапіс рабіўся не адразу па вільготнай тынкоўцы, а праз некаторы час, што дазваляла майстру больш дэталёва працаваць над творам. Майстрам манументальнага жывапісу быў Казімір Анташэўскі (1757–1805), шляхціц герба «Эліта», які плённа працаваў у беларускіх касцёлах напрыканцы XVIII стагоддзя і, па словах Уладзіслава Сыракомлі, «быў лепшым мастаком у Мінску былых часоў». Майстар-манументаліст меў свайго мецэната ў асобе Яна Нікадзіма Лапацінскага, старосты мсціслаўскага, які сам займаўся творчасцю і асабліва любіў тэхніку гравюры, а яшчэ ён быў заўзятым калекцыянерам мастацтва: аб якасці яго збору можна меркаваць па ярліне яго калекцыі – гэта палатно пэндзля Яна Рутэма з групавым партрэтам Марыі Мірскай, Адама Напалеона Мірскага і Барбары Шумскай у «італьянскім» стылі. Твор яшчэ ў канцы XIX стагоддзя захоўваўся ў віцебскім маёнтку Сар’я, а цяпер ён упрыгожвае Музей Нарадовы ў Варшаве. Дарэчы, фрэскі будслаўскага касцёла маюць таксама дачыненне да Італіі: роспіс сценаў касцёла,

пабудаванага ў 1767–1783 гадах, зроблены ў пануючым стылі таго часу з выкарыстаннем аптычнай перспектывы, па-французску названай «трамплэй», альбо «падман зроку». Радзімай такога насценнага жывапісу лічыцца Італія, а дакладней — гэта былі старажытныя фрэскі Пампеяў, Геркуланума і Стабіі. Перспектыўныя роспісы ў Пампеях пачалі рабіць у 60-я гады нашай эры, перад самай трагедыяй выбуху Везувія. Такі стыль фрэсак так і завецца: чацвёрты «пампейскі», альбо ілюзорны, фантастычны ці перспектыўна-арнаментальны. Праўда, такія аптычныя прыёмы перспектывы ёсць і ў творах мастакоў Ранняга Адраджэння, такіх, як Мазаччо, у яго цудоўных роспісах капэлы Бранкачы ці ў Ватыканскіх станцах Рафаэля. Але менавіта з другой паловы XVIII стагоддзя Італія стала своеасаблівай Мекай для аматараў гісторыі і мастацтва. У сярэдзіне XVIII стагоддзя археолагамі былі «явлены миру» шматлікія антычныя помнікі, у тым ліку каля Везувія. У той час стыль класіцызму пануе ў мастацтве Старога Свету, таму з усяе Еўропы перадавая моладзь лічыла сваім абавязкам убачыць шэдэўры антычнага мастацтва. Дапамагалі ў гэтым працяглыя, часам па некалькі гадоў, культурна-асветніцкія падарожжы па еўрапейскіх універсітэтах з абавязковым наведваннем Рыма, Неапаля і Венецыі. Усё гэта называецца пафасна «Grand Tour». Многія нашы суайчыннікі і мастакі пілігрымуюць у Італію набрацца натхнення ад старых «антыкаў». Не дзіва, што Анташэўскі ў сваёй творчасці звярнуўся да «пампейскіх» прыёмаў фрэскавага жывапісу. Ці быў сам майстар у Італіі, як і яго раўнагодак Францішак Смуглевіч, што якраз падчас роспісаў будслаўскага касцёла вяртаўся з Рыма ў Вільню? Наўрад ці. Тым не менш, Анташэўскі дасканала ведаў прыёмы і стылістыку новых еўрапейскіх плыняў у

манументальным мастацтве і стварыў шэдэўр у тэхніцы грызайлю (*en grisaille*), што не саступае знакамітай «Галерэі Ганзага», якую выканаў італьянскі дэкаратар П’этра дзі Гатарда Ганзага (1751–1831) для Паўлаўскага палаца каля Санкт-Пецярбурга. Твор Ганзага называюць «цудам Паўлаўска» ... Дык чаму твор Анташэўскага нельга назваць «цудам Будслава»? Тым больш што гэта адзіныя фрэскі майстра, некранутыя познімі рэстаўрацыямі — іх мы бачым у першатворным стане. Або вось пад самымі скляпеннямі ў навах Анташэўскі змясціў восем кампазіцый з цудамі ад абраза Будслаўскай Багародзіцы. У праваслаўнай традыцыі такая іканаграфія мае назву «жытійная ікона». Дарэчы, «жытійныя іконы» святых не такі рарытэт у музейных калекцыях і храмах, а вось сакральны твор з клеймамі «жытця» цудатворнай іконы — рарытэт... Да мяне на рэстаўрацыю такія рарытэты трапляліся за 30 гадоў двойчы. Вось і цяпер на маім працоўным сталё ляжыць абраз Маці Божай Знаменне з цудамі, жывапіс XVII–XVIII стагоддзяў. А ў сакральным мастацтве беларускага касцёла колькі магчыма назваць абразоў з іканаграфіяй цудаў Маці Божай? Думаю, што ў Будславе — гэта адзінкавы шэдэўр на Беларусі.

Італія... Я думаю, што нейкім містычным чынам па волі Божай у беларускай пушчы між нарачанскіх і вілейскіх азёраў сакральныя флюіды Міжземнамор’я склаліся ў пэўную кампазіцыю адзінага шэдэўра: класічная крыжова-купальная базыліка архітэктара італьянскага паходжання Юзафа Фантана, «пампейскія» фрэскі інтэр’ераў касцёла, жывапіс позняга барока сямі алтароў, «чорны» італьянскай *«perspicere»* алтар разам з пярынай — галоўнай святыняй з Рыма — усё гэта яднаецца ў напамін пра Італію, якую самі італьянцы называюць *Bel Paese* (цудоўная краіна). А можа та-

Выгляд галоўнага алтара будслаўскага касцёла. Стан пасля пажару. Фота У. Суцягіна.

Выгляд аргана і галоўнага ўваходу ў будслаўскі касцёл. Стан пасля пажару. Фота У. Суцягіна.

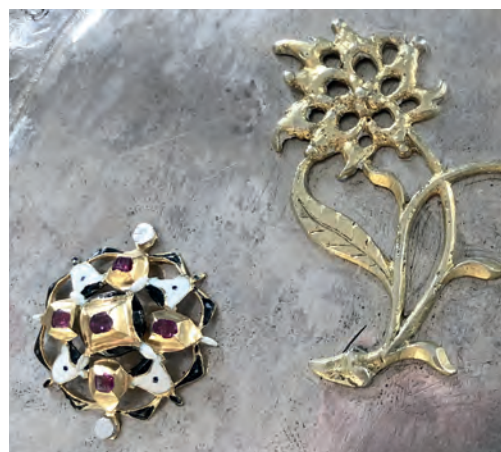
«Чорны алтар» у капліцы св. Барбары пасля пажару. Фота У. Суцягіна.

Наверша галоўнага алтара будслаўскага касцёла з картушам «Каравель». Фота У. Суцягіна.

Ручка на ўваходных дзвярах будслаўскага касцёла. Праца будслаўскіх кавалёў. Фота айтара.

Упрыгожванні срэбраных шатаў Будслаўскай Багародзіцы. Фота айтара.

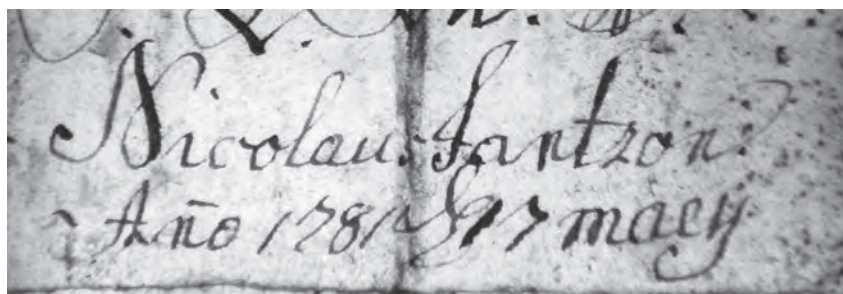
кой і павінна быць цудадзейная прыступка да нябеснай *Bel Paese*?

Так, я толькі мімаходзь успомніў пра яшчэ адзін шэдэўр на нашых землях, натхнёны італьянскай ілюзорнай перспектывай — «чорны алтар»! Да яго магчыма трапіць толькі праз варочечкі за прэзбітэрыем. Мы з Уладзімірам праходзім уздоўж галоўнага алтара. Ён ненатуральна пусты, нават са срэбных вотаў засталася толькі адна, сімвалічная — вышытая срэбнай ніткай манаграма Багародзіцы MRA, а пасярэдзіне памежны слуп са срэбным арлом і надпісам: *Za służbę graniczną*. А наверша бакавых крылаў алтара злева і справа ад галоўнай Святыні няспынна пільнуюць 12 укленчаных анёлаў са свечкамі ў руках. Над балдахінам Багародзічнага алтара заўважаю ў барочным картушы каравель. Ён пад белымі ветразямі, падобны да аднамачтавай каравэлы, гушкаецца на баранчыках хваляў, а над мачтай прычапіліся да краю

нябёсаў залатыя фіранкі аблокаў. Калі каравель павялічыць на экране фотаапарата, то можна ўбачыць і падняты сцяг на кармавым флагштоку — гэта азначае, што на судне ёсць капітан. Гэты сцяг, у адрозненне ад гюйс на носе, падымаецца толькі перад пачаткам бою, а яшчэ ад кармы ў хвалі спускаецца вялікае залатое стырно, якое вядзе каравель па патрэбным курсе. Па класіфікацыі сярэднявечных караблёў XV стагоддзя — гэта аднамачтавая іспанская карака, ветразнік, прызначаны для далёкіх падарожжаў уздоўж еўрапейскага ўзбярэжжа. Вядомы літоўскі гісторык мастацтва, доктар Рута Янаніёне, выказала меркаванне, што ў картушы змешчаны герб Полацка. Цалкам праўдападобная версія, калі ўлічыць, што адным з галоўных фундатараў будслаўскага кляштара ў XVII стагоддзі быў Януш Кішка (1586–1654), полацкі ваявода і вялікі гетман літоўскі, а таксама ўладальнік суседніх з Будславам Крывічоў. Аднак

нашы гісторыкі і тэолагі разышліся ў меркаваннях. Гісторыкі казалі: «Безумоўна, гэта геральдыка, у геральдыцы выпадковасцяў не бывае!»; «хутчэй, гэта падобна на герб Дзісны, бо на полацкім — каравель пад трыма ветразямі»; «наўрад ці гэта герб, хутчэй алегорыя касцёла». Слова святара было такое: «Выява карабля ў Будславе — гэта адзін са старэйшых сімвалаў хрысціянства. Рымскі тэолаг і мучанік Іпаліт, які жыў у III стагоддзі, так пісаў: „Касцёл — гэта каравель сярод бушуючых хваляў, які ніколі не патоне“». У спрэчцы нараджаецца ісціна... Мяркую, што ісціна дзесьці наперадзе, але няхай каравель будслаўскага алтара вядзе нас па патрэбным курсе!

Дарэчы, за галоўным алтаром мясціўся кляштарны хор, пра што нагадвае шильдачка на сцяне з надпісам на латыні: *CHORUS*. У інвентары 1822 года гэты маленькі шэдэўр запісаны так: «*Tablicyka Chor Oznacajęcy*». Тут жа знаходзіліся спецыяльныя лавы (высокія і нізкія), дзе кожны голас манаскага хору ведаў сваё месца: басы і барытоны — вышэй ззаду, а тэноры — наперадзе ніжэй. Хор мог спяваць гімны а *capella* і ў суправаджэнні аргана, які захаваўся да нашага часу і размешчаны над галоўным уваходам у касцёл, на хорах. Унікальны арган быў створаны нямецкім арганмейстарам Ніка-

Подпіс на будслаўскім аргане майстра Нікалаўса Янцэна: *Nicolaus Jantzon Anno 1781 17 maeu*.

лаўсам Янцэнам (1720–1791), і гэта адзіны шэдэўр у свеце, які мае подпіс майстра: *Nicolaus Jantzon Anno 1781 17 maeu!*

Справа за галоўным алтаром — запаведная прастора капліцы святой Барбары. Вось ён — стары алтар, які называюць «чорным». Незвычайнае відовішча, якое цяпер магчыма пабачыць, было такім жа — толькі ў сярэдзіне XVII стагоддзя. Алтар без святых... якія «схаваліся» ад вогненнай навалы ў суседняй плябаніі. Алтар выглядаў так, калі віленскія сніцары і злотнікі майстравалі яго, і ён быў архітэктурным касцюком без сакральных фігураў. Менавіта цяпер вылучаюцца масіўныя чорныя калоны з накладнымі торусамі, якія імітуюць выпуклыя канелюры, рэзаныя ў тэхніцы *flammen-leisten*, альбо «палымнеючая сцэжка», названая ў нас «флемскай разьбой», а ў Польшчы яна мае іншую назву: хвалі «*w wodę*». Пра чорны алтар можна пісаць цэлыя эпітафіі і не знайсці патрэбных словаў — гэта шэдэўр з шэдэўраў, якіх няма ні ў Літве, ні ў Польшчы.

У інтэр’еры капліцы святой Барбары знаходзіцца і мэбля, якая размешчана па ўсім касцёле — лавы, кленчнікі, канфесіяналы, тумбы, аналоі. Усе яны выфарбаваны ў прыглушаны цёмна-зялёны колер, які завецца «колера багавіння комбу». Я мяркую, што за гэтым «багавіннем» можа хавацца высакародны арэх такой жа мэблі «*stolarskiey roboty*», як у віленскім касцёле бэрнардынаў пад тытулам святога Францішка Асізскага. Магчыма, віленскія цесляры працавалі і над мэблевым рыштункам будслаўскага касцёла? Гэтая думка прыходзіць, калі разглядаеш фотаздымкі Яна Булгака, на якіх наш знакамiты фатограф захваў інтэр’еры і мэблю віленскага бэрнардынскага касцёла ў 1919 годзе.

А ці бачылі вы выдатнае каннапэ эпохі бідэрмейера ў будслаўскай сакрысты? Шырокая

Мэбля для кляштарнага хору.
Праца віленскіх цесляроў. Фота айтара.

спінка з «полымем» арэхавага шпону і вытанчаная разьба пальметаў і валютаў пакідае незабыўнае ўражанне прысутнасці гэтага вытанчанага прадмета мэблі ў адной з гасцінай тутэйшага шляхецкага маёнтка і філамата, які адпачываў на ім. Як пішуць мастацтвазнаўцы ў экспертным заключэнні — гэта «прадмет музейнага значэння». А падлога з клінкернай цэглы ў сакрысты?.. На яе можна глядзець як на твор мастацтва, і настолькі яна адпаліравана за стагоддзі абуткам ксяндзоў, міністрантаў і вернікаў, што нават хочацца схіліцца і паглядзіць халаднаватую, амаль мармуровую паверхню цэглы. А завесы, заслоны, клямкі, замкі і ручкі на велізарных дзвярах касцёла! Цяпер гэтыя творы кавальскай працы хаваюцца пад слямі фарбы, але ўсё роўна звяртаюць на сябе ўвагу сваёй эстэтыкай позняга барока. А ручка галоўных велізарных дзвярэй касцёла, выкананая ў форме закручанага ліста карынафскага аканту? Ці не дзіва гэта? Нездарма ў інвентары 1822 года дакладна апісаны ўсе кляштарныя дзверы і пазначана, што яны на

«*zawiasach żelaznych*», а некаторыя з «*zamkiem francuskim*». І, чытаючы той жа інвентар, магчыма даведацца, што майстры-кавалі былі тутэйшымі, працавалі пры кляштары, і аб гэтым сведчаць дэталёва, да цвічка апісаная, «*kuznia*» і «*warstat do kuzni należący*».

...Пасля прахалоды паўзмроку і пранізлівых скавышоў, якія скрозь адтуліны пад скляпеннямі абдзімаюць вільготныя сцены святыні, мы выходзім на яркае сонца першага дня лета. Неабсяжная біруза нябёсаў і белыя карункі дзьмухаўцоў, раскіданыя па травяным дыване колеру маладых ізумрудаў, слепяць вочы. Так ціхамірна вакол, што з цяжкасцю верыцца ў трагедыю, якая прыйшла ў кожнае сэрца беларускага верніка.

Прыходзіць трохі дзікаватая думка, менавіта наша, тутэйшая: «А можа яно так і трэба?..», але не з безнадзейным сэнсам, кшталту «Меланхоліі» Максіма Гарэцкага, і не са злараднасцю, а з цяжкім, тысячу разоў паўтора-ным усведамленнем — калі ж мы прачнемся ад летаргічнага сну і навучымся сапраўды шанаваць сваю спадчыну?! Можа, гэта цяжкі ўдар у патыліцу зверху і ёсць яшчэ адзін выспятак, каб прачнуцца, уклечыць са слязьмі перад Будслаўскай Багародзіцай і з малітвай распачаць працу па выратаванні пярліны нашай духоўнай і гістарычнай спадчыны, якую вынішчалі апошнія два стагоддзі.

Талакой мы можам многае, як паказаў апошні час. Няхай толькі Нябёсы нам радзяць ...

Айцец Аляксандр Жарнасек МІС

Усе суды Твае праведныя

З кнігі «Памілаваныя»

І сказаў Пан Майсею: Я пакажу табе ўсю славу Маю і выяўлю перад табою імя Яхвэ, і каго памілаваць — памілюю, каго пашкадаваць — пашкадую.

Гл. Зых 33, 19.

Калі я дзялюся тым, што Бог мяне памілаваў, вызваліўшы ад страху, калі думаю, што Бог памілаваў таксама іншых, сярод якіх ёсць мае знаёмыя і сябры, міжволі ўзнікае пытанне: чаму Бог не памілаваў усіх? Чаму многія вернікі і надалей змагаюцца са сваімі страхамі? Чаму адных Бог цудоўна здаравіў, а іншых — не? Перакананы, што гэтае пытанне задаюць многія, і таму хачу і нават лічу неабходным паспрабаваць адказаць на яго. Разумею, што пытанне гэтае няпростое і адказ на яго таксама не можа быць банальным. Адказ на такое пытанне — гэта мая нясмелая спроба, якая, хутчэй, вынікае з веры, а не з лагічных чалавечых разважанняў.

Найперш хачу звярнуць увагу на тое, што характар Бога дзеяння праяўляецца ў тым, што Ён выбіральна дзейнічае праз некаторых людзей і ў адпаведны час. У Яго дзеяннях няма такой жаданай нам універсальнасці — усё для ўсіх і ва ўсе часы. Мы чуем з вуснаў Хрыста: *«Шмат удоў было ў Ізраэлі ў дні Іллі... І да ніводнай з іх не быў пасланы Ілля, а толькі да аўдавейлаі жанчыны ў Сарэпце Сідонскай. Шмат таксама было пракажонных у Ізраэлі*

ў часы прарока Елісея, і ніводзін з іх не быў ачышчаны, апроча сірыйца Наамана» (гл. Лк 4, 25–27). Вядома, можна падумаць, што гэтыя людзі былі найбольш годнымі таго, каб іх памілаваў Бог, але, шчыра кажучы, асабіста мне не хочацца пагадзіцца з тым, што ва ўсім Ізраэлі не знайшлося больш ніводнага годнага чалавека, да якога мог бы наведцца Бог. Зразумела, што гэтыя словы Езус кажа для таго, каб паказаць габрэям, што язычнікі аказаліся больш годнымі перад Богам, чым габрэі. Зразумела, што гаворка тут пра агромністы крызіс веры ў выбраным народзе. І ўсё ж, ці можна з упэўненасцю сказаць, што апроч іх не знайшлося ніводнага годнага? Магу памыляцца, але падаецца, што Божыя людзі дзе-нідзе, але заўсёды былі. Асабіста я больш схільны думаць, што гаворка тут хутчэй пра свабодны і мудры выбар Бога, а не пра горшых і лепшых, вартых альбо нявартых Яго памілавання, якія заслужылі альбо не Божую спагаду да сябе сваёй святасцю і верай.

Гэтая тэма ўзнікае таксама ў шматлікіх евангельскіх гісторыях. Езус здаравіў многіх хворых і вылечвае пракажонных,

але ж і надалей у Ізраэлі заставаліся хворыя і пракажоныя. За Езусам бегалі людзі, хацелі Яго затрымаць, бо Ён не ўсіх яшчэ здаравіў, а Ён мог спакойна дазволіць сабе адысці ў іншы горад, бо там таксама трэба было прапаведаваць і там таксама былі хворыя. Ці азначае гэта, што Ён здаравіў самых святых і годных, а іншыя не заслужылі Яго міласці? Езус уваскрашае Лазара. Няўжо з усіх памерлых у Ізраэлі Лазар быў самым годным таго, каб Божы Сын вярнуў яго да зямнога жыцця? Езус патрабуе ад людзей веры для здаравіўлення, захапляецца гераізмам веры некаторых з іх, але, разам з тым, мы чытаем, як Ён уваскрасіў сына адной удавы, якая нават не прасіла Яго аб гэтым, не праявіла аніякага гераізму веры. І ўвогуле мы нават нічога не ведаем ні пра саму яе, ні пра яе сына. Чаму ж тут Хрыстус не патрабаваў веры? *«Убачыўшы яе, Пан злітаваўся над ёю і сказаў: „Не плач!“ І, падышоўшы, дакрануўся да насілак. Тыя, хто нёс, спыніліся, а Ён сказаў: „Хлопча, кажу табе, устань!“ Мёртвы сеў і пачаў гаварыць. І аддаў яго Езус маці ягонай»* (Лк 7, 13–15). Няўжо ўсе яны былі больш годнымі за іншых?

Айцец Аляксандр Жарнасек – святар з ордэну айцоў марыянаў. Прапаведнік і рэкалекцыяніст. Пачынаючы з 2000 года, цесна звязаны з рухам Адновы ў Духу Святым, што аказала вялікі ўплыў на фармацыю яго духоўнасці. У 2009–2020 гг. нёс святарскую паслугу ў калоніі №12 у Оршы. Арганізатар духоўных курсаў і рэкалекцый для моладзі, сем'яў і малітоўных сустрэчаў «Вінаграднік». Многія матэрыялы гэтых курсаў, а таксама аўдыёказанні змешчаныя на сайце аўтара www.viartannie.org.

А зрэшты прыгадаем, як Хрыстус выбіраў дванаццаць апосталаў. Ці можам мы сказаць, што Ён паклікаў самых годных, святых, самых прававерных?

Думаю, што, разважаючы над усімі гэтымі пытаннямі, можна прыйсці да высновы, што выбар Божы не паддаецца чалавечай логіцы і чаканням. Бог выбірае і літуецца над намі, не ўлічваючы нашых заслугаў альбо праведнасці. Гэта проста Яго выбар, і Ён, Бог, мае на гэта права. Хіба што найбольш ярка гэтая думка гучыць у Кнізе Другазаконня: *«Ты — народ, прысвечаны Пану, твайму Богу. Цябе выбраў Пан, Бог твой, каб сярод усіх народаў, якія існуюць на паверхні зямлі, ты быў Яго ўласным народам. Пан выбраў вас і знайшоў упадабанне ў вас не таму, што колькасцю ты перавысіў усе народы, бо сярод усіх ты найменшы, але таму, што Пан палюбіў вас»* (гл. Дрг 7, 6–8). Бог выбраў народ не таму, што гэта быў найлепшы народ, больш магутны, больш правільны, больш святые. Выбраў, бо палюбіў.

Гэтая логіка свабоднага выбару Бога бачная і ў нашым штодзённым жыцці. Часам мы чуем пра тое, як Бог цудоўным чынам некага аздаравіў, і многія тады пачынаюць задаваць пытанні: «А чаму не мяне? Чаму не ўсіх? Чаму не таго альбо іншага чалавека?» Іншым разам мы чуем, як Бог дае камусьці заданне, нейкае асаблівае заданне, дае духоўныя дары. Напрыклад, хтосьці атрымлівае дар прароцтва, хтосьці — дар моваў, іншы пакліканы быць заступнікам у малітве, яшчэ з кімсьці Бог гаворыць праз тыя ці іншыя знакі, праз сны. І ўвесь час тады перад намі паўстаюць адны і тыя ж пытанні. Адны абурана крычаць Богу: «Чаму не я, а іншыя?» Іншыя ж у страху

Божым, часам у душэўных ранах або і ў комплексах, часам з пачуццём адкінутасці крычаць: «Божа, чаму Ты даручаеш гэта мне, а не камусьці яшчэ? Адыдзі ад Мяне, Пане, бо я чалавек грэшны... Ёсць жа больш годныя Твайго выбару...» Хтосьці ўсклікае: «Божа, чаму так позна?» А іншыя: «Божа, чаму так рана? Я яшчэ не гатовы!» Так ці інакш, але нам часта бывае цяжка прымірыцца з логікай Богага выбару.

Дык што ж нам рабіць? Мабыць, усім нам трэба скарыцца і прыняць праўду пра тое, што калі Бог некага выбірае, некага памілаваў, то гэта не азначае, што Ён менш любіць іншых альбо яны менш годныя. Паўтару, што нам цяжка гэта зразумець, і таму кажу, што трэба проста скарыцца перад свабодным выбарам Бога. Думаю, што добрым прыкладам да нашых разважанняў можа быць логіка стварэння сям'і. Калі мужчына бярэ за жонку сваю абранніцу, то ці азначае гэта, што яна самая лепшая ў свеце, самая здольная, самая прыгожая і г.д.? Зразумела, што некаторыя дзяўчаты так і лічаць, але трэба згадзіцца з тым, што, напэўна ж, ёсць і больш пабожныя, прыгажэйшыя, больш здольныя. Проста мужчына пакахаў менавіта яе, выбар зроблены, і цяпер ён павінен быць верны той, якая і не самая-самая. А калі праз нейкі час ён убачыць, што ёсць жанчыны прыгажэйшыя і больш здольныя, і іх нават шмат, то гэта ж не азначае, што муж павінен разлюбіць сваю абранніцу, пакінуць яе і пабегчы за «лепшымі». Зразумела, што прыкладаў сужэнскай нявернасці і здрады шмат, але тады мы кажам пра нясталасць, павярхоўнасць, безадказнасць, пра выключна свецкі падыход у адносінах. Калі ж мы разважаем пра сапраўдную,

глыбокую любоў паміж мужам і жонкай, то гаворым, што такая любоў не шукае лепшага альбо, кажучы словамі апостала Паўла, *не шукае свайго* (1 Кар 13, 5). Сапраўдная любоў верная свайму выбару, яна трымае (гл. 1 Кар 13, 8).

Спадзяюся, што гэтае параўнанне любові паміж мужам і жонкай дапаможа нам пераканацца, што той ці іншы выбар Бога не дзеліць людзей на больш годных і менш годных. Чаму ж мы так часта не разумеем гэтай праўды пра свабодны выбар Бога? Чаму нам так цяжка з гэтым выбарам Бога згадзіцца?

Бачу тут дзве асноўныя прычыны — грэх чалавека і раны ягонага сэрца. Калі гаворым пра раны сэрца, то маем на ўвазе балючыя перажыванні чалавека. Часам гэтыя раны вынікаюць з твайго асабістага граху, а часам ты зусім ні пры чым, проста цябе не любілі, і не твая ў гэтым віна. Гэтыя дзве катэгорыі людзей — грэшнікаў і людзей з параненымі сэрцамі — я заўсёды бачу перад сабой, калі прапаведую Божае

слова. Аднойчы гэтае назіранне было вельмі яскравым і трохі нават смешным. Адна маладая дзяўчына падзялілася са мной, што маці ніяк не можа прабачыць ёй памылак, граху і ўвесь час, пры нагодзе і без нагоды, папракае яе ды асуджае. Падчас казання я хацеў звярнуць на гэта ўвагу. Тая жанчына сядзела на Імшы разам са сваёй дачкой. Я пачаў заклікаць вернікаў да пакаяння, казаць, што ўсе мы грэшнікі, і нават тыя, хто бясконца папракае іншых ды лічыць сябе праведнікамі, таксама грэшнікі. Вядома, я не мог адкрыта сказаць, што кажу гэтыя словы, думаючы менавіта пра тую жанчыну. І якім жа было маё здзіўленне, калі я заўважыў, як яна замест таго, каб задумацца над маімі словамі, узважыць свае ўчынкі, сядзела і ўсю Імшу мімікай, рэплікамі, жэстамі... папракала сваю дачку. Яна так нічога і не пачула, бо ёй гэтак хацелася яшчэ раз асудзіць сваю дачку. Затое дачка сядзела на Імшы з паніклдай галавой і маўчала. Здавалася, што яна ўсе мае словы прымала на сябе. Я быў у шоку. Я назіраў цалкам адваротны эффект ад майго павучання: тая, якой былі адрасаваныя мае словы, засталася глухой, а тая, якая ўжо шмат разоў пакаялася, выплакала перад Богам свой грэх, якая ўжо нібыта і не павінна была ўспрымаць напамін аб патрэбе пакаяння, яна ўсё ж прыняла мае словы сэрцам і розумам.

Падобных яскравых гісторый даводзіцца назіраць шмат. Часам у мяне ўзнікае жаданне, каб грэшнікаў і параненых сэрцам не змешваць разам. Магчыма, гэтыя дзве катэгорыі добра было б карміць Божым словам паасобку, але гэта далёка не заўсёды атрымліваецца і таму часам дадае перажыванняў ды хваляванняў у святарскай паслужы, асабліва

тады, калі трэба заклікаць да пакаяння грэшнікаў, а яны ўсе такія розныя... Адны з іх прыходзяць у святыню раз на год, а то і радзей, і лічаць гэта абсалютна нормальным. Іншыя ж, нібы нават і пабожныя, але, насамрэч, далёкія ад Богага спосабу мыслення, не разумеюць Богага Сэрца, не хочуць Яго пачуць, не засяроджваюцца над Яго словам. Яны самі стварылі для сябе камфортнага бога і пакланяюцца таму ідалу, а найчасцей пакланяюцца самім сабе. Так ці інакш, гэта розныя катэгорыі грэшнікаў, але ўсе яны грэшнікі, якім трэба прапаведаваць пакаянне, якім трэба паказваць іх эгаізм, самаўпэўненасць, залежнасць ад гэтага свету. Дзякуй Богу, мне ўжо не хочацца па дзесяць разоў казаць ім адно і тое ж і пастаянна дакараць, імкнучыся пераканаць, што яны грэшнікі. Жаданне прапаведаваць пра пакаянне і пра грэх узнікае час ад часу, і тады слова, як правіла, гучыць сурова, можа, нават для кагосьці быць балючым альбо прыкрым. Але калі падчас гэтага закліку да пакаяння побач будуць стаяць таксама і Божыя авечкі з іншай групы, тыя, з параненымі сэрцамі, то ў іх сумленні можа адбывацца зусім непажаданы эффект. Яны і без таго лічаць сябе найгоршымі, нічога нявартымі. Ім паказалі гэта іх «блізкія», яны паверылі ў гэта, а цяпер яшчэ ўдадатак чуюць, што Бог таксама іх асуджае. І, такім чынам, Божы заклік да пакаяння для некаторых параненых можа стаць нечым накшталт апошняга цвіка ў труну.

Зразумела, што Божае слова кажа нам не толькі пра грэх. Гэта найперш Евангелле, Добрая Навіна пра Божую любоў. Часам я адчуваю Божае натхненне прапаведаваць пра Божую міласць, пра тое, што Бог не

памятае нашых грахоў, што не абвінавачвае, што «трысціны надламаны не пераломіць і не пагасіць тлеючага кнота» (Мц 12, 20). Але па горкай іроніі лёсу сярод маіх слухачоў знойдуцца і такія авечкі, якія гэтымі словамі апраўдаюць усе свае грахі і беззаконні, а ім то і добра было б паслухаць пра грэх і патрэбу пакаяння, а можа нават і пра суд Божы. Такім чынам, тое, што добрае для параненых сэрцам, можа аказацца не такім і добрым для пыхлівых грэшнікаў.

Як жа ва ўсім гэтым разабрацца? Адных трэба абняць і разам з імі паплакаць, а іншых хочацца развярнуць і даць спрытнага кухталя пад адно месца. Вельмі часта ўзнікаюць думкі, што карміць адным і тым жа Божым словам прадстаўнікоў гэтых дзвюх групаў нельга. І ў гэтым уся праблема. Іх трэба раздзяляць, павінен быць індывідуальны падыход, але як да гэтага дайсці? У Евангеллі мы бачым, што Езус ніколі не ставіць людзей у адзін шэраг. Ёсць натоўпы, ёсць фарысеі, ёсць вучні Езуса, ёсць апосталы, ёсць найбольш блізкія да Яго апосталы (Пётр, Якуб і Ян). Ёсць таксама Багародзіца Марыя, ёсць месца для Нікадэма, ёсць тыя, да каго Ён ходзіць у госці, ёсць Яго сябры Марыя, Марта і Лазар. Езус таксама не ставіць у адзін шэраг і грэшнікаў. Калі Ён асуджае фарысеяў, то яўна не падбірае словаў і не гладзіць іх па галоўках, але называе іх крывадушнікамі, сляпымі, неразумнымі, пабеленымі дамавінамі. Але калі да Хрыста прыводзяць блудніцу, Ён нават вачэй не падымае, каб не дадаваць ёй сораму. Ён піша пальцам на пяску, маўчыць, а пасля кажа, што не асуджае яе (гл. Ян 8, 1–11). У размове з самаранкай таксама бачна, як Езус вельмі далікатна

падыходзіць да яе граху.

Я даўно пачаў бачыць розную наяўнасць гэтых дзвюх групаў Божых авечак — нераскараных і параненых. Адзінае, што часта магу зрабіць, гэта маліцца перад прапаведаваннем: «Пане, Ты ведаеш, каго і чым трэба карміць, каго мілаваць, а да каго быць суровым. Ты закрывай і адкрывай ім вушы, каб чулі тое, што скіравана асабіста да іх, каб не прымалі яны чужога хлеба». Такого роду малітва для мяне часта становіцца адзіным паратункам, каб авечкі, што слухаюць мяне, не патруціліся той ежай, якую хачу ім даць.

Разважаючы над пытаннем, чаму нам іншы раз цяжка прыняць свабодны выбар Бога, прыйшоў да высновы, што нам неабходна ўлічваць асаблівасці гэтых дзвюх групаў, бо кожная з іх падыходзіць да дадзенага пытання са сваёй пазіцыі.

Тыя, каму патрэбна пакаянне

Зразумела, што ўсім нам патрэбна пакаянне, мне — таксама. Але паспрабуем паразважаць пра наяўнасць такога граху, які часам не дазваляе чалавеку самому прыняць памілаванне ад Бога альбо не дае згадзіцца з тым, што нехта з нашага асяроддзя атрымаў памілаванне.

Езус казаў, што прыйшоў на гэты свет дзеля загінулых авечак, дзеля таго, каб уратаваць чалавецтва. Чалавек, які не ўсведамляе таго, што ён не можа сам сябе ўратаваць, не можа таксама прыняць і памілавання ад Бога. А як быць памілаваным, калі ты не просіш аб памілаванні? Калі ты лічыш, што сам справішся, што табе ніхто іншы не патрэбны? Гэта як авечка, якая забыталася ў цярністых кустах і не можа сама выбрацца адтуль. Яна павінна

падаць голас, павінна даць нейкі знак, што ёй патрэбна дапамога. Інакш кажучы, такі чалавек жыве ў граху, але грэх можа так адурманіць яго, што ён ужо не бачыць неабходнасці ў памілаванні ад Бога. І ніхто з людзей гэткаму грэшніку не можа дапамагчы, бо адны размовы і разважанні пра тое, што ты ў бядзе, што ты гінеш, нічога не даюць. Грэшнік павінен сам адкрыць для сябе, што яму патрэбна памілаванне ад Бога. Гэтае памілаванне можа тычыцца як прабачэння граху, так і невырашальнай жыццёвай сітуацыі. Сутнасць у тым, што чалавек сам павінен прызнаць, што яму неабходна Божае памілаванне, сам павінен прагнуць яго і адначасна павінен зразумець, што ягоны ж грэх перашкаджае гэтаму.

Прапаную звярнуць увагу на гісторыю аднаго аздаравлення:

«Езус сказаў яму: „Вось, ты выздаравеў. Не грашы больш, каб не сталася з табой чаго горшага“. Чалавек гэты пайшоў і абвясціў юдэям, што гэта Езус аздаравіў яго. І таму юдэі пераследавалі Езуса, бо Ён зрабіў гэта ў шабат» (Ян 5, 14–16).

Перад намі гісторыя пра чалавека, які быў памілаваны Богам. Але звернем увагу на тое, што наяўнасць граху ў жыцці гэтага чалавека не дазваляе яму прыняць памілаванне. Езус невыпадкова звяртае ўвагу на яго грэх. Думаю, што мы ведаем шмат гісторый, калі Бог памілаваў таго ці іншага чалавека, або можа памілаваць, але калі не вырашаецца праблема граху праз пакаянне, то гэтыя цуды Божыя, гэтыя памілаванні становяцца бясплэннымі.

Асабліва хачу звярнуць увагу на грахі пыхі і зайздрасці. Напрыклад, Бог памілаваў кагосьці, а ў асяроддзі сяброў і знаёмых таго чалавека можа адразу ж

нарадзіцца грэх зайздрасці, бо людзям часам цяжка прыняць праўду пра тое, што Бог добры, яны не могуць згадзіцца з логікай Богага дзеяння. А прычына ўсяму — пыха і зайздрасць. Але ж Бог, памілаваўшы некага, можа таксама памілаваць і цябе! Толькі трэба вучыцца чакаць, трэба маліцца, трэба даваць Богу свабоду дзеяння і не даваць нараджацца зайздрасці, крыўдам на Бога, асуджэнню, непрыязнасці ці нават нянавісці да таго, каго Бог памілаваў, каб у выніку ў тваім сэрцы найперш было месца на Божую дабрыню. Бог можа памілаваць і цябе, але твая зайздрасць ужо не дае Яму гэта зрабіць...

Езус вельмі трапна паказвае гэтую духоўную заканамернасць у прыпавесці пра нанятых на працу ў вінаграднік. Гаспадар запрашае людзей на працу ў розныя гадзіны, але плаціць усім аднолькава, як і дамаўляліся на пачатку. Некаторыя з людзей пачынаюць бачыць тут несправядлівасць, але задумаем, над заканчэннем і высновай прыпавесці:

«Узяўшы, яны пачалі наракаць на гаспадара дому, кажучы: „Гэтыя апошнія працавалі адну гадзіну, і ты зраўняў іх з намі, якія перанеслі цяжкі дзень і спеку!“ У адказ ён сказаў аднаму з іх: „Дружа, я не крыўджу цябе. Хіба не аб дынары ты дамаўляўся са мною? Вазьмі сваё і ідзі. Я ж хачу даць гэтаму апошняму так, як і табе. Ці ж не дазволена мне рабіць са сваім тое, што хачу? Ці вока тваё зайздросціць, што я добры?“ Гэтак апошнія будуць першымі, а першыя — апошнімі» (Мц 20, 11–16).

Уражвае, што Бог называе гэтых «пакрыўджаных» сябрамі. Ён да ўсіх ставіцца аднолькава. Біблія ў многіх тэкстах кажа, што

Бог не зважае на асобу (Дз 10, 34; Рым 2, 11; Гал 2, 6). У рускім перакладзе ўжываецца старое прыгожае слова «нелицеприятен» — «Бог нелицеприятен». Але ў Бога няма лепшых і горшых: перад Ім усе роўныя, усе сябры, усе Яго дзеці, нават калі некаму Ён дае больш, а іншаму менш. Ён любіць усіх аднолькава, але грэх зайздрасці часам не дазваляе чалавеку прыняць гэтую любоў і дабрыню. Якім жа дакорам павінны ў нашай свядомасці гучаць пытанні Бога: «Чаму тваё вока зайздросціць? Чаму не хочаш дазволіць Мне быць добрым? Чаму не хочаш дазволіць Мне быць Богам?». Некаторыя думаюць, што зайздрасць — не надта страшны грэх. Якія ж наіўныя тыя, хто так думае! Бо гэта зайздрасць робіць першых апошнімі! Гэта менавіта зайздрасць часта не дазваляе чалавеку быць памілаваным Богам!

Аднойчы давалося быць сведкам, як адзін святар у Польшчы запрасіў на ўрачыстасць розных святароў, каб яны паспавядалі людзей. Урачыстасць доўжылася некалькі дзён, і жадаючых паспавядацца было шмат. Ён паабяцаў кожнаму святару аплаціць прыезд і штосьці даць звыш таго. Свайму сябру ён даў больш, чым іншым. Памятаю, як уразіла мяне, калі адзін святар, доктар багаслоўя, пачаў абурацца такой «несправядлівасцю». Мне здавалася, што я на ўласныя вочы нібы бачыў тэатральную пастаноўку згаданай вышэй прыпавесці, яе адаптацыю да нашага часу. Я быў проста шакаваны. Думалася, кожны вернік павінен памятаць гэтую прыпавесць і яе мудрасць для нас. Усё ж так проста! На паверхні! А тут не проста вернік, тут святар, доктар багаслоўя, выкладчык тэалогіі! Памятаецца, я думаў тады: «Няўжо грэх можа

ажно так асляпіць? Няўжо грэх зайздрасці можа кінучь такое бяльмо на вочы?»

Праблема зайздрасці таксама моцна вымалёўваецца ў іншай вядомай прыпавесці. Старэйшы сын не можа дараваць Айцу, што Ён аказаўся такім добрым у адносінах да марнатраўнага меншага брата. Прыпавесць пра міласэрнага Айца і марнатраўнага сына паказвае нам, што Айцец любіць аднолькава як аднаго, так і другога сына, не асуджае іх, не мае прэтэнзій. Проста Ён праявіў сваю дабрыню да меншага сына, які аступіўся, проста памілаваў яго, не робячы пры гэтым старэйшага сына другасным ці горшым. Але зайздрасць і крыўда не даюць старэйшаму прыняць дабрыню Айца.

Часам, на жаль, даводзіцца назіраць і здзіўляцца, наколькі глыбока ў многіх вернікаў, нягледзячы на ўсю іх пабожнасць, сядзяць грахі пыхі і зайздрасці. Часта гэтыя грахі знешне нябачныя, і патрэбна нейкая Божая правакацыя, каб яны ўскрыліся. Так адбываецца ў згаданых прыпавесцях. Немагчыма прыняць Божае памілаванне, калі чалавек не стане перад Ім у праўдзе, калі не прызнаецца перад сабой і перад Богам у гэтых грахах. І гэтае прызнанне павінна адбыцца ў пакаянні.

Тыя, чые сэрцы параненыя

Другая група людзей — гэта тыя, хто перажыў у жыцці адзіноту, пакінутасць, прыніжэнне, асуджэнне. Часта гэта не канкрэтнае перажыванне ці боль, а штосьці працяглае. Найчасцей гэтыя раны былі нанесеныя блізкімі людзьмі, якія аказаліся далёка не такімі блізкімі, бо яны пераконвалі цябе, што ты нічога не варты, нікому не патрэбны, нічога не даб'ешся ў жыцці, што

ты нічога не можаш, што ты горшы за тваіх братоў, сясцёр і г.д. Спачатку ты не ведаеш, чаму ты горшы, чаму на цябе людзі касавацца. Ты, можа, і гатовы штосьці змяніць, пачаць патрабаваць ад сябе, але ты так і не зразумеў, што ж табе трэба рабіць і за што брацца. У выніку ты і сам пачынаеш верыць у тое, што нікому не патрэбны, што ты ніхто, і што нават Бог не можа мець для цябе ніякіх добрых планаў. І гэтак год за годам, у выніку чаго хваравіты стан становіцца хранічным. І ў гэтым стане ты проста працягваеш жыць, не загаіўшы глыбокіх ранаў сэрца.

Як людзі выжываюць з такімі працяглымі праблемамі? Адны спрабуюць увесць час даказваць, што яны нечага вартыя для гэтага свету. Так нараджаецца перфекцыянізм, гіперадкажнасць, а за імі крыецца дзікі жах адкінутасці. Многія пакутуюць ад скрупулёзнага хворага сумлення, калі кожная асабістая памылка ўспрымаецца як чарговы доказ добра засвоенага тэзіса: ты — нішто і нікому не патрэбны. Такія людзі спрабуюць заслужыць любоў і прызнанне грамадства, але часта ў іх гэта не атрымліваецца, а паколькі ў Беларусі цаніць і шанавалі людзей увогуле не надта прынята, нават і па заслугах, то такія асобы ўсё больш і больш упадаюць у самаасуджэнне.

Іншыя з гэтымі хранічнымі ранами сэрца выбіраюць прасцейшы шлях — яны не спрабуюць нікому нічога даказваць, бо проста змірыліся з тым, што яны нічога нявартыя. Многія з такой пазіцыяй не дазваляюць іншым клапаціцца пра іх, адштурхоўваюць і ўцякаюць ад кожнага, хто іх спрабуе любіць, для каго яны становяцца патрэбнымі і дарагімі. Некаторыя розным чынам нават калечаць сябе, каб

яшчэ больш падкрэсліць сваю «нікчэмнасць», іншыя маюць суіцыдальныя думкі.

Прадстаўнікам гэтай групы таксама патрэбнае пакаянне, як і ўсім людзям, але вельмі часта яны абвінавачваюць сябе за тое, за што, думаецца, Бог ніколі не будзе іх судзіць. Любая дробязь, любая памылка, любы самы найменшы грэх становіцца нібыта чарговым доказам, што ты самы нягодны ў гэтым свеце. Здаецца, што такія параненыя людзі найбольш адкрытыя на тое, каб Бог іх памілаваў, але на практыцы атрымліваецца, што ўсё не так проста. Такія людзі часта думаюць, што яны нявартыя таго, каб Бог нешта рабіў у іх жыцці, нявартыя памілавання. Ім вельмі цяжка прыняць тое, што Бог іх выбраў, падрыхтаваў для іх нейкае асаблівае заданне, што гэтак кліча іх. Яны лёгка прымаюць, што Бог мілуе і выбірае іншых, але толькі не іх. Думаю, што менавіта пра такіх авечак піша апостал Ян: *«Бо калі сэрца нашае асуджае нас, то Бог большы за нашае сэрца і ведае ўсё. Умілаваныя, калі сэрца нашае не асуджае нас, то мы маем адвагу перад Богам»* (1 Ян 3, 20–21).

Цяжка сказаць, каму ў жыцці прасцей: тым, хто зайздросціць і не пакаяўся, ці тым, хто са сваімі ранами сэрца лічыць сябе нічога не вартым: здаецца, што Божае памілаванне цяжка прыняць як адным, так і другім. Аднак, па маіх сціплых назіраннях, людзі з параненымі сэрцамі часта больш богабязнечныя, больш адкрытыя на Божае дзеянне. Часам здаецца, што іх неяк асаблівым чынам падманвае злы дух, каб яны не паверылі ў добрага Бога. Ім часта трэба проста нагадаць самыя простыя праўды пра Бога, які іх любіць, нават калі яны ўжо чуюць гэта соты раз.

Такім людзям вельмі патрэбны клопат з боку іншых вернікаў, патрэбна разумная падтрымка. Часам ёсць патрэба заступніцкай малітвы святара, каб сэрца, нібы чарговы раз прымаючы лек, усё больш і больш загойвала свае раны. Ва ўсім гэтым трэба шмат асцярожнасці і мудрасці Божай, і найперш у тым, каб памятаць, што ніякі чалавек не здольны залячыць такіх глыбокіх ранаў і замяніць Бога. Таму іншаму чалавеку трэба для такіх параненых душаў не столькі самому станавіцца бальзамам, колькі скіроўваць іх позірк на Айца, які іх любіць.

Некалькі парадаў для загубленых і параненых

Гаворачы пра гэтыя дзве групы, я, зразумела, разважаю пра крайнасці. Часам гэтыя групы перамешваюцца, часам нехта з адной пераходзіць у другую, часам мы самі можам убачыць сябе як у адной, так і ў другой групе. Праблему з прыняццем Бога, які хоча нас памілаваць, маюць як адны, так і другія. Але ў залежнасці ад таго, да якой групы належыць чалавек, трэба шукаць для яго і адпаведныя сродкі дапамогі. З аднымі трэба быць больш суровым, з іншымі — больш лагодным, спакойным і талерантным.

Хачу падзяліцца некаторымі важнымі для мяне правіламі, якія будуць па-рознаму пасаваць той ці іншай групе.

1. Заўсёды памятай, што Бог добры. Што б ты ні перажываў, што б табе ні здавалася, якімі б ні былі твае эмоцыі ці выказванні розных людзей пра цябе, памятай — Бог заўсёды добры. Бог не пераставаў быць добрым тады, калі цябе прыніжалі і лічылі за нішто. Бог не перастае быць да цябе добрым, калі ты не

апраўдваеш чалавечых чаканняў альбо не выконваеш сваіх асабістых пастановаў і планаў. Бог застаецца добрым, хоць кагосьці Ён аздаравіў, а цябе — не, хоць пакуль што не даў табе чаканага адказу, не дапамог так, як табе хацелася. Бог не перастае быць добрым да цябе нават тады, калі ў тваім духоўным жыцці не дзеецца нічога надзвычайнага, як гэта адбываецца з іншымі. Не дай сябе падмануць ні тваім думкам, ні тваім перажыванням, ні злым духам. Памятай — Бог заўсёды да цябе добры.

2. Бог нічога табе не павінен. Дазволь Яму быць Богам і вырашаць, што лепшае для цябе, вырашаць, калі прыйдзе час даць табе тое ці іншае. Дазволь Яму быць Створцам гэтага свету і твайго жыцця. Ён мае права рабіць усё так, як Яму бачыцца, а не так, як табе хочацца. Маліся, прасі, задавай Яму пытанні, але не шантажуй і ніколі не абвінавачвай. Прызнай сябе Яго стварэннем, а Яму дазволь быць Створцам.

3. Не забывай, што Бог ніколі не памыляецца. Некаторыя айцы пустыні і айцы Касцёла ў хвіліны цяжкіх перажыванняў і здарэнняў раілі маліцца словамі прарока Данііла: *«Бо справядлівы Ты ва ўсім, што ўчыніў з намі, і ўсе справы Твае праўдзівыя і шляхі Твае правыя, і ўсе прысуды Твае справядлівыя»* (гл. Дан 3, 27).

«Мой Божа, як зразумець сэрца смерці?» —

*пытася ў адным з вершаў ксёндз і паэт Ян Твардоўскі. Пытанне застаецца без адказу,
бо яно з тых, калі можна толькі «развесці рукамі» і паспрабаваць больш убачыць
і зразумець «праз адтуліну слязы»...*

Як увагуле можна зразумець і прыняць сэнс нечаканага адыходу ў вечнасць чалавека, поўнага творчых задумаў і планаў, калі ў ягоным жыцці застаецца яшчэ так шмат незавершанага, нерэалізаванага, няздзейсненага, калі застаецца яшчэ гэтулькі гэтых *не*? А людзі «так хутка адыходзяць», і так балюча адгукаецца ў душы заклік геніяльна простага ў сваім святарскім і паэтычным адчуванні ксяндза Твардоўскага: «Спяшаймаса любіць людзей!»

Гэтак нечакана для ўсіх нас 13 чэрвеня адышоў у вечнасць вядомы рэжысёр-дакументаліст, старшыня Асацыяцыі *Signis*-Беларусь, дырэктар студыі «Стоп-кадр», заснавальнік і нязменны старшыня Міжнароднага каталіцкага фестывалю хрысціянскіх фільмаў і тэлепраграм «Magnificat», таленавіты і светлы чалавек Юры Гарулёў.

...Здаецца, зусім нядаўна, а між тым мінула ўжо амаль два гады з таго часу, як мы з Юрыем Мікалаевічам запісалі вялікае

інтэрв'ю пад назваю «Няхай адбудзецца вяртанне», надрукаванае ў 4-м нумары за 2019 г. квартальніка «Наша вера». Гэтае «вяртанне» датычыла найперш кінафестывалю «Magnificat», пра які мы шмат згадвалі падчас тае сустрэчы, і які быў на працягу амаль паўтара дзясятка гадоў галоўнаю справаю і клопатам жыцця Юрыя Гарулёва. Вось як ён сам згадваў пра яго задуму і рэалізацыю: «Вялікія справы заўсёды пачынаюцца вельмі звычайна. Я заўсёды стараўся браць пры-

клад з бацькі (бацька Юрыя Гарулёва — Мікола Гарулёў, вядомы беларускі пісьменнік. — Заўвага рэд.) і трымаць сваё слова: калі я штосьці паабяцаў, то абавязкова павінен выканаць. У свой час у Польшчы я пазнаёміўся з рэжысёрам Зыгмунтам Гутаўскім, які быў прэзідэнтам фестывалю «Niepokalánów»; ён, дарэчы, прысутнічаў на першым фестывалі «Magnificat». Падчас адной з нашых размоваў ён прапанаваў зрабіць такі ж фестываль хрысціянскага кіно ў Беларусі. Мне гэта ідэя спадабалася, я згадзіўся і выканаў сваё абяцанне. Важную ролю ў гэтым адыграў таксама кардынал Свёнтэк. Калі я прышоў да яго з ідэяй, ён нават доўга не думаў, а даў свой дазвол і ўвесь час падтрымліваў гэтую справу. <...>

Шчыра кажучы, я вельмі перажываю, што сёння гэтага фестывалю няма, хоць мая жонка супакойвае мяне, кажучы, што заўсёды трэба сыходзіць, калі ты знаходзішся на вярышні, але мне здаецца, што гэта не той выпадак. Я так лічу не таму, што быў звязаны з гэтай ідэяй і фестывалем, але мяркую, што дзякуючы фестывалю «Magnificat» Касцёл у Беларусі ўмацаваў свой аўтарытэт. Памятаю, як многія людзі гаварылі, што такога фестывалю па яго душэўнай атмасферы і экуменічнай скіраванасці больш нідзе няма. Шкада, што ён не атрымаў належнай падтрымкі з боку дзяржаўнай улады. <...>

Нам удалося правесці 12 фестывалаў «Magnificat», на якіх заўсёды была вельмі цёплая і душэўная атмасфера, і ў якіх удзельнічалі прадстаўнікі многіх краінаў свету... Калі б сёння мне сказалі ўзяцца за адраджэнне фестывалю, я б узяўся. З аднаго боку, гэта складана, а з другога — лёгка, бо ёсць дасведчаныя людзі, і ўжо зразумела, як і што трэба рабіць. Калі ў Беларусі з'явілася цэлая плеяда маладых біскупаў, у мяне быў проста цудоўны настрой, бо я думаў, што гэтыя маладыя іерархі разуме-

юць значэнне кіно і падтрымаюць фестываль. Былі спадзяванні зрабіць яго ў розных рэгіёнах, аднак, на жаль, спадзяванні не спраўдзіліся...

Сапраўды, на жаль, бо неацэннае значэнне і агромністая роля гэтага кінафестывалю як для адраджэння Каталіцкага Касцёла, так і для духоўнага і рэлігійнага адраджэння нашай Бацькаўшчыны. Дэвізам фестывалю «Magnificat» былі ўзятыя словы Хрыста «Ut unum sint» («Каб усе былі адно»), і гэта хрысціянская і чалавечая еднасць сапраўды панавала на фестывалі, стварала светлую і непаўторную атмасферу незабыўнага свята. Колькі актуальных, глыбока хрысціянскіх стужак было паказана на гэтым унікальным кінафоруме, колькі цікавых, таленавітых творчых людзей з розных краінаў свету ў ім удзельнічала! Рэжысёры і сцэнарысты з Італіі (Карло дэ Б'язэ і Элізабэта Кастана); з Польшчы (Кшыштаф Журоўскі, Тамаш Вішнеўскі, Дагмара Джазга); з Украіны (а. Ігар Сабко, Юры Захватаеў, Аляксандр Сталяроў); з Арменіі (Армэн Гаспаран); з Расіі (Аляксандр Купрын, Алена Лабачова-Дварэцкая, Віталь Любецкі, Нік Гарачкін); нашы беларускія кінадакументалісты (Уладзімір Арлоў, Галіна Адамовіч, Вольга Дашук, Зоя Катовіч, сцэнарысты — Алена Антанішына, Іна Сабалеўская і

многія, многія іншыя).

Юрый Мікалаевіч умеў кантактаваць з людзьмі, у адносінах з імі быў адкрыты, шчыры, сардэчны. Яго любілі і найперш да яго на гэты кінафорум ахвотна ехалі нават з далёкіх краінаў. Ён быў не толькі арганізатарам і старшынёй кінафестывалю, ён быў яго душою — далікатнаю, інтэлігентнаю, светлаю. Галоўным яго пажаданнем да журы фестывалю было заўсёды адно і тое ж: «Не шкадуйце ўзнагародаў для таленавітых творцаў!» Ён хацеў, каб кожны ўдзельнік кінаконкурсу быў заўважаны, адзначаны і ўзнагароджаны...

Сумная вестка пра адыход у вечнасць Юрыя Гарулёва для ўсіх нас, хто яго ведаў, каму пашчасціла з ім сябраваць і творча супрацоўнічаць, стала балючым і нечаканым ударам. «Мы асірацелі», — сказаў мне ў тэлефоннай размове Алег Вінярскі, вядомы дыктар і актор, які быў сябрам журы кінафестывалю і ягоным «голсам», бо агучыў па-беларуску ўсе замежныя фестывальныя кінастужкі... Гэтая асірацеласць і адчуванне пусткі будуць жыць у нашых душах яшчэ вельмі доўга. Як заўважыў вядомы рэстаўратар і сцэнарыст некаторых Гарулёўскіх фільмаў Аркадзь Шпунт: «Гэтай пусткі ніхто не запоўніць, бо не будзе ўжо, на жаль, у нашым каталіцкім свеце такога рэжысёра-дакументаліста,

з такім жыццёвым досведам, з такім бачаннем, талентам, з такою адданасцю справе і такою самаахварнасцю ў працы...»

Вядома, кінафестываль «Magnificat» — гэта толькі адна са старонак у творчай біяграфіі рэжысёра і аператара Юрыя Гарулёва. Ён сам зняў шмат цікавых і вельмі адметных дакументальных фільмаў. (Пра гэта піша ў нашым часопісе вядомы кінакрытык Галіна Шур.)

Несумненна, у залатым фондзе каталіцкай кінадакументалістыкі застануцца 4 фільмы Юрыя Гарулёва пра легендарную асобу кардынала Казіміра Свёнтка («Mater Misericordiae», «Вяртанне», «Канікулы кардынала», «Сведка веры»). Гэта таленавіты партрэт каталіцкага іерарха і незвычайнага чалавека, апраўлены ў «раму» гістарычных падзеяў духоўнага і рэлігійнага адраджэння ў Беларусі. Вось як сам Юрый Гарулёў кажа ў тым нашым інтэрв'ю пра ролю кардынала ў ягоным асабістым лёсе: «Кардынал сапраўды змяніў нашае з Людмілаю жыццё. Калі б яго не было, то гэта былі б зусім іншыя Гарулёў і Гарулёва. І сёння, калі няма фестывалю «Magnificat», калі беларускае кіно наогул перажывае вялікія цяжкасці, я часта ўспамінаю прыклад жыцця і веры кардынала, ягоны

аптымізм. І думаю, як бы ён паступіў у сённяшняй сітуацыі, ці апусціў бы рукі? Відаць, не, бо яму даводзілася выходзіць пераможцам у больш складаных сітуацыях. Усведамленне гэтага мне вельмі дапамагае...»

Памятаю, як Юра працаваў над фільмам «Вяртанне» — другім па ліку ў ягонай кардынальскай тэтралогіі. Тады ён звярнуўся да мяне з просьбаю напісаць да гэтага фільма верш. Цэнтральнаю падзеяй фільма было вяртанне і аднаўленне нашай мінскай архікатэдры. Я не люблю пісаць вершаў «на заказ» і таму адразу паспрабавала адмовіцца, але Юрый Мікалаевіч умеў пераконваць, і верш «Час вяртання» быў напісаны:

*Молатам разбіта немата.
Вераю ўваскросана святыня.
Узрушэння светлая сляза
у вачах няпрошана застыла.*

*Бомамі узнёслымі званоў
сад душы абуджаны. Прачнуўся.
Радасцю расквеціўся, бо зноў
блудны сын у Дом Айца вярнуўся.*

*Ён вярнуўся. Гэтулькі гадоў
жыў ён і служыў камусь чужому.
І шукаў загубленых слядоў,
што калісьці адвялі ад Дому...*

Памятаю, як па тэлефоне я прачытала гэты верш Юру і па-

чула: «Верш і пра мяне таксама... Прачытаеш яго ў фільме...»

Калі я думаю пра шлях Юрыя Гарулёва да веры, я міжволі згадваю шлях Саўла да Паўла. Зразумела, не ў тым вымярэнні і не ў тым маштабе і абсалютна без прэтэнзій на прамую аналогію і параўнанне. Юра прайшоў свой шлях ад камсамольскага ідэолага і функцыянера, ад шчырай веры ў камуністычныя ідэалы да веры ў Хрыста — таксама вельмі шчырай і адданай, да ахвярнага служэння яе ідэалам і запаведзям.

Гэта быў складаны шлях і складаныя пошукі свайго сапраўднага творчага «я» і свайго паклікання «не проста быць, але працаваць разам з Богам у тварэнні свайго ўласнага жыцця, сваёй ідэнтычнасці, свайго ўласнага лёсу» (Томас Мэртан)...

Так сталася, што слова «вяртанне» ва ўсёй яго сэнсавай і лексічнай напоўненасці, якое вызначала пачатак нашага з Юрыем Мікалаевічам творчага супрацоўніцтва, прыйшло да нас зноў падчас апошняга інтэрв'ю, падчас нашай з ім апошняй сустрэчы...

Гэтае *вяртанне* абавязкова павінна адбыцца і цяпер, пасля адыходу Юрыя Гарулёва ў вечнасць: вяртанне «рэха» кінафестывалю «Magnificat» (ён сам пры жыцці, як мог, яго пашыраў); вяртанне да гледача яго цікавых і актуальных дакументальных фільмаў, бо ў кожным з іх жыве яго светлая душа і ягоны боль за ўсё, што адбываецца на гэтай роднай, блізкай і дарагой яго сэрцу зямлі, якую ён так нечакана пакінуў.

*Крыстына Лялько,
старшыня журы кінафестывалю «Magnificat» (2005–2016).*

Стоп-кадр: Юрый Гарулёў

У кінематографіе стоп-кадрам называюць прыём, калі ўзнікае эфект прыпынку экраннай стужкі. Стоп-кадр выкарыстоўваецца для ўзмацнення выразнасці фільма ці эпизоду, надаючы яму падкрэслены фінальны акцэнт. Такое візуальнае ўвасабленне знакамітага паэтычнага жадання «остановись, мгновенье...»

Так атрымалася, што тэрмінам «Стоп-кадр» названа першая і адзіная кінавідэастудыя ў нашай краіне, якая спецыялізуецца на фільмах і тэлепраграмах хрысціянскага каталіцкага кірунку. Яна была створана кінарэжысёрам Юрыем Гарулёвым амаль чвэрць стагоддзя таму назад. Фільмы, хронікі, арганізацыя Міжнароднага каталіцкага кінафестывалю «*Magnificat*» — усё гэта адыграла значную ролю ў духоўным і культурным жыцці Касцёла і беларускай экраннай культуры.

Жыццё і мастацтва спалучаюцца часам вельмі дзіўна. Адгортваю пажоўклы нумар газеты «Культура» пачатку 1990-х. «Жыццё не па замове» — маё першае інтэрв'ю з аператарам Юрыем Гарулёвым, у якім мы гаворым пра яго працу з Аркадзем Рудэрманам, таленавітым беларускім рэжысёрам, які загінуў на здымках у Таджыкістане; пра тое, як яны ўпершыню сустрэлі кардынала Казіміра Свёнтка ў Пінску ў сярэдзіне 1980-х і проста «захварэлі» на тое, каб зняць фільм пра такую непаўторную асобу, і як Юрый сам рэалізаваў гэтую задуму, здымаючы на ўласныя грошы кардынала Свёнтка класічным метадам працяглага кінаназірання. І тут жа пры-

знанне Юрыя: «Я, прабач, і не католік, і не праваслаўны, і гэтак далей... А чаму гэты фільм і чаму лёс звёў мяне з гэтым чалавекам, мне цяжка адказаць...» У той жа час праходзілі здымкі з рэжысёрам Міхаілам Жданоўскім фільма «Абразы», і яны абодва распавядалі, з якім здзіўленнем даведаліся пра паходжанне слова «езуіт»... Успомнілі, вядома, адзін з беларускіх ігравых фільмаў пра Францішка Скарыну, у якім усё «беда» героя звязаныя быццам бы з езуітамі.

Я напісала гэта не толькі для таго, каб падкрэсліць абсурднасць мінулых гадоў, але і каб нагадаць, што працэс пошуку сябе ў новым жыцці для многіх з нас праходзіў у тым ліку ў светапоглядным і духоўным аспектах. І тут я карыстаюся яшчэ адным кінематографічным прыёмам пад назвай «флэшбэк» — так званы «зваротны кадр» для адлюстра-

вання падзей мінулага.

У 1980-1990 гады Юра працаваў кінааператарам на ПВА «Летапіс». Гэта было моцнае вытворча-творчае аб'яднанне кінадакументалістаў. Высокапрафесійных. І Гарулёў быў адным з самых таленавітых аператараў з добрай кінашколай. З ім ахвотна працавалі і знакамітыя рэжысёры, і моладзь. У яго творчым аператарскім стылі спалучаліся рэпартажнасць і лірызм, эпічнасць і ўменне выхопліваць з рэальнага жыцця моманты, якія складваліся ў вобраз. У невялікай карціне «Гуд бай, СССР» (рэж. А. Рудэрман), знятай у аэрапорце сярод эмігрантаў, якія пакідаюць Савецкі Саюз, менавіта дзякуючы аператарскай рабоце Гарулёва драма развітання з Радзімай паказана з візуальнай і пластычнай дакладнасцю (асабліва запамінальны кадр вылучанай з натоўпу жаночай рукі з яе нерво-

вымі рухамі — жэстамі развітання і распачы). На нацыянальным кінафестывалі «Кінакалядкі» менавіта Юрый Гарулёў атрымаў спецыяльны прыз за гэты кадр як «выразны мастацкі вобраз фільма».

Юра быў аператарам з вялікім творчым патэнцыялам, таму і яго пераход у рэжысуру не быў выпадковым, як і не выпадковым стаўся яго прыход у хрысціянскі кінематограф. Мне здаецца, што ва ўсіх яго работах адлюстраваны гэты мнагамерны хрысціянскі ракурс. Як і ў жыцці...

«Флэшбэк» звязаны з Аркадзем Рудэрманам. Яны абодва творча мыслілі, азартна і скрупулёзна дакопваліся да сутнасці. У пачатку «перабудовы» Беларускаю кінастудыю ўскалыхнула гісторыя з іх фільмам «Театр времён перестройки и гласности». Фільмам пра тое, як рэдактара «Беларускай Энцыклапедыі» звольнілі за тое, што яна паспрабавала адстаяць артыкул пра рэальнае значэнне мастака Марка Шагала ў сусветнай культуры і была звольнена адным з тых, хто публічна выступаў за «перабудову». Гэтая гісторыя набыла ўсесаюзны розгалас. Рэжысёр выкарыстаў метады схаванай здымкі. Гарулёву як члену партыі (і не шараговаму) далі вымову за тое, што не паведаміў: гэта значыць за «не данёс». Такі ж складаны лёс быў і ў фільма «Летящая в грозу». Па задуме планавалася гераічны кінаарыс пра Таню Баўэр, венгерскую дзяўчыну, разведчыцу, якая загінула ў вёсцы пад Мінскам. Але аўтары даведзілі ад удзельнікаў і мясцовых жыхароў пра іншую версію гібелі дзяўчыны. Замест гераікі — трагедыя. Кіраўніцтва студыі адмовілася прымаць фільм, адчуўшы ў ім пагрозу для звыклых «гераічнай міфалогіі». Фільм перамантавалі без ведама аўтараў, але засталася фінальная частка, у якой пажылыя ветэра-

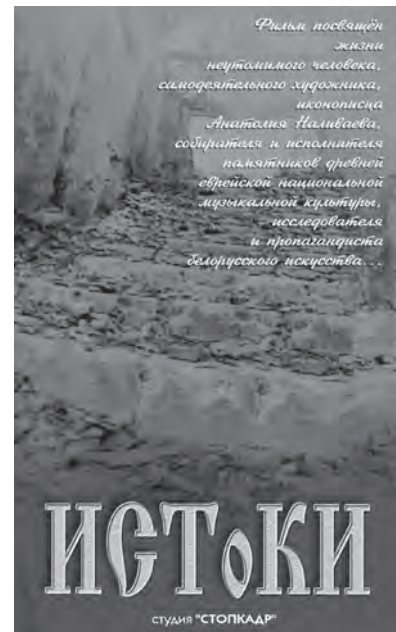
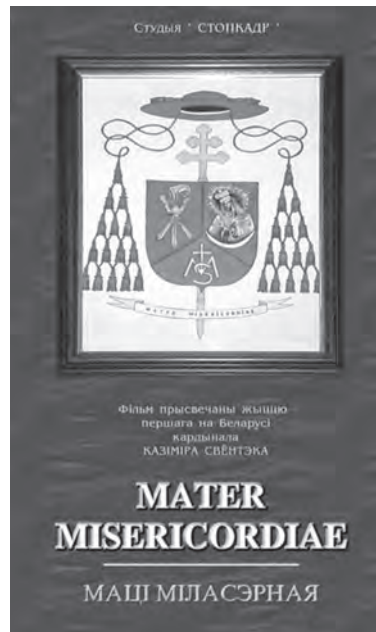
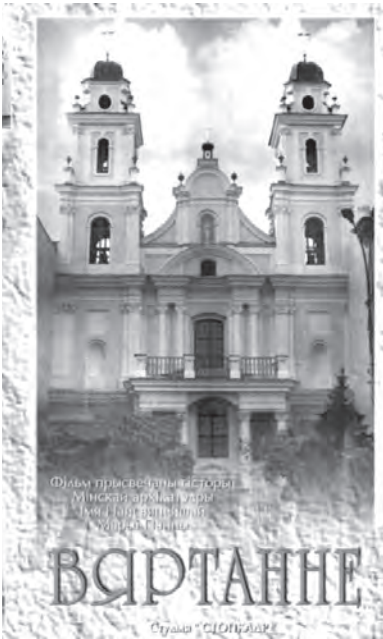
ны пасля спрэчак і высвятлення адносінаў змаўкалі і пасля моманту цішыні пачыналі спяваць песню свайго юнацтва... Камера аператара здымала іх павольна, укружавую, нібы абдымаючы. Менавіта гэтыя кадры сталі «момантам ісціны» ў фільме пра адно пакаленне...

Агульнавядома, што нашую кінастудыю называлі «партызанфільмам»: ваенная тэма была адной з галоўных, і працэс адыходу ад звыклых гераічных пафасу адбываўся даволі складана. Гэта, хутчэй, можна назваць пераходам да новага ўзроўню праўды. Такім узроўнем сталі фільмы рэжысёра Юрыя Гарулёва, знятыя ў кірунку пошуку ісціны. У фільме «Маленький остарбайтер» ён звярнуўся да трагедыі дзяцей, вывезеных падчас Другой сусветнай вайны на прымусовыя работы ў Германію. Юрый паказаў важнасць адказнасці сваёй краіны перад малалетнімі ахвярамі нацызму, важнасць пакаяння нямецкай нацыі і магчымасць яе прабачэння былымі ахвярамі. Гэты складаны па структуры фільм — поліфанічнае кінапалатно, напоўненае рознымі галасамі, думкамі. Нягледзячы на трагічны матэрыял, у ім выразна прагучаў гуманістычны пасыл, запрашэнне да суразмовы.

Адна з самых пранізлівых работ аўтараў Гарулёва — фільм «Выпуск накануне войны». Будучы аўтарам сцэнарыя, рэжысёрам і аператарам карціны, Юра прысвяціў яе «памяці сваіх бацькоў, іх сяброў-аднагодкаў, студэнтаў Магілёўскага педінстытута перадваенных гадоў. Жывым і спачылым». Фільм апавядае гісторыю бітвы і гібелі ўзводу студэнтаў-добраахвотнікаў Магілёўскага педінстытута, выпускнікоў 1941 года, якія прынялі першы і апошні бой ў ліпені 1941-га на Магілёўшчыне каля вёскі Блажавічы. Бацька рэжы-

сёра, якому пашчасціла застацца жывым, пасля вайны стаў вядомым пісьменнікам і прыклаў шмат намаганняў, каб расказаць пра гераічную гібель яго таварышаў, але ўвесь час ён сутыкаўся з велізарным супрацівам. Па сутнасці Юрый працягнуў яго справу — ён здолеў апублікаваць сакрэтныя дакументы, з якіх зразумела, што ўсіх хлопцаў, якія загінулі ў тым няроўным баі, для справядзачы зрабілі «агентамі для працы ў нямецкім тыле». Паводле ўспамінаў тых, хто выжыў пасля той падзеі, «танкі ішлі па жыцце, па целах нашых хлопцаў і душылі іх...» Афіцыйныя ўлады не хацелі прызнаваць палеглых героямі. Жанр фільма складаны вызначыць: гэта не класічны фільм-расследаванне тэлевізійнага фармату, а глыбокі аналітычны і адначасова эмацыйны, лірычны апавед, бо гэта таксама гісторыя кахання бацькоў рэжысёра, якія згубіліся ў час вайны, а потым знайшлі адно аднаго.

Яшчэ адна маштабная і знакавая карціна Юрыя Гарулёва — «Тростенец. Мы должны им память» (аўтар сцэнарыя Ірына Дзям'янава). У гэтай назве закладзена і тэма, і ідэя фільма. Трасцянецкі лагер смерці быў адным з найбуйнейшых у Еўропе: у 1941–1944 гадах тут было знішчана больш за 200 тысяч чалавек. Але трагедыя Трасцянца працягнулася і пасля вызвалення: пра ахвяры Трасцянецкага лагера стараліся забываць больш чым 50 гадоў. Фільм, па сутнасці, стаў першай маштабнай работай у гісторыі айчыннага дакументальнага кіно, у якім яго аўтары спрабавалі не проста паказаць, але і асэнсаваць трагедыю Трасцянца. Для карціны быў выкарыстаны амаль увесь арсенал дакументальнага кіно: кінарэпартаж, архіўная кіна- і фотахроніка, інтэрв'ю, кіназнірэнне. Фільм пачынаецца з дарогі ў мемарыял,

якая вядзе да скульптуры «Брама памяці» ў выглядзе разнятых створах варотаў з пераплеценымі малюнкамі целаў, якія нібы завеслі над безданню. Драматургія карціны нелінейная: яна складаецца з асобных эпізодаў і фрагментаў, якія часам здаюцца аўтаномнымі. Пазначаецца толькі час і месца дзеяння: Аўстрыя, Германія, Чэхія, Польшча. Такі драматургічны ход не выпадковы: Трасцянец быў лагерам смерці для жыхароў некалькіх еўрапейскіх краінаў. Неверагоднымі па выразнасці і драматызме атрымаліся кадры своеасаблівага з дрэваў, што выраслі на месцы расстрэлу ва ўрочышчы Благаўшчына, якое ўваходзіла ў зону Трасцянецкага лагера, куды прыязджаюць сваякі ахвяраў, каб прымацаваць фатаграфіі і шылдачкі з імёнамі ахвяраў. Рэпартажнасць, спалучаная з пластыкай, надала карціне шматмернасць і выразнасць. У фільм ўведзена сучасная лінія лёсу кампазітара з Беларусі Аркадзя Гурова, які загінуў у пачатку 2000-х у Ізраілі ад рук тэарыста: драма яго лёсу натуральна ўпісалася ў кантэкст фільма — тая ж самая тэма кволасці і каштоўнасці жыцця і памяці як супрацьста-

яння злу.

...У гэтым годзе на старонках фэйсбука мы ўсе дружна віншавалі Юрыя Гарулёва з новымі ўзнагародамі за новую карціну «Книга страданий», якая была пра тое ж: «каб памяталі».

У Юры наогул вялікая, разнастайная фільмаграфія: і рэжысёрская, і апэратарская. Можна асобна пісаць (што я з задавальненнем рабіла) пра яго фільмы, прысвечаныя выяўленчаму мастацтву: «Семь сторон квадрата», «Дети кавалера Джамбаттисты Пиронези», «Осталась душа его здесь». Яны створаны ў вобразнай стылістыцы, якая нагадвае мастацкі калейдаскоп з элементамі хэпэнінгу, дзе аўтар разам з героямі будаваў арыгінальную арт-прасторы.

Мне здаецца, што галоўная асаблівасць Гарулёва як апэратара і рэжысёра — гэта ўменне здымаць людзей. Кінапартрэт — адзін з самых складаных жанраў. У сваёй першай карціне «Случай из практики» ён зняў медперсонал і пацыентаў сельскай бальніцы ў жывапісна-пластычнай стылістыцы. Дзіўным чынам гэта не стала кантрастам да зусім не святочнага кінаматэрыялу. Гэта нават узмацніла тэму велічы

духу. У фільмах Гарулёва героі заўсёды арганічныя, яны проста не заўважаюць камеры. Гэтая асаблівасць працы Юрыя — выклікаць прыхільнасць у людзей.

Дзякуючы Гарулёву ў нашым дакументальным кіно з'явіўся новы жанрава-тэматычны кірунак. Карціну «Mater Misericordiae» можна лічыць класічнаю. Эпіграфам да фільма стала прысвечэнне: «Тым, хто насуперак выпрабаванням і ганенням захаваў у душы веру, хто дзеля веры ахвяраваў жыццём». Гэтыя словы ў першую чаргу адносяцца да галоўнага героя карціны — першага кардынала ў гісторыі Касцёла сучаснай Беларусі Казіміра Свёнтка. Унікальнасць жыцця кардынала Свёнтка абазначыла драматургію і стылістыку работы рэжысёра. Яго біяграфія адлюстравана ў кантэксце складанага лёсу каталіцкіх святыняў у савецкі перыяд. У фільме ёсць кадры, напоўненыя глыбокім драматызмам як, напрыклад, аповед святара пра ўдзяленне хрысціянскіх сакрамэнтаў у лагеры. Драматургія фільма ствараецца мноствам міні-навілаў, у якіх падрабязна паказана актыўная дзейнасць кардынала: цэлебрацыя Імшаў,

будаўніцтва мінскай архікатэдры Імя Найсвяцейшай Дзевы Марыі. У карціне далікатна і без лішняга замілавання паказана духоўная асоба вельмі высокага рангу. Асабліва можна адзначыць кадры «маўклівага героя», для якога цішыня напоўнена сакральным сэнсам. Маўчанне, цішыня, прыпыненне дзеяння без выкарыстання метаду «стоп-кадра» ў фільмах Гарулёва непаўторныя. Яны напаўняюць карціны асаблівым сэнсам: гэтак слухае цішыню гераіня мастацкага фільма Ларса фон Трыера «Якая спявае ў цемры»...

У адной з нашых кіназнаўчых работаў у 2000-х трэба было коратка вызначыць галоўнае ў творчых стылях нашых рэжысёраў. Я напісала: «Веліч звычайнага і яркага чалавечая індывідуальнасць вылучае герояў Юрыя Гарулёва, які прыйшоў у кінарэжысуру як дасведчаны кінааператар. Сумяшчаючы ў сабе прафесію аператара і рэжысёра, ён выбудоўвае свае карціны метадам кінаназірання. Адсюль — імкненне ісці за натуральным ходам падзеяў для таго, каб заўважыць і перадаць прыкметы часу, дэталі паводзінаў людзей. Тое, што яднае лесніка Балюка,

які даглядае магілы памерлых у Першай сусветнай вайне разам з настаўнікам Міхаілам Верамейчыкам, а потым разам ставяць оперу для вясковых дзяцей, нібы духоўныя паслядоўнікі М. Агінскага («Вечер в Полночных Афинах»), з лекарамі Беларускага НДІ кардыялогіі («Философское отделение»), з ксяндзам Юзафам Дзеконьскім на служэнні ў чарнобыльскай зоне («Пасха с горечью») — гэта ўспрымання жыцця ў духоўным хрысціянскім аспекце.

За мінулыя 20 гадоў жанраватэматычны дыяпазон работ Ю. Гарулёва пашырыўся. Яны складаюцца ў своеасаблівае эпічнае палатно — аўтарскае выказванне. Я думаю, што ён ужо пераходзіў да такой складанай з'явы як «экзістэнцыйная дакументалістыка». «Злучыць імгненне і вечнасць» — так называўся мой артыкул, прысвечаны першаму кінафестывалу «*Magnificat*». Гэтымі словамі я і цяпер вызначыла яго творчасць. Дзіўная рэч: амаль ва ўсіх тэкстах, звязаных з творчасцю Юрыя, я збіралася на ўзнёслы тон, хоць Юра менш за ўсё быў схільным да пафасу, як, зрэшты, і я...

Апошні, самы важны, «флэ-

шбэк». А можа, і стоп-кадр. У арганізацыі фестывалю «*Magnificat*» прымалі ўдзел духоўныя і свецкія людзі і арганізацыі. І Юра заўсёды гэта падкрэсліваў. Але ж ніхто не пакрыўдзіцца, калі я назаву «*Magnificat*» «дзіцем» Юрыя Гарулёва. Значэнне і сэнс гэтага кінафэсту ў духоўным жыцці краіны відавочныя цяпер, калі фестываль часова прыпынены (гэта фраза Юрыя), і стала зразумелай неабходнасць такога маштабнага па сэнсе мерапрыемства з дэвізам «*Ut unum sint*» («Каб усе былі адно»). Ён якраз не збіраўся ставіць фінальнай кропкі: проста спяшаўся выказацца ў кінематографіі, каб зняць фільмы пра тых, каму, як ён лічыў, быў павінен з пачуцця абавязку. Перыфраза, але па-іншаму не атрымліваецца. Незадоўга да адыходу ў вечнасць Юрый апублікаваў фатаграфіі аднакласнікаў, пра якіх таксама хацеў зняць фільм... Я не напісала яшчэ пра адну яго знакавую карціну — «Проигранная история. Возвращение в Бишофсверду», знятую ў паўзе пасля фестывалю пра службу ў савецкай арміі ў Германіі. Яшчэ адна гісторыя міфалагізацыі перыяду Савецкага Саюза часоў «халоднай вайны» і супрацьстаяння дзвюх сістэмаў, закладнікамі якіх былі звычайныя людзі.

...У яго было шмат планаў — кінематографічных і па аднаўленні фестывалю. Хочацца верыць, што кінафестываль адновіцца, і яго новая каманда ўстанавіць Ганаровую прэмію імя Юрыя Гарулёва.

Галіна Шур, кінакрытык,
сябра кінафестывалю
«*Magnificat*» (2005–2016).

Андрэй Шпунт

КСЁНДЗ СТАНІСЛАЎ ПАРЧЭЎСКІ — СЯБАР АДАМА МІЦКЕВІЧА

У адным з нумароў «Нашай веры» згадвалася пра ксяндза каноніка Юзафа Міцкевіча SJ, без дапамогі якога малады аднайменнік, хутчэй за ўсё, згубіўся б недзе ў цёмным натоўпе дробнага чыноўніцтва. Але не была яшчэ напісана вялікая нацыянальная эпапея «Пан Тадэвуш», калі яго жыццё магло заўчасна перарвацца, чаго не адбылося дзякуючы Анёлу Ахоўніку, даслаўшаму на дапамогу кс. Станіслава Парчэўскага.

Паходжанне

Існавала некалькі радоў Парчэўскіх, раскіданых па неабсяжных прасторах Кароны і Вялікага Княства. Тыя, што былі пад гербам «Наленч», паходзілі з вёскі Парчэва ў Калішскім ваяводстве. Адтуль адна з галінаў роду ў XVI ст. перасялілася ў Літву. Сярод прадстаўнікоў роду вядомы біскуп Смаленскі (1639) і Жмудскі (1650) Пётр, які працяглы час быў адміністратарам Смаленскага біскупства і вызначыўся падчас вайны Рэчы Паспалітай з Маскоўскай дзяржавай (1632–1634 гг.), калі ў абложаным Смаленску заахвочваў абаронцаў горада да стойкасці перад ворагам. Падчас вайны 1654–1667 гг. гэта быў адзіны з каталіцкіх біскупаў (паводле Севярына Урускага), хто застаўся ў краіне і падтрымаў Януша Радзівіла ў прыняцці пратэстанцкіх пратэстанцкай Швецыі, бо гэта было меншае зло, чым маскоўская тыранія. Далей усё больш Парчэўскіх сустракаецца

на Мсціслаўшчыне — Антоні Юзаф, падстароста, лоўчы і пасол мсціслаўскі; Базыль Канстанцін, намеснік гродскі і таксама пасол і г.д.; нарэшце, Вінцэнт, суддзя мсціслаўскі, у якога з жонкай з Марцінкевічаў 1 сакавіка 1803 г. у Залессі, Мсціслаўскага павета, нарадзіўся сын Станіслаў, па матчынай лініі ўнучаты пляменнік арцыбіскупа Магілёўскага Станіслава Богуша-Сестранцэвіча. Цяжка абмінуць постаць гэтага арцыбіскупа, бо пра яго не тое што артыкул ці навуковае даследаванне, а раман можна напісаць (калі хто адважыцца): нарадзіўся пратэстантам, служыў афіцэрам у прускім і літоўскім войску, быў хатнім настаўнікам у Радзівілаў, пад уплывам нявесты (шлюб не адбыўся) вярнуўся ў лона Касцёла і зрабіў бліскуючую духоўную кар’еру. У жыцці арцыбіскупа і мітрапаліта, як у калейдаскопе, змяняюцца падзеі і людзі — езуіты, паўстанне Касцюшкі, Пій VI, Кацярына II, Пацёмкін, Павел I, Мальтыйскі

ордэн, Аляксандр I, Пій VII, Мікалай I, Леў XII, кнігавыдавецкія справы, працы ў галіне гісторыі, філалогіі, медыцыны і г.д., і г.д. Член і ганаровы член шматлікіх акадэміяў, універсітэтаў і таварыстваў, кавалер шматлікіх ордэнаў — шматгранная, складаная і супярэчлівая постаць, далейшае набліжэнне да якой пагражае адхіліцца ад тэмы...

Любімы сваяк арцыбіскупа Богуша-Сестранцэвіча

Сярод мноства сваякоў, якім арцыбіскуп аказваў дапамогу, асобна вылучаў самага любімага — Станіслава Парчэўскага, у якім бачыў свой працяг, пачаўшы з таго, што калі пляменнік скончыў езуіцкі канвікт у Полацку, забяспечыў яму навучанне ў духоўнай гімназіі у Санкт-Пецярбургу за дзяржаўны кошт. У 17 гадоў Станіслаў паступіў у Галоўную духоўную семінарыю, што была фактычна тэалагічным факультэтам Віленскага ўніверсітэта. Ксёндз пробашч парафіі св. Станіслава ў Санкт-Пецярбургу Крыштаф Пажарскі лічыць верагодным, што менавіта з-за свайго пляменніка арцыбіскуп не зачыніў гэтую навучальную ўстанову, а таксама Духоўны калегіум, як гэтага дамагаўся віленскі губернатар. І пляменнік

Андрэй ШПУНТ — гісторык, архівіст. Нарадзіўся ў 1969 годзе. Скончыў БДУ (1997). У 1989–1994 гг. — супрацоўнік Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі (аддзел старажытнабеларускага мастацтва). У 1996–1998 гг. — супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (генеалагічны даследаванні), у 1998–2000 гг. — вядучы спецыяліст Дзяржаўнага архіва (геральдыка і генеалогія), аўтар зацверджаных праектаў гербаў Маладзечна, Заслаўя, Крупак, Акцябрскага (Рудабелка), Белаазёрска, Івянца. Аўтар шэрагу навуковых і навукова-папулярных публікацый. Жыве ў Мінску.

Герб «Наленч».

Арцыбіскуп Станіслаў Богуш-Сестранцэвіч. XIX ст.
Аўтар невядомы.

не падвёў: здольны і руплівы ў навуках, ён неаднаразова ўзнагароджваўся і адзначаўся кіраўніцтвам сярод самых лепшых.

У гэты час Парчэўскі зблізіўся з віленскімі студэнтамі — Антоніем Эдвардам Адынцом і Адамам Міцкевічам.

На момант заканчэння семінарыі, 30 чэрвеня 1825 г., ён ужо атрымаў святарскае пасвячэнне (на пачатку 1825 г.), ведаў некалькі моваў, а ў наступным месяцы абараніў доктарскую дысертацыю па маральнай тэалогіі, у якой, беручы на ўзбраенне філасофскія высновы, у прыватнасці Шатабрыяна, Лока, Мантэска'е, Спінозы, Ваніні, падводзіў іх пад сцвярджэнне аб слушнасці асноўных маральных палажэнняў, што грунтуюцца на каталіцызме.

Пасля заканчэння семінарыі кс. Парчэўскі быў выкліканы ў Санкт-Пецярбург. У свае 94 гады бадзёры і энергічны арцыбіскуп яшчэ спадзяваўся паспець уладкаваць сваяка, таму спяшаўся ажыццяўляць вялікія праекты. Ужо на пачатку стагоддзя адзіны ў імперскай сталіцы касцёл св. Кацярыны стаў вельмі цесны. Спачатку, у 1821 г., арцыбіскуп

прыбудаваў да ўласнага дома невялікую капліцу, а праз два гады на яе аснове пачаў будаўніцтва касцёла, які на Унебаўшэсце, 7 траўня 1825 г., быў кансэкраваны пад тытулам св. Станіслава. У тастамэнце, напісаным незадоўга да смерці, арцыбіскуп выказаў пажаданне, каб пробашчам указанай парафіі стаў адзін з яго найбліжэйшых сваякоў з дыяцэзіяльнага святарства, кім і з'яўляўся кс. Станіслаў Парчэўскі, аднак папярэдне, будучы пад уплывам арцыбіскупа, адзінага з яскравых прадстаўнікоў адышоўшай эпохі Асветніцтва (паводле кс. Пажарскага, Галоўная духоўная семінарыя была хутчэй свецкай установай, хоць не ўсе былі згодныя: напрыклад, біскуп Мацкевіч з Камянца пісаў, што Касцёл «патрабуе святароў, як кіраўнікоў, што вядуць людзей да збаўлення, а не святароў астраномаў ці батанікаў»), кс. Парчэўскі напрыканцы 1825 г. накіраваў па інстанцыях прашэнне аб дазvole выезду для вучобы за мяжой (Вена, Рым, Парыж) для вывучэння французскай літаратуры за кошт Віленскага ўніверсітэта.

Акалічнасці выезду кс. Парчэўскага наводзяць на думку, што «жалезная заслона» з'явілася значна раней за славетную прамову Чэрчыля ў Фултане ў 1946 г., але не будзем паглыбляцца ва ўсе бюракратычныя абставіны і ўмовы, адначым толькі, што канчатковае рашэнне было прынята Мікалаем I напрыканцы 1826 г.: ён дазволіў кс. Парчэўскаму вучобу за мяжой, за выключэннем Парыжа (відаць, каб не набраўся «дзекабрысцкай заразы»).

Смерць арцыбіскупа Богуша-Сестранцэвіча і яе наступствы

Кс. Парчэўскі ўжо гатовы быў перагарнуць новую захапляльную старонку свайго жыцця, калі як гром сярод яснага неба (а яно сапраўды было ясным) 1 снежня 1826 г. заўчасна памірае арцыбіскуп мітрапаліт Богуш-Сестранцэвіч. Гэта быў канец кіравання, у якога мелася шмат прыхільнікаў і яшчэ больш ворагаў, што было непазбежным вынікам палітыкі лавіравання паміж Санкт-Пецярбургам і Апостальскай Сталіцай, з боку якой у рэшце рэшт (Кангрэгацыя

Максімільян Фаянс. Партрэт Антонія Эдварда Адынца.
Пасля 1853 г.

Юзаф Аляшкевіч. Партрэт Адама Міцкевіча.
Палатно, алей. 1828 г. Нацыянальны музей у Кракаве.

веравучэння з самага пачатку вельмі стрымана ставілася да пазітыўных характарыстыкаў трапіўшых пад абаяльнасць арцыбіскупа нунцыяў Гарампі, Аркеці і Літа) паследавала выснова, што быў бедствам для Касцёла. Кс. Парчэўскі, здаецца, не ўваходзіў у тыя акалічнасці, аднак, калі нават апостальскія нунцыі трапілі пад «чары» адоранага шматлікімі здольнасцямі іерарха, то што ўжо казаць пра маладога ксяндза, які бачыў перш за ўсё шырокую дабрачынную і асветніцкую дзейнасць свайго апекуна. Прамова кс. Парчэўскага над труной арцыбіскупа, забяспечаная падрабязнымі дадаткамі і выдадзеная ў Вільні напрыканцы 1827 г., пралівала святло на разнастайную дзейнасць нябожчыка і бараніла яго спрэчныя мерапрыемствы як кіраўніка Касцёла ў Расійскай імперыі. На падставе перададзенага кс. Парчэўскаму архіва арцыбіскупа, у прыватнасці рукапісаў навуковых працаў і іншых запісаў, у будучыні, павінен быў паўстаць дэталёвы жывапіс гэтай знакавай постаці ў гісторыі Касцёла і Беларусі.

Пасля смерці арцыбіскупа

на пасаду пробашча парафіі св. Станіслава ў Санкт-Пецярбургу кс. Парчэўскі так і не трапіў, і адбылося гэта «дзякуючы» самому нябожчыку, бо, складаючы свой тэстамэнт, ён дадаў, што калі адкрыюцца яшчэ капіталы, пра якія ён не памятае, то іх трэба выкарыстаць на стварэнне школы для бедных дзяцей пры парафіі. Такіх капіталаў знайшлося звыш 60-ці тысяч рублёў срэбрам! Як піша кс. Крыштаф Пажарскі, для маладога ксяндза гэта быў непад'ёмны цяжар, таму праз два гады кіраўніцтва Магілёўскай архідыяцэзіі вырашыла запрасіць піяраў, што спецыялізаваліся на духоўнай адукацыі, аднак і піяры не прыбылі б у Санкт-Пецярбург, калі б не атрымалі кіравання ў касцёле св. Станіслава.

Спатрэбілася яшчэ некалькі месяцаў і падштурхоўванняў з боку расейскіх уладаў, да якіх кс. Парчэўскі вымушаны быў звярнуцца, калі нарэшце, з вялікай неахвотай, Вацлаў Пелікан, рэктар Віленскага ўніверсітэта, падрыхтаваў на 17-ці лістах Інструкцыю паводзінаў і навучання за мяжой. Напрыканцы

1827 г. кс. Парчэўскі, нарэшце, ад'ехаў спачатку ў Вену, а потым у Рым.

У Рыме

У лістападзе 1829 г. у Рыме кс. Парчэўскі сустракаецца з Адамам Міцкевічам і Антоніем Эдвардам Адынцом. Міцкевічу пашанцавала пакінуць межы Расійскай імперыі ў траўні таго ж года, раней, чым Мікалай I падпісаў загад аб забароне выезду. Сустрэча гэтых людзей незадоўга да смерці кс. Парчэўскага — найбольш цікавы перыяд яго кароткага жыцця, бо ў тыя некалькі месяцаў ён паўстае перад намі значна большым, чым пратэжэ, няхай і вельмі здольнае, арцыбіскупа Богуша-Сестранцэвіча. Магутны іерарх, карыстаючыся падтрымкай расейскіх манархаў, жадаў, каб пляменнік таксама дэманстраваў сваю лаяльнасць і не трапіў у «дрэнную кампанію», але маладому семінарысту было вельмі далёка да выпрабаванага дыпламата і палітыка. Сэрца падказвала яму той кірунак (і гэта было мацней за ўсялякія разлікі), дзе быў Міцкевіч, з якім пасябраваў яшчэ ў Вільні, Ады-

Касцёл св. Станіслава ў Рыме.

нец, Лялевель і іншыя «неблагонадзейныя». Больш за тое, кс. Пажарскі не выключае, што кс. Станіслаў Парчэўскі быў звязаны з віленскімі філаматамі.

Тым часам у Рыме сфарміравалася калонія эмігрантаў з былой Рэчы Паспалітай. Тым, каму цікавыя падрабязнасці, варта звярнуцца да «Лістоў з падарожжа» («Listy z podróży») Адынца (Warszawa, 1885. Т. III), дзе з фатаграфічнай дакладнасцю, падрабязна прадстаўлена хроніка жыцця нашых суайчыннікаў у Вечным горадзе. Адтуль стала вядома таксама аб тым што кс. Парчэўскі — гэта яшчэ і даследчык гісторыі казнадзейства, які валодае шырокімі ведамі ў галіне культуры Сярэднявечча на абшарах Польшчы і Літвы, і аўтар няскончанай гістарычнай аповесці з часоў кракаўскага князя Лешка Белага (XII–XIII стст.), якая магла забяспечыць аўтару, паводле сцвярджэння Міцкевіча,

«адно з першых месцаў у нашай літаратуры». Паводле кс. Пажарскага, свае ўзнёслыя ўражанні Міцкевіч удакладніў тым, што «ў форме і манеры кс. Парчэўскі паслядоўнік Вальтара Скота, але ў псіхічным акрэсленні характараў, у асобных вобразах і сцэнах усё чэрпае з сябе і прадмету, у які глыбока ўглядаецца, пры гэтым стыль і мова прыгожыя, дзеянне жывое, дыялогі натуральныя і ўмелыя». Цяпер можна дапусціць магчымае з'яўленне яшчэ аднаго прозвішча побач з прозвішчамі Сянкевіча і Крашэўскага — нашага суайчынніка, але, на жаль, гэтага не адбылося.

«На трэці дзень пасля Новага году...»

Не адбылося. Але затое дзякуючы Божаю Провіду ён паспеў спрычыніцца да таго, каб у самым росквіце не згас наш нацыянальны геній. З канца лістапада 1829 г. Міцкевіч ра-

зам з Адынцом жыў на Віа дэль Орса, 35, што недалёка ад мосту Св. Анёла. Паводле падрабязнага ліста Адынца да Юльяна Корсака ад 25 лістапада, гэта была вялікая двухпакаёвая кватэра на першым і другім паверхах з цаглянай падлогай і даволі прыстойнай мэбляроўкай. Глыбокай восенню бывае няўтульна не толькі ў нас, але і ў Вечным горадзе, тым болей у якім-небудзь апанутым у камень палацца, дзе камін быў бы найважнейшай рэччу, але на Віа дэль Орса гэта была хутчэй дэкарацыя, бо далей Адынец працягвае: «... цяпло ... не дасягае ... канапы, а холад ад вокан і цаглянай падлогі ахоплівае нас зверху і з долу. <...> вокны на поўнач». Італьянцы знайшлі своеасаблівае выйсце ў барацьбе з холадам і вільгацю — карбанэла. Гэта ліст жалеза на ножках, з выгнутымі ўверсе берагамі, на якім распальваюць вугаль. Перад карбанэлай ляжалі дзве вялізныя кучы лямцу. Навошта яны былі патрэбныя? І тут рушлівы Адынец дае тлумачэнне: «Укладаюцца ногі і шнуруюцца вышэй каленняў. Адам свайго не ўжывае, бо навучыўся ў Крыме сядзець па-турэцку і сядзіць так на канапе».

Аб тым, што адбылося далей, Адынец з пратакольнай дакладнасцю паведамляе таму ж адрасату ў лісце ад 25 студзеня 1830 года: «На трэці дзень пасля Новага году такі быў агідны холад, што ні мяшок на нагах, ні рукавіцы ... не баранілі ад замярзання: успомніў пра карбанэлу... і неўзабаве бляха, напоўненая гарачым вугаллем, стала пасярод пакоя. Відаць, што і нос здранцвеў ад холаду, бо чаду ад вугалля не чулі. <...> пагаварыўшы з павагай пра нашы печы і палаючы італьянскі клімат, паглыбіліся мы: я ... ў ... Гібана, Адам ... у Лівія. Толькі праз нейкі час адчуў нейкую асаблівую санлівасць; але паколькі ў мяне так часта над

сур'ёзнай кніжкай здараецца, не звярнуў на тое ўвагі і толькі сіліўся перамагчы Марфея. З Адамам было тое ж самае. А калі нарэшце ўсе высілкі аказаліся дарэмнымі, пачалі на ўсю моц драмаць. Не ведаю, як доўга цягнулася тая дрымота, але бадай што ўжо з яе хіба аж на тым свеце прачнуліся, калі б, на шчасце, не прыйшоў да нас кс. Парчэўскі. На шматразовае груканне, як казаў, не атрымаўшы ніякага адказу, адчыніў дзверы і крыкнуў ад жаху, адчуўшы забойчы газ, што напаўняў паветра. Той голас нас усё ж абудзіў, але я, хочучы ўстаць, хацеў папярэдне развязаць мяшок, што мацаваў мне ногі, і адчуў, што рукі мне не служаць; Адам жа, седзячы па-турэцку, калі падняўся з канапы, хістаўся, нібыта ў яго ногі здранцвелі. Абодва былі зусім як п'яныя. Кс. Парчэўскі адразу ж адчыніў вокны і, бачачы, што мы не ў стане рухацца, паклікаў гаспадыню і з яе дапамогаю вывеў нас за дзверы. <...> напалоханая гаспадыня выклікала нейкага фельчара, што жыў на нашай вуліцы <...>. Добры Парчэўскі сядзеў пры нас ажно да вечара і не адышоў, пакуль мы не заснулі. Але калі б прыйшоў на гадзіну пазней, то хто ведае, ці не знайшоў бы нас спячых вечным сном».

Хвароба і смерць кс. Парчэўскага

Паводле біёграфа кс. Парчэўскага, Рышарда В. Валашынскага, калі судзіць па сімптомах, ксёндз тады хварэў на сухоты, а пасля адной з прагулак з Адынцом у дадатак схапіў прастуду і злёг. Уся наступная перапіска Адынца прасякнута болем і трывогай за кс. Парчэўскага, і гэтыя пачуцці перажывала ўсё эмігранцкае кола ў Рыме.

Словы ксяндза, прамоўленыя з катэдры, дарагога вартыя, а калі са смяротнай пасцелі, дык, напэўна, яшчэ болей, і служаць

Надмагілле кс. Парчэўскага ў касцёле св. Станіслава ў Рыме.

прыкладам і навукай для ўсіх нас. Кс. Парчэўскі некалькі разоў казаў, што найчасцей сябе папракае за тое, што «больш думаў пра славу свецкую, чым пра ўдасканаленне і збаўленне душы. А цяпер бачу ясна, як на далоні, — казаў, — што гэта ёсць адзіная праўдзівая мэта нашага жыцця, а ўсё астатняе *vanitas vanitatum*». Заканчваючы апісанне апошніх хвілінаў кс. Парчэўскага, Адынец піша: «Увогуле, ва ўсім, што ў той дзень казаў, было столькі пачуцця, праўды, глыбокай павагі, што, дай Божа, толькі памятаць і ўмець з таго скарыстацца, каб заслужыць на такое скананне!».

Кс. Парчэўскі памёр 1 траўня 1830 г., і 3 траўня труна з яго цела была апушчана ў магілу перад вялікім алтаром касцёла св. Станіслава ў Рыме. На месцы пахавання ў падлозе за кошт ся-

броў была ўсталявана мармуровая пліта з надпісам, складзеным Адамам Міцкевічам:

W IMIE OYCA. I SYNA
I DUCHA SWIĘTEGO
STANISŁAW X. PARCZEWSKI.
S. TEOLOGII DOKTOR
UR. W LITWIE. 1803. R. I. MAR.
UM. W. RZYMIE. 1830. R.
1. MAIA. POCHOWANY
DNIA 3. MAIA.
ZIOMKOWI,
TEN KAMIEŃ POŁOŻYLI
PRZYIACIELE.

Лёс спадчыны

Паводле сведчання Адынца, кнігі і архіў кс. Парчэўскага былі адпраўлены яго сям'і ў Беларусь. Далейшы лёс яго спадчыны, таксама як і лёс архіва арцыбіскупа Богуша-Сестранцэвіча, завяшчанага кс. Парчэўскаму, невядомы.

ЛІТАРАТУРА

1. Каханоўскі Г. Богуш-Сестранцэвіч Станіслаў Іванавіч // ЭГБ. Т. 2. — Мінск, 1994. — С. 52.
2. Мальдзіс А. Адынец Антон Эдвард // ЭГБ. Т. 1. — Мінск, 1993. — С. 63.
3. Janowski L. Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu wileńskiego. — Wilno, 1939. — S. 324.
4. Kluczewski E. Parafia i kościół Św. Katarzyny w Petersburgu // Charitas. Księga zbiorowa... — Petersburg, 1894. — S. 143–144.
5. Kozyska A. Siostrzeńcewicz Stanisław // Encyklopedia katolicka. T. XVIII. — Lublin, 2013. — S. 183–184.
6. Krasinski A. Wspomnienia biskupa... — Kraków, 1900.
7. Pożarski K. Ks. Stanisław Parczewski (1803–1830), przyjaciel Adama Mickiewicza i człowiek, który uratował go od niechybnej śmierci [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://gazetapetersburska.org/wp/language/pl/glowna>. Час доступу: 11.01.2020.
8. Uruski S. Parczewski h. Nałęcz // Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. XIII. — Warszawa, 1916. — S. 211–214.
9. Wołoszyński R. Parczewski Stanisław // PSB. T. XXV/2 zeszyt 105. — Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk, 1980. — S. 212–213.
10. Wołoszyński R. Siostrzeńcewicz (Bohusz-Siostrzeńcewicz, Siostrzeńcewicz-Bohusz) Stanisław Jan // PSB. T. XXXVII/3 zeszyt 154. — Warszawa — Kraków, 1997. — S. 375–380.

Згрызоты сумлення

Размова з прафесарам тэалогіі айцом Здзіславам Кіясам OFMConv

— Вам падабаецца працаваць у Ватыкане?

— Не наракаю (смяецца).

— Чым Вы займаецеся?

— Нас звычайна называюць «фабрыкаю святых». А кажучы прафесійна, наша Кангрэгацыя па справах святых разглядае звароты аб беатыфікацыі і кананізацыі, якія прыходзяць з розных куткоў свету. Мы збіраем матэрыялы, звязаныя з жыццём пэўнага кандыдата, правяраем цуды, якія адбыліся праз яго заступніцтва. Нарэшце, мы захоўваем рэліквіі і выслухоўваем сведкаў.

— Ці не супярэчыць такая «святая штодзённасць» у працы рымскаму досведу праблемаў Касцёла — праблемаў Ватыканскага банка, перапалак кардыналаў падчас Сіноду, сексуальных скандалаў?

— Няма нічога ідэальнага. Жыццёвая святасць ідзе ў пары з падзеннямі. Наша задача ў тым, каб паказаць жыццёпісы тых людзей, якія ўзняліся пасля граху і падзення і сваім жыццём засведчылі, што кожны дзень можна жыць Евангеллем. Калі б такіх людзей не было, жыццё зрабілася б трагічным — мы ўсе ляжалі б у балоце, не ўсведамляючы, што дзесьці ёсць сонечны пляж.

— Але ў штодзённых наведаннях у прэсе мы не чуем пра гераізм веруючых людзей, а чуем найбольш пра чалавечыя грахі.

— Я не ведаю, чаму Касцёл уяўляюць маналітнаю структураю. Гэта супольнасць людзей, якія свядома і дабравольна прызнаюць, што хочуць ісці даро-

гаю, якая вядзе да дасканаласці. Касцёл такі, якія людзі, і мае столькі ж клопатаў, колькі кожная супольнасць. Спроба апісаць яго як незямную рэчаіснасць і праўдзівая, і памылковая адначасова. Мы верым, што ў Касцёле дзейнічае Святы Дух і што Хрыстус прысутнічае сярод нас, але гэта не азначае, што Касцёл з'яўляецца супольнасцю святых людзей, хутчэй, гэта супольнасць тых, хто імкнецца да святасці.

— І калі б мы рызыкнулі зрабіць выснову пра тое, дзе знаходзіцца сапраўдны вораг Касцёла...

— ... то я б сказаў, што ў чалавеку. Вядома, ніхто не носіць у сабе граху, але гэта не змяняе факту, што мы да яго схільныя. Таму Касцёл абцяжараны грахамі людзей, якія да яго належаць. Пра гэта нагадваў Другі Ватыканскі Сабор, падкрэсліваючы, што мы з'яўляемся супольнасцю, якая няспынна рэфармуецца. Адсюль вынікае заклік аб няспынным навяртанні, як індыўдуальным, так і інстытуцыянальным.

— Гэта ўсё гучыць добра, толькі вось інстытуцыянальнае навяртанне не адбываецца хутка, бо рэакцыя Касцёла на праблемы, паводле агульнага меркавання, моцна спазняецца. Можа мы ўвогуле не хочам змагацца са сваім мінулым?

— Гэта праўда: мы зусім гэтага не хочам, бо папраўдзе ніхто гэтага не хоча. Грэх – гэта сорам, які кожны нясе ў сабе. І мы, людзі, саромеемся свайго слабoga і грэшнага мінулага. Часткова з гэтай прычыны канфесіяналы сканструяваны так, каб закрываць грэшніка, але адкрываць грэх.

— Хтосьці можа запытацца: «А што рабіць са згаршэннем грамадскасці?».

— Такого граху нельга закрыць сакрамантам, і трэба ў прысутнасці ўсіх ударыць сябе ў грудзі, прызнаць у сваім кепскім учынку і прасіць прабачэння. Грэшнасць з'яўляецца для Касцёла заўсёднаю згрызотаю неда-растання да велічы ўласнага паклікання. Тое, што мы кананізуем святых і ганарымся імі, не змяняе таго, што мы саромеемся граху. І я думаю, што ў гэтым ёсць штосьці добрае і натуральнае. Касцёл павінен саромецца, бо сорам — гэта пачатак выпраўлення.

— А ці не павінен Касцёл адкрыць усё, што было благім у яго мінулым, раз і назаўжды?

— Праблема ў тым, што ніколі не атрымаецца зрабіць гэта належным чынам.

— Чаму?

— Таму што цяжка ўзнавіць акалічнасці розных здарэнняў з мінулых часоў. Былі іншыя ўмовы жыцця, менталітэт, культура, і гэта ўсё ўплывала на паводзіны людзей. Таму, адкрываючы чыёсьці мінулае, неабходна быць уважлівым і паводзіць сябе так, нібы карыстаецца хірургічным скальпелем, якім выразаюць толькі хворыя тканкі цела, не чапаючы здаровых.

<...>

Гэта загана нашых часоў. Мы апантаныя хуткасцю і не заўсёды разумеем, чаму і дзеля чаго. Гэтак жа мы думаем і пра грахі з касцёльнага мінулага. Хочучы іх адкрыць, неабходна рабіць гэта мудра, адначасова ствараючы механізмы кантролю і прафілактыкі ў будучыні, так, каб канкрэтнае

зла больш не паўтарылася.

— *А як быць з супольнай адказнасцю за мінулае?*

— Нельга перакідаць віну за тое, што калісьці адбылося, на тых, хто жыве сёння. Гэта было б занадта проста. Гэта крыху падобна да сям’і: цяжка патрабаваць, каб нашчадкі адказвалі за тое, што ўчынілі іх прадзеда. Яны перажываюць вынікі памылковых дзеянняў або рашэнняў сваіх продкаў, але абцяжараныя іх правамі.

— *Толькі гэта аслабляе довер да Касцёла.*

— Тое, што адбылося, нельга выцерці з памяці.

— *Значыць сёння, з пункту гледжання інстытуцыянальнага ачышчэння, сітуацыя выглядае лепш, чым раней? Скажам, інквізіцыі няма, але ёсць жа трагедыя педэфіліі.*

— Нельга ставіць гэтыя дзве трагічныя справы нароўні. Инквізіцыя была ўстановаю, у якой свецкія ўлады таксама адыгралі вельмі значную ролю. А педэфілія з’яўляецца трагедыяй канкрэтных асобаў, у тым ліку і духоўных. Нельга ў гэтым выпадку казаць пра інстытуцыю ў цэлым.

— *Але Вы згодні, што мы думаем пра педэфілію ў кантэксце інстытуцыі. Што гэта яна ахоўвае, што гэта яна разлічвае, што гэта яна з’яўляецца махінаю, якой могуць баяцца ахвяры гэтай трагедыі.*

— Гэта праўда, хаця, вядома, нельга абагульняць і гаварыць пра ўсіх.

— *Чаму?*

— Мы ўвогуле баімся ўстановаў, якія здаюцца нам бяздушнымі і бесчалавечнымі, абстрактнымі і замкнёнымі ў сабе. Праблема Касцёла ў тым, што, з

аднаго боку, ён не можа абысціся без інстытутаў улады, а з іншага — не можа функцыянаваць як халодная і нячулая ўстанова. Больш за гэта, менавіта інстытуцыя можа стаць абаронаю для таго, хто сам не можа абараніцца, адбіцца ад абвінавачванняў і даказаць сваю невінаватасць. Гэтак было ў часы нацызму і камунізму. Мне блізка вобраз Касцёла-Маці, якая становіцца на абарону сваіх дзяцей. Гэта прыгожа і адначасова бязмерна важна ў нашыя часы, калі так лёгка можна кагосьці параніць, не даць выказацца, націснуць на некага, абвінавачваючы ў дзеяннях, верагоднасць якіх трэба скрупулёзна правярыць і ўдумліва ацаніць. Калі мы страцім гэтую здольнасць, Касцёл перастане быць нашым домам, а зробіцца гатэлем, у якім жывуць ананімныя госці.

— *Гэта ўсё выглядае крыху тэарэтычным. Як жа можна «адчараваць» гэтую, здавалася б, нячулую ўстанову?*

— Гэта залежыць ад мноства аспектаў. Людскія страхі вельмі індывідуальныя, звязаныя з перажытым досведам, людзьмі, якіх мы сустрэлі, асабістымі ранами і асабістымі чаканнямі. Таму перадусім кожны мусіць распачаць уласны працэс аздаравлення. Бо ўстанова — гэта не ўсё. Кожны, хто сур’ёзна ставіцца да сваёй веры і хоча свядома ўдзельнічаць у жыцці супольнасці, з’яўляецца тварам Касцёла.

— *Мы ўцяклі ад пытання пра інстытуцыянальнасць...*

— Нашая праблема ў тым, што не існуе моўных структураў, з дапамогаю якіх мы маглі б размаўляць пра Касцёл. Мы яшчэ сяк-так можам апісаць, напрыклад, грамадства і дзяржаву, але, гаворачы пра Касцёл, мы спрабуем карыстацца гэтымі ж простымі сацыялагічнымі апісаннямі. У нашых размовах гэта

датычыць і вернікаў, і тых, хто духоўна далёкі ад веры; Касцёл асацыюецца з замкнёнаю супольнасцю, аднароднаю, моцна абцяжаранаю дрэнным мінулым.

— *А з чым ён павінен асацыявацца?*

— Давайце карыстацца біблейнымі вобразамі. Да іх часта звяртаецца папа Францішак. У ягоных тэкстах можна заўважыць тры асноўныя параўнанні.

Першае — гэта вобраз згорбленай жанчыны, пра якую піша святы Лука. Яна «васямнаццаць гадоў мела духа немачы» (Лк 13, 11). Яна ніяк не магла выпрастацца. Папа спасылаецца на гэты вобраз, кажучы, што Касцёл павінен схіляцца не над самім сабою, а над іншымі. Ён павінен займацца тымі, хто жыве ў патрэбе, — самотнымі, церпячымі альбо разгубленымі.

Другі вобраз — гэта вучні, якія ідуць у Эмаўс. Гэта апісанне страчанай надзеі. Папа гаворыць, што гэта недахоп, які сёння можна ўбачыць у сэрцах многіх вернікаў. Здаецца, што яны змучаныя, расчараваныя, паніклены духам перад аблічам таго, што бачаць і чуюць. Яны нібы не давяраюць абяцання Бога, што Ён застанецца з імі аж да канца свету.

І, нарэшце, трэці вобраз — гэта прыпавесць пра добрага самараніна. Гэта Касцёл, які з’яўляецца не столькі інстытуцыяй, колькі асобаю, якая затрымліваецца побач з чалавекам, выкінутым з грамадскага жыцця.

Думкі Папы вельмі цікавыя. Варта над імі паразважаць. Яны звяртаюць нашу ўвагу на тое, што пра Касцёл, як і пра Бога, нельга размаўляць «седзячы». Пра яго нельга размаўляць гэтак жа, як пра футбольны матч. Калі вернік гаворыць пра Касцёл, то слова «Касцёл» азначае не толькі ўстанову са сваёю структураю, але і штодзённы досвед кожнага

чалавека.

— Папа Францішак нядаўна сказаў, што Еўропа — як старая кабета, бясплодная і не мае ў сабе жыцця. Можа гэта добрае параўнанне і для Касцёла?

— Усё залежыць ад таго, з якой перспектывы глядзець.

— А з якой глядзіце Вы?

— Я маю вялікі досвед. У жніўні я быў у Паўднёвай Карэі і ўбачыў там Касцёл, актыўны ў грамадскім, палітычным і культурным жыцці. І ўсё гэта ў краіне, дзе палова жыхароў — атэісты, а католікаў усяго 10% з 50-ці мільёнаў жыхароў. Таксама я быў у Казахстане, дзе меў магчымасць сустрэцца з католікамі, нашчадкамі людзей, некалі высланых з еўрапейскіх краінаў, а таксама з прадстаўнікамі ўладаў, якія не з'яўляюцца хрысціянамі. Падчас размовы з прэм'ер-міністрам краіны, Карымам Масімавым, у мяне склалася ўражанне, што ён успрымае Каталіцкі Касцёл як дынамічную супольнасць, якая робіць творчы ўнёсак у духоўнае развіццё гэтай краіны, і не толькі.

— А Касцёл у Еўропе?

— Тут ацэньваць можна па-рознаму, у залежнасці ад таго, куды глядзець. У шматлікіх месцах, некалі гістарычна важных, Касцёл перажывае глыбокі крызіс, а многія вернікі духоўна «выйшлі на пенсію» і з настальгіяй глядзяць у мінулае. Адсюль спробы замкнуцца ў сабе і абараніць сваю спадчыну або прыстасавацца да сучаснасці. Абодва рашэнні суправаджаюцца страхам.

— Адкуль гэта ўзялося? Магчыма, адкрытасць пасля Сабору зусім не стала для Касцёла чымсьці добрым?

— Думаю, што гэта не столькі праблема Касцёла, колькі праблема перадусім самой Еўропы і

еўрапейцаў. Мы перасталі быць цэнтрам свету. Калісьці мы дыктавалі рытм жыцця, накладваючы свой узор паводзінаў на іншыя народы, а цяпер аказваецца, што гэтыя іншыя нас апярэдзілі і маюць сваё ўласнае ўяўленне пра жыццё. У Карэі я размаўляў з біскупам дыяцэзіі Чхонджу, якая налічвае каля 150-ці тысяч вернікаў. Ён сказаў мне так: «У 1984 годзе ў нас быў Ян Павел II, які сказаў, што першае тысячагоддзе было евангелізацыяй Еўропы, другое — евангелізацыяй Амерыкі, а трэцяе будзе належаць Азіі. І мы ў гэта глыбока верым».

— А гэта вера ці факт?

— У гэтым перакананыя не толькі біскупы, але і вернікі. Гэта іх адказ на крызіс Касцёла — яны вераць, што атрымалі такую місію, і імкнучца яе ажыццявіць.

— А можа, змены ў Еўропе настолькі хуткія, што лепш заняць пазіцыю назіральніка?

— Але калі Еўропа зробіцца «музеем архітэктуры і побыту», а мы станем займацца толькі рамонтам нашых касцёлаў або іншых помнікаў, натхнёных хрысціянствам, то Касцёл і сам стане музеем, які ахвотна наведваюць, але ў якім нельга жыць.

— Якую стратэгію варта прыняць у такім выпадку?

— Трэба перастаць прыслухоўвацца да сваіх страхоў і пачаць слухаць Бога. Святы Францішак Асізскі на ложы смерці казаў братам: «Да гэтай пары мы нічога не зрабілі. Пакуль маем час, давайце рабіць дабро». Нельга спачываць на лаўрах: трэба глядзець, колькі ўсяго яшчэ неабходна зрабіць. Нельга таксама жыць толькі ў страху, не чэрпаючы сілы з надзеі, якую дае вера.

— У падобным кірунку выказваецца папа Францішак?

— Толькі ён нічога не робіць

за нас. Мы ўспрымаем яго як кагосьці, хто вырашыць нашы праблемы, знойдзе для іх лекі, верне добрае самаадчуванне і перакананне, што мы — валадары свайго жыцця. Так не будзе.

— Можа, мы проста баімся?

— Дзівіць, што пры такім вялікім досведзе, які мы здабылі на працягу гадоў, мы ўсё яшчэ як след не пасталелі. Мы пашыраем сферу сваіх ведаў, але не ўзрастаем у разважлівасці. Доўгая гісторыя веры ў Еўропе вучыць нас, як чыніць, але мы, надзіва, не хочам карыстацца гэтым досведам. Мы адкінулі яго, палічыўшы неадпаведным, і пачалі шукаць новы. Мы — нібы малыя дзеці, якія цікавяцца ўсім, што рухаецца, але адначасова пахлаюцца гэтага. Аднак розніца ў тым, што дзіця ведае, што можа звярнуцца да бацькоў па дапамогу або шукаць у іх бяспекі, а мы выракліся веры сваіх бацькоў і не маем у каго шукаць дапамогі. Мы — сіроты. Мы сумняваемся ў тым, што было калісьці, але адначасова наша вера не сталася яшчэ нашаю. Мы не прынялі ў поўні яе зместу, не ўвайшлі ў яе, недастаткова адкрылі для сябе Бога. Магчыма, у мінулым вера была патрэбная нам, каб супраціўляцца, каб з некім змагацца, каб падкрэсліць сваю незалежнасць, але гэта зусім не значыць, што мы глыбока жылі зместам веры. Мы дэманстравалі яе ў супольнасці, але не бывалі з Богам сам-насам. Таму для большасці з нас адкрыццё веры — гэта выклік.

Размаўляў Дамінік Юрчак ОР.

Пераклад з польскай мовы
Дзяніса Сухаварава.

Паводле: «W drodze», №1, 2015 г.

Габрыэля Пузыня з Гюнтэраў (24.09.1815 — 16.08.1869) — пісьменніца беларуска-польскага культурнага памежжа: паэтка, прэзаік, мемуарыст, драматург. Пісала на польскай мове. Аўтарка кніг «W imie Boże!» (1843), «Dalej w świat!» (1845), «Dzieci litewskie — ich słówka, odpowiedzi i postrzeżenia. Z prawdziwych wydażeń. Zebrała autorka w imie Boże» (1856), «Prozą i wierszem» (1856), «Małe a prawdziwe opowiadania» (1857), «W imie Boże — Dalej w świat!» (1859), «W Wilnie i dworach litewskich» (1928) і іншых. Нарадзілася ў Вільні, была трэцяю, наймалодшаю, дачкою графа Адама Гюнтэра і Аляксандры з Тызенгаўзаў. Жыла ў бацькавым маёнтку Дабраўляны былога Ашмянскага павета (цяпер Смаргонскі р-н Гродзенскай вобл.), зімамі — у Вільні, а пасля шлюбу ў 1851 г. з князем Тадэвушам Пузынем жыла пераважна ў ягоным маёнтку Гарадзілава (цяпер Беразінскае Маладзечанскага р-на Мінскай вобл.), наведваючы іншыя мясціны: свой спадчынны маёнтак Патулін, Вільню, бываючы ў Варшаве і іншых еўрапейскіх гарадах. Памерла ў Гарадзілаве, дзе і была пахаваная. Выдавецтвам «Про Хрысто» ў 2018 г. была выдадзена кніга выбраных вершаў Габрыэлі Пузыні «Струмень любові. Strumień miłości» ў арыгінале і ў перакладзе на беларускую мову.

Габрыэля Пузыня

Бяседа і ўрачыстасць

*«Радаснае выйсце часта родзіць сумнае вяртанне,
а мілая вячэрняя забава засмучае наступны ранак».*

Тамаш Кэмпійскі, «Следам за Хрыстом», р. XX.

Калі б мы запыталіся па чарзе ў кожнага, якому касцёльнаму святу ён аддае перавагу над іншымі, адкрылі б не адну таямніцу сэрца, бо не досыць адказаць, якому святу, але з якой прычыны і з якога часу?

Аўтар «Літоўскіх малюнкаў»¹ ужо прызнаўся нам у сваёй асаблівай прыхільнасці да свята Божага Цела, калі распавядаў пра ўзорную смерць свайго дзядулі, што прыпала якраз на гэты самы дзень і была ім самім прадказаная.

З такой жа шчырасцю прызнаюся і я ў сваёй выключнай і даўняй сімпатыі ці, кажучы больш дакладна, павазе да Зялёных Святак, да ўрачыстасці Спаслання Святога Духа; а па-

колькі гэтая сімпатыя пачынаецца з дзіцячых гадоў, я не хаваю, што спрычыніцца да яе магла як сама назва Зялёных Святак, так і тое, што прыпадаюць яны на вясну, і што я прывыкла іх адзначаць альбо адразу па вяртанні з горада ў вёску, альбо ў самой Вільні. А хто ж з ліцвінаў не быў на Зялёныя Святкі на Кальварыі, каплічкі якой просты люд ушаноўвае, кленчачы, а вялікапышны свет адведвае шпацырам дзеля прыгожага краявіду? Ці ж з гэтых знешніх прычынаў любіла я Зялёныя Святкі? О не! Былі яны не больш чым штуршком для таго, каб гэтае Свята сталася для мяне Святам над Святамі! Бо, успамінаючы дзіцячыя гады, калі мяне вучылі катэхезе, калі тлу-

мачылі Найсвяцейшую Тройцу, я адчуваю дагэтуль, як мая галава схілялася з пачцівасцю, любоўю і трывогаю на згадку Імя Бога Айца, які нас стварыў; як вочы напаўняліся слязьмі, а сэрца гарэла на згадку Імя Бога Сына, які нас адкупіў; але памятаю і тое, як розум ажываў, а душа радавалася на згадку Імя Бога Духа Святога, які нас асвятляў. Пазней, праз пэўны час, вывучаючы Святую Гісторыю паводле прыгожай кніжкі, аздобленай гравюрамі, з якой жа радасцю вітала я там Святога Галубка! Якім жа прыгожым Ён мне здаваўся над Ярданам, як велічна яснеў на Таборы, але найшчаслівейшаю я была тады, калі заўважыла яго над маім Анёлам, што звеставаў

Марыі святую навіну! Кожны год дадаваў штосьці да майго захаплення, а калі, пішучы гімны на хвалу Бога і Яго Святой Маці, прамаўчала я аб Духу Святым, то і гэта было яшчэ адным доказам вялікай пашаны да таго Святога Галубка, для якога ў мяне ніколі не было досыць узнёслых думак, досыць гарачых выразаў; і сёння, абраўшы за ўступ да апавядання гэты святы, узнёслы прадмет, я буду пісаць не аб сабе, але прыгадаю здарэнне, сведкам якога была і якое адбылося на Зялёных Святкі.

Калі не можаш адчуць душой, што набліжаецца ўрачыстасць Зялёных Святкаў, то нагадаюць пра гэты дзень натоўпы пілігрымаў, якія запаўняюць вуліцы і касцёлы Вільні; звычайна гэта сяляне, босыя і з торбамі, якія цягнуцца часта надта здалёку на ўрачыстасць у Кальварыі; нагадаюць пра гэтае вялікае свята таксама шматлікія вазы, падобныя да гаёў зялёных бярозак, што развозяцца па горадзе, купляюцца пры кожнай браме, каля кожнага магазіну, каля найменшай крамкі, бо гэта Зялёныя Святкі, бо гэта Свята вясны, Свята надзеі і любові! На фоне белых дамоў паўстае іншая вуліца — свежая, зялёная, уся ў шаласценні, выгляд якой напаўняе кожнае сэрца веселасцю і расчуленасцю.

На Зялёныя Святкі дзяццэзіяльны біскуп звычайна ўдзяляе сакрамэнт бежмавання. Шчаслівы, хто здзейсніць менавіта ў гэты ўрачысты дзень такі важны акт жыцця! Святы Галубок уваходзіць у яго душу, белай шатай нявіннасці апрачае думкі, агнём сваёй любові залаціць і загартуе сэрца на ўсё жыццё, закладаючы ў ім памкненне да святасці. У розум улівае разважлівасць, ды каб жа надоўга! Каб жа назаўсёды! Каб жа гэтак для ўсіх!

У 183... годзе, у траўні месяцы, набліжаліся Зялёныя Святкі, а жыхары Вільні, спрытныя і да набажэнстваў, і да забаваў, рыхтаваліся да іх дваістым і супярэчлівым спосабам; модны свет збіраўся ў Вэрках², але гэта на другі дзень Святкаў, першы ж дзень меў іншае прызначэнне: графіня М., якая любіла бавіцца сама і забаўляць іншых, адчула агульны настрой і запрашала да сябе на вёску, што была за мілю ад Вільні, — у раскошны Квецін.

Гэтая вандроўка за горад мелася быць першай пасля зімы, кожны цешыўся запрашэннем, а паколькі яно паходзіла ад усімі любімай і праслаўленай сваёю гасціннасцю дамы, то падвойвала ахвоту запрошаных.

У горадзе адчувалася вялікае ўзрушэнне, асабліва ў салонах; бясконца дамаўляліся, хто, з кім, як і калі паедзе? Як апрачацца? І што прадказвае барометр? Збіраліся, нібы на адпуст.

— Як жа не ехаць? — гаварылі, асабліва адзінокія, — калі пані Гр. збіраецца з усёй сваёй сям'ёй.

— Як гэта пані Гр.? Не можа такога быць.

Амаль ніхто не хацеў верыць той плётцы, паколькі пані Гр. пасля смерці свайго мужа, гэта значыць ужо на працягу пяці гадоў, хаця і жыла ў горадзе, аднак вяла замкнёнае жыццё, была адданая малітвам, добрым учынкам і выхаванню дзяцей, увасабляючы сабою вобраз хрысціянскай удавы. У яе былі сапраўдныя сябры сярод тых, хто блізка яе ведаў; але тое, што завецца публікай, вышэйшым светам, які прывык паводле выгляду і з адлегласці выносіць людзям прысуды, асабліва несправядлівыя для тых, хто можа без яго абысціся, той свет лічыў і аб'яўляў пані Гр. ханжою, няздатнаю да свецкага жыцця; як жа можна было паверыць, што яна дазволіць сабе

з'явіцца ў тым месцы, дзе ўвесь горад мае быць? Аднак пані Гр. была ў бліжэйшым сяброўстве з графіняй М. і атрымала ад яе гарачае шматкратнае запрашэнне ў Квецін, з чаго і вырасла плётка, што пані Гр. збіраецца на банкет, аднак яна адмовілася ад запрашэння. Апрача замілаванасці замкнёнасцю, пані Гр. мела яшчэ іншую важную прычыну, хаця свет яе важнай прызнаваць не жадаў: яна задумала з усёй сваёй сям'ёй прыступіць да сакрамэнту бежмавання. Ці быў аднолькавым настрой дзяцей пані Гр. з нагоды гэтай урачыстасці? Пра гэта мы неўзабаве даведаемся.

Старэйшая яе дачка Тэрэса, далёкая ад свету і багабоязна выхаваная, не тужыла па забавах і ўсёй душою цешылася, думачы пра ўрачыстасць і шчасце, якое яе чакае. Два яе наймалодшыя браты, Генрык і Леан, адзін паслухмянага характару, другі яшчэ зусім дзіця, чакалі гэтага дня з прагнасцю: першы таму, што ўжо разумеў важнасць сакрамэнту, а другі таму, што яго яшчэ ўсё забаўляла; зусім іначай было з найстарэйшым у сям'і Баляславам, якому споўнілася сямнаццаць гадоў. Для маці, для ўсіх у доме, для прафесараў і настаўнікаў Баляслаў быў дзіцёнкам, ды якім жа яшчэ дзіцёнкам! Але для самога сябе Баляслаў ужо быў маладым чалавекам, прынамсі хацеў гэтакім выглядаць у вачах іншых; што ж здзіўляцца, калі з такім уяўленнем пра самога сябе хацелася яму свецкага жыцця і забаваў? Ірваўся ён у Квецін і шкадаваў, што не зможа паехаць, а адсоўваючы сваю прывычную пабожнасць тым разам убок, ён думаў не пра важнасць сакрамэнту бежмавання, а хутчэй шкадаваў, што той так не ў пару прыпаў. Да жадання ехаць у Квецін прыплятаўся яшчэ адзін немалаважны аргумент, у сямнаццаць гадоў

цалкам прабачальны.

Зімою падчас карнавалу, у вольныя ад заняткаў дні, каб забавіць дзяцей, пані Гр. звычайна запрашала некалькі асобаў да сябе, моладзь танцавала пад фартэпіяна; бывала на гэтых вечарынках і графіня М. са сваёй адзінай дачкой, прыгожай і крыху ганарлівай дзевятнаццацігадовай паненкай, а паколькі найстарэйшым танцорам на тых паўдзінчых вечарах быў Баляслаў, не дзіўна, што панна Цэlestына найахвотней танцавала і размаўляла менавіта з ім. Баляслаў не забыўся на тое і ў шчаслівай ілюзіі, што і сярод шырэйшага кола панна Цэlestына аддасць яму перавагу, карцела яму паказацца перад іншымі танцорам графскай дачкі, а тут, як назло, хоць ёсць зручная нагода, але не можна ёю скарыстацца! І так яго гэта мучыла-дрэнчыла, што ён, добра ведаючы нязменнасць матчынага рашэння, усё ж паспрабаваў звярнуцца да маці напярэдадні той самай нядзелі:

— Дарагая мама, — гаварыў ён з мальбою ў голасе, — ці ж на самай справе не хочаш ехаць у Квецін? Мне здаецца, што гэта нават вельмі нягжэчна — зрабіць прыкрасць гаспадыні, якая несумненна на нас разлічвае.

— Будзь спакойны: я ўжо напісала ў Квецін, папярэдзіла, што мы не прыедзем.

— А можа, там будзе бракаваць кавалераў для танцаў? — зноў звярнуўся да яе Баляслаў.

— Не бойся, і без цябе панна Цэlestына знойдзе, з кім танцаваць.

Баляслаў пачырванеў, зразу меўшы, як маці трапна яго раскусіла, але ў той жа момант, акрылены новай і шчаслівай думкай, узрадавана ўсклікнуў:

— Але ж, мама! Усё-ткі баль будзе ў нядзелю, а бежмавацца збіраемся ў панядзелак, адно

другому не перашкодзіць! Мама, дарагая, любая мама, — дадаў, цалуючы некалькі разоў руку маці, — давай паедзем у Квецін! Мама, дазволь, згадзіся, чаму ж там павінна быць больш пакліканых, чым выбраных?

— Болесю, — сур'ёзна прамовіла маці, — і я табе адкажу таксама паводле Евангелля, што нельга служыць двум гаспадарам адначасова. Ці годнай будзе такая падрыхтоўка да сакрамэнту? Апамятайся, мой сыне! — І, не даючы яму часу ні для адказу, ні для перапрашэння, яна накіравалася з пакою наўпрост у сваю малельню і там, укленчыўшы ў малітве, прасіла Бога аб лепшых паводзінах для сына.

— Божа мой! — усклікнуў Баляслаў, калі маці выйшла, — ці ж я вінаваты, што мне ў галаве танцы?

У пакоі засталася сястра, яна старалася лагоднымі словамі сусцешыць і пераканаць брата, але ён, высунаўшыся з акна, не дужа звяртаў увагу на тое, што яна гаварыла.

— Ты кажаш, — вымавіў ён нарэшце, знуджаны маралізатарствам сястры, — што сакрамэнт бежмавання абавязкова неабходны для збаўлення; я гэта ведаю, але дзе ж напісана, што прыступаць да яго трэба ў нейкі вызначаны дзень? Чаму ж мама толькі цяпер будзе бежмавацца? Значыць, і я магу пачакаць, прынамсі ж яшчэ не паміраю?

— Сцеражыся так гаварыць, — азвалася Тэрэса, — бо сказана ж: «Чувайце, бо не ведаеце ні дня, ні гадзіны!»

— Ну дык што, — ізноў адзтваўся Баляслаў, — я не картузіянец³, каб меўся казаць *Memento Mori*, — і пры гэтых словах дзёрзка засмяяўся. Пабожная Тэрэса спалохалася і міжволі ўпрашальна склала ручкі, як для малітвы, а паколькі брат яе пяшчотна любіў,

то, каб яе супакоіць, згадзіўся ўзяць кніжку для набажэнства і ўсеўся каля акна, нібы молячыся, але вочы яго найчасцей пазіралі на вуліцу. А таму ён убачыў, што ў браму ўваходзіць ягоны дзядзька і апякун, які вельмі часта прыходзіў на дапамогу аўдавай братавай, калі адна маці не магла даць рады сынам. — «Ой, кепска ж будзе са стрыашкам⁴», — падумаў сабе Баляслаў, і страх атрымаць наганяй павялічыў яго скруху і ахвоту да малітвы.

І насамрэч пані Гр. зладзіла нараду са шваграм, мэтай якой быў збунтаваны Баляслаў; у выніку нарады праз паўгадзіны яго паклікалі ад імя маці ў салон. Не сумняваючыся, што атрымае вымову, якую ён, як адчуваў, заслужыў, бедны Баляслаў з пакорным выразам твару з'явіўся перад судом.

— Радуйся, — першай азвалася маці, як толькі ўбачыла яго пры ўваходзе, — цябе чакае добрая навіна: паедзеш у Квецін, дзядзька твой пастараўся для цябе і абяцае завезці.

— А мама? А сястра? А браты? — усклікнуў Баляслаў, напалову радасны, напалову яшчэ няўпэўнены.

— Мы застанемся, — адказала пані Гр., а слова «мы», у якім хвіліну назад ён браў удзел, а цяпер быў адлучаны ім ад сям'і, хоць і вымаўлена было без намеру яго засмуціць, прагучала, аднак, папрокам.

— Памеркавалі мы, я і твой стрый, — далей казала маці, — што ў тваім узросце ахвота да забаваў ёсць рэччу натуральнаю; бежмаванне можна адкласці на будучы год, гэта не будзе грахом, горш было б нягодна прыступіць да гэтага сакрамэнту.

Баляслаў пачырванеў.

— А ці нельга адкласці для ўсіх? — запытаўся.

— Ты ж адзін таго жадаў, —

адказала маці, — я ўжо даўно, як ты ведаеш, адмовілася ад свецкага жыцця. Тэрэня абыякавая да забаваў, а браты яшчэ замалыя, ты ж найстарэйшы, значыць справядліва будзе, каб забавіўся.

Баляслаў моўчкі пацалаваў руку маці і прытуліўся да пляча стрыя, а твар яго выказваў болей сорама і жалю, чым радасці.

А чаму? Ці таму, што, хвіліну назад наракаючы на волю маці, цяпер не адчуваў сябе вартым яе дабрыні? Ці маркоціла яго тое, што першы раз меўся атрымаць прыемнасць, не падзяляючы яе з сям'ёю? Ці яго на добры шлях наставілі лагодныя словы Тэрэсы, і ён не жадаў з яго збочваць? А можа таму, што з лёгкасцю атрыманая рэч не прыносіць задавальнення супярэчлівай натуры чалавека?.. Можа, мелі месца ўсе гэтыя прычыны разам; досыць, што Баляслаў не выглядаў настолькі радасным з дазволу ехаць у Квецін, наколькі ён перад гэтым прагнуў яго.

— Ты ўжо не з намі, — сказаў яму Леась з дакорам. Тэрэня ўздыхнула на гэтую навіну. І па Генрыку не было бачна, каб ён зайздросціў брату з атрыманага дазволу. Сямейнікі здзівіліся. Адна пані Гр. не рабіла сыну ніякіх папрокаў ані словам, ані выразам твару.

Надышоў чаканы дзень; падрыхтоўка да паездкі, шматлікія экіпажы, што ехалі ў адзін бок, прыемнасць будучай забавы, мары пра танец і пра панну Цэlestыну цалкам захапілі Баляслава, развясці яго хвілінную збянтэжанасць і тое, што яго засмучала: таемнае жаданне ахвяраваць забаваю дзеля сакрамэнту, каб не адлучацца ад сям'і. У вясёлым настроі выехаў ён з дзядзькам у Квецін; маці правяла яго да гарадской заставы, і там карэты раз'ехаліся ў процілеглыя бакі, а сястра і

браты махалі яму хусткамі, нібы развітваліся назаўсёды; у той момант нават паслухмяны Генрыс пазаздросціў недалёкаму вясёламу падарожжу брата; той жа, бачачы грувасткую, запрэжаную чацвёркаю гнедых *à longs-guides*⁵ карэту маці, якая паварочвала ў горад, усцешыўся, што сам цяпер сядзіць тут, радуючыся лёгкай павозцы і паштовым коням; яму ўжо прыкраю здавалася аднастайнасць хатняга жыцця, магчыма, таму, што ён яшчэ не страціў яе назаўсёды. Карэты, што сустракаліся на дарозе, шумны ўезд на дзядзінец між клумбаў і фантанаў, шматлікія госці каля ўваходу на ганку — усё гэта падвоіла ў грудзях маладзёна біццё сэрца і пачуццё радасці. У часе прывітання спыталіся ў яго пра братоў, пра маці і сястру, — трэба было сказаць, чаму яны не прыехалі, але ён засаромеўся, бо сябе ў тым абвінаваціў; стрый меў больш адвагі і шчыра прызнаўся, што ўся сям'я рыхтуецца бежмавацца на наступны дзень, але пан Баляслаў пажадаў адкласці на год сакрамэнт, каб не прапусціць мілую забаву.

Баляслаў увесь палаў, ён ведаў, што панна Цэlestына пабожная, і як жа кепска ён мусіць выглядаць у яе вачах!

Вакол яго хутка сабралася моладзь.

— Як жа патрапіш абысціся без Генрыка? — запытаўся адзін.

— Ага! Сіямскія браты, аднак, далі сябе разлучыць! — сказаў другі.

— А як жа мама цябе пусціла? — азваўся трэці.

Чацвёрты высвятляў, ці падрастаюць ужо крылцы, і называў Баляслава падлёткам.

Былі гэта ўсё жарты, якія вымагалі падобных адказаў, але ў Баляслава, які да такога не прывык, ледзь слёзы не пырскалі з вачэй, і ён не знаходзіў нічога ў

адказ, а калі жарты ўзмацняліся, ён то чырванеў, то адказваў занадта сур'ёзна. Ён хацеў наблізіцца да панны Цэlestыны, паразмаўляць з ёю, патлумачыць, чаму ён сёння зрабіў такі крок, а яшчэ найважней яму было запрасіць яе на танец. Ужо рой маладых людзей, звонячы шпорами ды гуляючы трысцінкамі, круціўся каля панны Цэlestыны, бо ветлівасць вымагала ад яе, каб яна, як дачка гаспадыні, пачынала прымаць запрашэнні на танец; але і сама панна Цэlestына нагадвала пра той звычай, памахваючы кніжачкай, прызначанай для запісвання імёнаў танцораў пад парадкавымі нумарамі. Адзін з паклоннікаў Цэlestыны, які абавіраўся на поручань яе крэсла, здавалася, меў перавагу над іншымі; гэта бачыў здалёк Баляслаў, ужо і нумар пятай кадрылі даляцеў да яго, але яго ўсё яшчэ не адпускалі знаёмыя, можа, без намеру яму перашкодзіць, а можа, і наўмысна. Не чакаючы болей, хутчэй з нецярплівасцю, характэрнай для студэнта, чым з паспешлівасцю паклонніка, ён вырываўся з надакучлівага кола і, амаль распіхваючы натоўп, што атачаў панну Цэlestыну, стаў перад ёю, але вельмі спазніўся! Толькі восьмая кадрыля засталася яму, і тую як міластыню ахвяравала Баляславу графская дачка.

— Я не хачу быць апошнім, — з наўмысным націскам усклікнуў ён (бачачы, што панна Цэlestына збіралася запісаць ягонае імя ў кніжачку), — няхай панна не задае сабе той працы! — І, угадаўшы мінулае, мазуркі з ёю ў доме сваёй маці, асмеліўся бесцырымонна запрасіць панну Цэlestыну на першую мазурку! Панна кінула нясмелы позірк па-за сабою, на абавёртага аб яе крэсла ільва, нібы з нямым запытаннем, і той злёгка міргнуў

вейкамі і ўсміхнуўся, а Цэlestына адказала Баляславу, што ўжо запрошаная. Ці бедны маладзён заўважыў іхняе паразуменне, ці сама адмова так моцна яго засмуціла, але, збянтэжаны, засаромлены, звярнуўся ён да паненкі, якая сядзела найбліжэй, і ўзнавіў сваё запрашэнне на мазурку.

Ахвотнае «добра», што азначала відавочнае задавальненне, было адказам на менш радаснае запрашэнне.

Гэта была маладая паненка, мала вядомая ў свеце, якая сціпла трымалася, не спадзеючыся ў той вечар танцаваць, а тым больш быць так хутка запрошанай. Была яна не вельмі прывабная, яшчэ менш было ў ёй кахецтва, не мела яна таксама пры сабе кніжачкі, якая служыць аднолькава напамінкам для сябе і для іншых. А таму цалкам магчыма, што калі б не замяшанне Баляслава і шчаслівы выпадак, што пасадзіў яе блізка да панні Цэlestыны, чорныя прадчуванні яе маглі б цалкам споўніцца.

Танцы пачаліся з вальса. Баляслаў, засмучаны з першага кроку, не падышоў да панні Цэlestыны, а з іншаю танцаваць не хацеў. Насамрэч вочы Цэlestыны часта паглядалі ў ягоны бок, можа, яе здзіўляла яго раўнадушша, можа, таксама хачела зладзіць свой прысуд, але Баляслаў, апёкшыся на малацэ, і на ваду дзьмухаў.

Пачаліся кадрылі. Баляслаў па-рознаму, калі здаралася і калі ўдавалася, танцаваў і не танцаваў; меў справы з супернікамі на конт *vis-à-vis*⁶, бо звычайна разлічваючы на брата, нікога папярэдне не запрасіў.

Да яго зноў і зноў прыходзіла адчуванне нейкага сіроцтва, выгнання, штохвіліны ён адчуваў патрэбу падзяліцца нейкай думкай, але не было з кім; паглядаў вакол сябе і бачыў адны толькі

раўнадушныя або цікаўныя твары; замест пяшчотных вачэй сястры бачыў адвернутыя ад сябе твары маладых паненак; у коле паважных матронаў, якія не зводзілі вачэй з танцораў, сярод столькіх позіркаў, жвава скіраваных на дарагую сэрцу істоту, ні адзін без выключэння позірк не затрымаўся на Баляславу; сярод натоўпу ён чуўся самотным, сярод гарачыні балю адчуваў холад раўнадушша, ва ўсёй той кампаніі сваім для яго быў толькі стрый, але і той у далніх пакоях быў заняты картамі і не зважаў на яго. Магчыма, што Баляслаў у наплыве пачуццяў так падрабязна на іх не засяроджваўся, не было на гэта часу, але душа яго прасякалася імі моцна, ён быў засмучаны, неспакойны, а вясёлыя тоны аркестру здаваліся яму здзеклівымі.

Зайгралі мазурку. Баляслаў з нейкай гарачкавай жвавасцю звярнуўся да запрошанай ім панні, выбіраючы месца як найдалей ад панні Цэlestыны. Баляслаў не мог сябе дакараць за гэты, хоць і выпадковы, выбар: ягоная дама здавалася аднолькава ахвочаю і да гутаркі, і да танца, прытым была дасціпная і ўважлівая, не даючы заняпасці гутарцы. Пачала яна з пахвалы вясковаму доміку ў Квеціне, а найперш з пахвалы зале, у якой танцавалі, пабудаванай і аздобленай у гатычным стылі; зала, асабліва пры моцным асвятленні, чаравала незвычайным выглядам, пераносячы думкі ў старадаўнія часы.

Асмелены сваёю танцоркаю, Баляслаў узгадаў раманы Вальтэра Скотта, пяро якога асучасніла для нас рыцарскую эпоху, і з лёгкасцю, уласцівай маладому розуму ў перабольшваннях, параўнаў Баляслаў тую залу з заламі замка Холіруд⁷.

Гучны здзеклівы смех за іх

спінамі перапыніў ягоны запал у самым зародку; найбліжэйшы ў мазурцы сусед Баляслава, сталы ўжо эlegant, смяўся разам са сваёю дамаю з захаплення студэнта аўтарам, які на той час ужо не быў у модзе.

Бедны Баляслаў пачырванеў, сам не ведаючы чаму. Калі б ён быў больш дасведчаны, мог бы ўзаемна кінуць у чырвань чытача і паклонніка шалёнай літаратуры⁸, але паколькі ён яе не ведаў, то прысаромлена замоўк; яму на выручку прыйшла яго танцорка і досыць гучна, каб яе пачуў таксама і нягжэчны сусед, сказала:

— Віншую пана з яго шчаслівай ілюзіяй, мне гэтая зала не здаецца падобнаю да залы Холіруд, і не толькі сваім памерам, бо ўяўленне не ведае межаў...

— А чаму тады? — спытаў зацікаўлены Баляслаў.

— Найперш з-за розніцы касцюмаў, але, можа, яшчэ больш таму, — дадала яна, смеючыся і звяртаючыся пераважна да нягжэчнага эlegанта, — што мы, кабеты, цяпер не такія прыгожыя, а вы, панове, не такія гжэчныя, як даўнейшыя дамы і рыцары.

Бедны Баляслаў, не зразумеўшы інтэнцыі сваёй танцоркі, падумаў, што папрок адрасаваны яму, і, паўторна пачырванеўшы, нічога не адказаў; ён не валодаў навыкамі лёгкай жартаўлівай гутаркі, яму знаёмы быў толькі хатні дыялект, без якога не абыходзіцца ніякая сям'я, але ў свецкім жыцці ён не можа спатрэбіцца; яму на выручку на гэты раз прыйшоў эlegant, які адчуў сябе абражаным за крытыку нораваў веку і распачаў жывы дыспут з маладою асобаю.

Баляслаў, прызнаўшы сябе пераможаным, адышоў, яшчэ больш засмучаны і нясмелы; ён то шукаў позірку Цэlestыны, то зноў унікаў яе вачэй, глядзеў на

мільгаючых перад ім танцорах, але яго не займала тое відовішча, бо ён тройчы цяпеў, тройчы ў той дзень адчуў параненасць: у сэрцы, у сваім каханні і ў сумленні.

У падобныя хвіліны ўсё для нас становіцца бессэнсоўным, а якая-небудзь найдрабнейшая прыкрасць яшчэ больш вярэдзіць незагоеныя раны; вось жа, калі здаралася ў мазурцы фігура, у якой кавалеры атачаюць колам некалькіх выбраных дзяўчатаў, чакаючы наўзаем іхняга выбару, Баляслаў, якога ў таварыстве амаль ніхто не ведаў, звычайна адыходзіў нявыбраным, і кожны такі выпадак павялічваў цяжар на яго сэрцы.

Астатак вечару, новыя танцы, вячэра прайшлі для яго як пакутлівы сон, яму здавалася, што ён ужо нічога не адчувае, ні на што не рэагуе, аднак з-за фіранкі ён угледзеў усход заранкі, якая зрабіла зіхоткімі дрэвы і ваду, што яшчэ хвіліну назад былі ў паўзмроку, а хтосьці ўсклікнуў, што ўжо днее, і ён адчуў смутак, нібы яго раптам адпусціла гарачка, відаць, на штосьці ён яшчэ спадзяваўся!

Ужо збіралася ўзыходзіць сонца, калі Баляслаў са стрыем пакідалі Квецін. З вымушанай усмешкаю развітаўся ён з гаспадыняю, пакланіўся Цэlestыне, якая сядзела ў фатэлі, адпачываючы пасля танцаў.

Велічным быў выгляд абуджанай пасля начнога сну прыроды! Ранак у дзённым цыкле займае такое ж месца, як вясна ў гадавым, а маладосць у жыццёвым; якім жа цудоўным быў той вясновы ранак ды яшчэ для маладых вачэй, каб толькі яны былі здольныя ім любаватца! Гэтыя воды, над якімі ўзнямаецца пара, гэтыя лугі і палі ў светлай дымцы, якая павольна, нібы заслона, ападае, гэты спеў абуджаных птушак,

нібы малітва ўдзячнасці Стварыцелю, якой яны вітаюць сонца!.. Усё вакол залацілася, зіхацела колерамі, як цудоўны абраз, што творыцца на нашых вачах.

Баляслаў адчуваў палёгку на сэрцы, гэта быў міжвольны ўплыў таго, што ён цяпер бачыў, але не мог яшчэ асэнсаваць гэтых уражанняў, бо думка і сэрца яго заставаліся ў гатычнай зале.

Стрый, які спадарожнічаў яму, заўважыў ужо ўвечары беспаспяховасць намераў і надзеяў пляменніка, і гэта яго засмучала, але ён не здзіўляўся, бо ён ведаў свет, ведаў людзей, сам калісьці быў маладым, а таму прадбачыў, што адбудзецца, і цешыўся ў душы з такой навучкі; параўноўваючы настрой Баляслава з тым, калі яны ехалі ў Квецін, з цяперашнім яго станам, ён спрабаваў высветліць у пляменніка: «Ці прынесла яму радасць жаданая забава?».

Гучны храп быў адзіным адказам дзядзьку, і ён, зразумеўшы, што сон гэты быў прытворным, усміхнуўся і ўздыхнуў адначасова.

Набліжаліся да Вільні, апыкун пабудзіў Баляслава, каб той палюбаваўся шыкоўным краявідам: горы, увенчаныя старажытнымі замкавымі руінамі, ніжэй — палі і лясы, удалечыні — узнёслыя вежы асобных касцёлаў, а па тым і па гэтым берагах Віліі — палацыкі пасярод садоў, што звісаюць над самай ракою, — усё гэта неяк іначэй ясна-выглядала ўранішні час, чым пры бяжым змярканні або ў яскравы поўдзень.

Баляславу было ўласцівае пачуццё прыгажосці, і, нягледзячы на збалелае сэрца, ён знайшоў яшчэ ў душы досыць агню, а ў думках досыць увагі, каб ацаніць тую чароўную панараму, якая была навокал; нарэшце ўехалі ў горад, Баляслаў уздыхнуў, калі міналі велічную катэдру,

дзе ён меўся адбыць перад бежманнем споведзь, ад якой, аднак, дабравольна адмовіўся. Паўсюдна ў дамах рана ўстаўшыя жыхары ўпрыгожвалі свае брамы і сціплыя платы зялёнымі бярозкамі; пад'ехалі да дому пані Гр., брама была замкнёная. Баляслаў высаджыўся на вуліцы, моўчкі абняў на развітанне дзядзьку і, увайшоўшы праз брамку, на дыбачках прабраўся ў пакой. Браты спалі, усмешка была на іх вуснах, свабода і шчасце разліваліся ў абодвух па тварах; уздыхнуў Баляслаў, зірнуўшы на іх, а потым на сябе ў люстэрка — як жа ён адрозніваўся ад іх!

Неўзабаве ў доме пачаўся рух, браты абудзіліся і ўсталі, але моўчкі, каб не разбудзіць Баляслава; Леась паціхутку наблізіўся і пацалаваў яго ў лоб, Генрысь здагадаўся, што брат моцна стомлены, бо на ягоным твары выступалі чырвоныя плямы, і ён коратка дыхаў; абодва шкадавалі, што брат не падзеліць з імі шчасця, якое іх сёння чакае. Баляслаў не спаў, і сэрца яго моцна білася на кожную праяву прывязанасці братоў, ён мог бы ўстаць, прывітаць родных і пайсці з імі ў касцёл, але ён саромеўся і не адважваўся; ён даў ім апрануцца, памаліцца і выехаць. Да яго даляцеў голас маці, якая гаварыла слугам: «Калі паніч неўзабаве прачнецца, правядзіце яго ў катэдру на Імшу», — а калі карэта ад'ехала ад брамы, Баляслаў ускочыў з пасцелі, уклечыў на доле і, можа, ніколі так гарача не маліўся, як тады. Увайшоў камердынер, стары слуга з сіваю чупрынаю, які меў ад прыроды далікатнае сэрца і не нагадваў панічу ані пра баль, ані пра набажэнства; здавалася, ён не заўважаў яго збянтэжнасці і моўчкі паставіў на сталае сняданак; ледзь дакрануўся да яго Баляслаў, бо першы раз да-

водзілася яму снедаць без братоў ды яшчэ ў такой сітуацыі! Хацеў ён сёння, хоць бы цялеснай прысутнасцю, калі не душою, быць са сваёю сям'ёю і, апрануўшыся, як найхутчэй пайшоў да катэдры.

Было яшчэ вельмі рана, аднак у касцёле шмат людзей рыхтавалася да споведзі. Баляслаў шукаў сярод іх маці, сястру і братоў, але, не пабачыўшы іх ні ў лаўках, ні пры алтары, пайшоў у капліцу святога Казіміра і там іх знайшоў — яны кленчылі каля канфесіянала, а Тэрэса ў тую хвіліну спавядалася.

«Якія ж могуць быць грахі ў такога анёла? — падумаў Баляслаў. — Яна такая добрая, такая пабожная, яна дзеля свецкай забавы не ахвяравала набажэнствам; гэта я, я павінен аплакваць свае памылкі!». У той момант свецкія жаданні, любоў да забавы, спазнання падманы, звялыя ілюзіі — усё гэта здавалася яму грахам, праступкам, бо ў маладым веку дадзена ўсё адчуваць інстынктам, нібы для засцярогі ад зла і дзеля пераканання ў патрэбе скрухі і выпраўлення.

Мабыць, у тую хвіліну, калі так сурова сябе судзіў, Баляслаў быў найлепшым чынам падрыхтаваны да прыняцця сакрамэнту, які ўзмацняе добрыя пачынанні і робіць іх трывалымі, а што датычыць пакуты, то аніводны жаль, аніводная скруха не маглі б параўнацца з тым жалем і скрухаю, якімі была напоўнена яго душа; аднак ён не чуўся годным нават прыступіць да споведзі, стаў здалёку ад маці, ад братоў і ад сваёй анёльскай сястры, а яны яго не заўважылі. Хоць і моцна пакутуючы, Баляслаў быў, аднак, спакайнейшы, як перад гэтым; нішто так не загойвае смутку і не лагодзіць душы, як паяднанне з Богам; без горычы ўжо ўспрымаў ён набліжэнне хвіліны цырымоніі, але сведкам яе не

быў, бо калі па адбытай споведзі і прынятай св. Камуніі пані Гр. выйшла з дзецымі з катэдры, каб ехаць на Кальварыю, дзе мелася быць бежмаванне, месца для Баляслава ў сямейнай карэце ўжо не было. Маці, не разлічваючы ўжо на яго, ахвяравала вольнае месца беднай знаёмай паненцы, якая іначай не змагла б у час прыбыць на Кальварыю. Баляслаў, пабачыўшы замену, самотны і засмучаны пайшоў дадому.

Тое, што бедны Баляслаў выцерпеў на працягу дваццаці чатырох гадзінаў, ён, можа, не зведае і на працягу ўсяго свайго жыцця; не таму, што яго віна была такая ўжо вялікая (дай Божа, каб большымі не дапоўніў), але таму, што гэта было першае ягонае расчараванне, прынамсі першы раз ён быў прычынаю ўласнага смутку, першы раз паслухаўся сваёй волі. Яшчэ не маючы заганаў, далёкі ад няшчасцяў, якія чакалі яго ў жыцці, ён успрымаў і адчуваў усё мацней і глыбей, чым калі-небудзь будзе ўспрымаць і адчуваць, бо адчуваў усёй моцаю сумлення, не з'едзенага згрызотамі, сэрцам, не знясіленым пачуццямі, розумам, не абцяжараным думкамі.

Калі пані Гр. вярнулася дадому, Баляслаў унікаў матчыных

позіркаў. Але маці, якая добра заўважыла яго ў катэдры і якой спадабаўся ягоны выгляд, хоць шкада ёй было небараку, сардэчна абняла сына; а ён, увесь у слязах, кінуўся да матчыных каленяў. Не патрэбна было ніякае тлумачэнне, але Баляслаў учыніў яго дзеля палёгка сэрцу: Тэрэса глядзела на яго расчулена, браты — радасна, і Баляслаў зусім супакоіўся, бо пра Квецін ні слова не было.

Яшчэ цэлы год быў наперадзе ў Баляслава, пакуль ён цалкам вернецца да сям'і душою! Яшчэ далёка да Зялёных Святак. Баляслаў просіць Бога аб вытрымцы ў сваёй пастанове, але год можа прынесці мноства зменаў! На будучыя Зялёныя Святкі зноў нейкая забава можа ўвесці ў спакусу, і з кожным годам іх будзе больш, а свет выступіць штораз са стражэйшаю навукаю! Усё можа быць, і нават так павінна быць для яго добра, бо, на жаль, рэдка калі першая навука бывае плённаю!..

Напісана ў 1840 г.

Пераклад з польскай мовы
Ірыны Багдановіч.

¹ Маецца на ўвазе Ігнат Ходзька (1794–1861), вядомы ў XIX ст. пісьменнік польска-беларускага культурнага памежжа, сябра і часты гошч дома Адама Пюнтэра — бацькі Габрыэлі Пузыні (тут і далей — заўвагі перакладчыка).

² Вэркі — прыгарад Вільні.

³ Картузіянцы — заснаваны Бруна Картузіянцам у XI ст. кантэмпляцыйны манаскі ордэн, у аснове духоўнасці якога — поўнае адасабленне ад свету, аскетычныя практыкі, глыбокая пагружанасць у малітву. Назва ордэну паходзіць ад першага кляштара ў даліне *Cartusia* на схіле Альпаў.

⁴ Стрыяшак, стрыёчак — памяншальна-ласкавае ад «стрый»: дзядзька з боку бацькі (старабел. і польск.).

⁵ Тут — даўжэзнай вупражжу (фр.).

⁶ Візаві (фр.) — твар у твар; тут — партнёрка ў танцы.

⁷ Замак Холіруд — Holyrood Palace — каралеўская рэзідэнцыя брытанскіх манархаў у Шатландыі з XVI ст., месца дзеяння некаторых раманаў Вальтэра Скотта.

⁸ «Шалёная літаратура» (*literatura szalona*) — паняцце, якое замацавалася ў польскай крытыцы, услед за часткай французскай, у дачыненні да французскай прозы 1820–1830-х гадоў (творчасць В. Пюго, Бальзака, Жорж Санд і інш.), у якой крытыка ўгледзела маральны і эстэтычны заняпад, эфекты «рэвалюцыйнага разлажэння» і «ўнутранага гніення» Францыі. Выразнікам такой пазіцыі ў польскай крытыцы стаў Міхал Грабоўскі (Michał Grabowski), які ў 1838 г. у Вільні выдаў кнігу «О nowej literaturze francuskiej, nazwanej literaturą szaloną», дзе называў такую літаратуру «паталагічнай прайвай заходняга мастацтва», перасцерагаючы ад яе пранікнення да польскага чытача, у якога ўсё большай папулярнасцю карысталіся творы і Пюго, і Бальзака. Няма сумнення, што Габрыэль Пюнтэр (на той час яшчэ не Пузыня), пішучы ў 1840 г. сваё апавяданне, ведала гэтае нядаўняе сачыненне М. Грабоўскага, бо была добра абазнаная ў сучасным ёй літаратурным працэсе і крытыцы, сачыла за навінкамі еўрапейскай і айчынай літаратуры.

Ірына Багдановіч

Катэхеза бэзу...

Ірына БАГДАНОВІЧ — паэтка і літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзілася ў г. Ліда на Гродзеншчыне. Скончыла гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржуніверсітэта (1978) і аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі (1983). Аўтар кніг вершаў «Чаравікі маленства» (1985), «Фрэскі» (1989), «Вялікдзень» (1993), «Сармацкі альбом» (2004), «Прыватныя рымляне» (2006), «Душа лістападу» (2012), «Залатая Горка» (2016), манаграфіі «Янка Купала і рамантызм» (1989), «Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння» (2001), укладальнік зборнікаў «Казімір Сваяк. Выбраныя творы» (2010), «Вінцук Адважны. Выбраныя творы» (2011), «Аляксандр Надсан. Выбраныя творы» (2014) і інш. Перакладае з польскай мовы. Жыве ў Мінску.

Стаць у праўдзе...

Стану ў праўдзе сама прад сабою, заплюшчыўшы вочы,
Каб духоўна глыбіні пабачыць уласнага сэрца:
Вось гадзюка спакусаў яго задаволена смокча,
Кажаны змрочных думак абселе ўсе шчыліны й дзверцы;

Вось вужакі няздзейсненых мараў кублом распачлівым;
Вось пачварына гневу драмае ў далёкім закутку...
Але дзе ж тут любоў? Дзе струменьчык спагады зычлівы?
Дзе давер да Хрыста? Ёсць тут страхам, як лёдам, закута.

Стану ў праўдзе... Хто я? Баязліўка, пыхліўка, партачка,
Што партачыла Божую справу сваёю сваволяй.
Ціхі голас паклікаў мяне: выйдзі, выйдзі з няволі,
З паняверы свае, Я чакаю цябе..., каб прабачыць.

І, зрываючы ўсе з свайго сэрца замкі з ланцугамі,
Адчыняючы страху каморы і сораму скрыні,
Я, расплюшчыўшы вочы, пустая, іду да святыні,
Каб напоўніцца, Божа, любоўю Тваёй з берагамі.

Каб Цябе распазнаць як Таго, Хто пасланы быў з Неба,
Уцялесніўся з Дзевы, прынёс на крыжы нам збаўленне,
Каб, як вучні ў Эмаўсе, здзівіцца Твайму аб'яўленню,
І з'яднацца з Табою ў ламанні акрушыны хлеба...

Я шукала Цябе, але Ты мяне першы паклікаў,
Акунуса ў Ярдан сваіх слёз — пакаяння купеллю
Стане цуд адкуплення, і цуд неабсяжна вялікай
Ласкі Божай мяне ахіне, быццам вэлюм.

26 траўня — 3 чэрвеня 2020 г.

Нядзельная Імша ў двары касцёла на Залатой Горцы

Думкі пасля казання кс. Юрыя на пятую Велікодную нядзелю.

Бэз расцвітае зноў у касцёльным двары;
Сэрца Хрыстовай любоўю поўна; гарыць
Свечка; Імшу цэлебруе натхнёны святар;
Вецер ці Дух палявы ахінае алтар...
Хрыстус сыходзіць з далоні Нябёс на яго,
Ласка над намі не мае мяжы-берагоў,
Бог прамаўляе ўсю Праўду сваю, да канца:
«Бачыш Мяне ты, дык значыць бачыш Айца», —
Хрыстус так кажа Філіпу, так кажа да нас,
Што я прамоўлю Яму, які дам я адказ?
«Сведкаю веры ідзі ў гэты свет, бо цяпер
Ты Мой апостал, сёння Я выбраў цябе...» —
Хрыстус сказаў і вярнуўся ў Нябёсы, дамоў,
Даўшы нам Цела сваё ў Хлебе, даўшы нам Кроў.
Моцаю гэтай жыву, у людской гамане
Кожнай хвілінаю Хрыстус са мною, ўва мне,
Кажа ласкава: «Не бойся! Ідзі! Я з табой... —
Той жа, Сінайскі, на Горцы цяпер Залатой, —
Кроч у штодзённасць сваю, давярай Мне яе,
Гэтак, як бэз небу кветкі даверыў свае...»

10–11 мая 2020 г.

Шукаю Беларусь...

Шукаю Беларусь...
І позірк да зямлі,
Калі па ёй на бітвы нашы продкі йшлі,
І гімн спявалі — «Багародзіцу», — і годна
У краі гаспадарылі сваім,
І дыхалі шляхетна і свабодна...
Таму ўжо колькі летаў, колькі зім!
Пан Бог у вышыні смяецца ў бараду:
— Давай, давай, шукай...
І я знайду, знайду!

Шукаю Беларусь...
І позірк да нябёс
І бачу — ў дварыку касцёльным пахкі бэз!
Іду сюды, на гэту катэхезу
Саміх нябёс — на катэхезу бэзу.
А ён, сакральным сімвалам нібыта,
З місійным Крыжам разам неба самавіта

Трымаюць над Айчынай і бяду
Адводзяць, шэпчучы малітвы тут з вятрам;
Шукаю Беларусь...
З Хрыстом! У гэтым храме!
На роднай мове!
І знайду, знайду!

Сам Бог дае нам так у запавеце:
— Не бойцеся! Шукайце праўду, дзеці...
Я — Праўда, і Жыццё, і Шлях,
Які вас вызваліць і выведзе з цямрэчы,
І знойдзеце вы згубленыя рэчы,
І моц адчуеце ў прыгорбленых плячах! —
...Залатагорскі бэз мацуе гэту тэзу,
Услухаюся ў бэзу катэхезу...

21–26 траўня 2020 г.

Дзівосы Твае, Божа...

*Верш на ўрачыстасць |
Найсвяцейшай Тройцы
ў касцёле на Залатой Горцы.*

Дзівосы Твае, Божа, як спазнаць і цуды?
А Ты іх учыняеш штохвіліны!
Калі глядзець вачыма сэрца, ўсюды
Тваёй любові, Божа, бачны чыны.

Адзіны ў Тройцы, вечны, ўсёмагутны,
Ўцялесніўшыся дзеля нас у Сыне,
Спаслаўшы Духа, з намі ў ім прысутны,
Вядзеш нас да збаўлення; не загіне

Той, хто прыняў Цябе, — такое абяцанне
Нам даў, каб праўду кожная душа спазнала...
Іду з Табой, Адзіны ў Тройцы, на спатканне:
Каштан у квецені стаў канфесіяналам¹.

Чарга да споведзі... Святар, Хрыстом абраны,
Нібыта Хрыстус сам, прысеў на лаве...
У гэтай спавядальні пад каштанам
Здзяйсняўся цуд — над кожным з нас — наяве.

Імша цэлебравалася пад небам,
І кожны мог з нябёсамі злучыцца...
Ізноў Ты нас насыціў, Божа, Хлебам
І прыадкрыўся — ў Тройцы таямніцы.

7 чэрвеня 2020 г., нядзеля.

¹ Імшы ў нядзелі і ўрачыстасці ў касцёле Найсвяцейшай Тройцы (св. Роха) на Залатой Горцы ў Мінску з красавіка 2020 года з-за пандэміі каранавіруса адбываліся на прылеглай да касцёла тэрыторыі, дзе быў ўсталяваны палявы алтар. Споведзь у адпустовую ўрачыстасць, 7 чэрвеня, адбывалася таксама на паветры недалёка ад палявога алтара, пад велічным каштанам, які ўсё яшчэ квітнеў і пад які была перанесена лава, што звычайна стаіць пры дарожцы насупраць каштана.

Маці Божая Бэзавая

*Відзежа ў дворыку
пры касцёле на Залатой Горцы.*

Залатагорскім дворыкам з Імшы
Іду сабе няспешнаю хадю,
Яшчэ малітвы чыняцца ў душы
І ласка, нібы ветразь, нада мною;

Яшчэ гучаць арганы наўздагон,
Успамінальны гук: *Regina caeli...*
А бэз паволі свой чароўны сон
Скідае ў красавік... Лятуць арэлі

У цёплы і лагодны краявід,
Усё сагрэта Боскім тут дыханнем,
Не страшаць ані крызіс, ні кавід,
Ані трывожных думак свідраванне.

Да сонца мкнуць на могілках старых
Травой зялёнай душачкі спачылых,
Іх малітоўны шэпат ловіць слых;
Місійны Крыж па-над усімі крылы

Свае раскінуў, абдымае нас
З Крыжа — жывых і мёртвых — Увакрослы;
А бэз яшчэ без кветкавых акрас
Тут між крыжоў і камянёў урослы.

І раптам, на вачах, зацвіў той куст,
Распушыліся голыя галінкі,
Нібы для ўсіх абвешчаны адпуст
У гэтыя найдзіўныя хвілінкі.

Зачаравана, ўзрушана стаю
І цешуся той кветкавай імпрэзаю,
І раптам хтосьці ўзяў руку маю, —
«Хто ты?» — «*Маці Божая Бэзавая...*»

У кветкавай кароне тут Мой трон,
Даручаны касцёл залатагорскі
Маёй апецы і ўсіх спячых схрон
На цвінтары ў куточку гэтым Боскім...» —

І раптам лёгкі ветрык наляцеў,
Галінкі ў квецені затрапяталі,
Нязвыклае цяпло ў маёй руцэ
Злілося з пахім водарам у хвалі.

І бачу: Пані мілая ідзе,
Букецік бэзавы да твару туліць,
Такая зграбнасць у Яе хадзе,
Такая любасць позірку Матулі,

Усе нябёсы — ў бэзавых вачах,
Залатагорскі дворык поўны ззяннем,
І бэзавы, містычны, цудны пах
Струменіцца анёльскім прывітаннем.

Яна ўвайшла ў касцёл... За Ёй іду,
На пацерках шапчу «Вітай, Марыя...»
А свечак — па Імшы — агонь патух,
Арганы — па Імшы — адгаварылі,

Але нібыта ўсё ж святло гарыць,
І дзіўны водар вэлюмы калыша...
Як быццам толькі што ўвайшла у нішу
Скульптура ў левабочным алтары.

22 красавіка 2021 г.

Проста будзь...

Са мною побач проста... проста будзь!
Не трэба ўзнёслых слоў, учынкаў, рухаў,
Не трэба час прыспешваць ці цягнуць
Або баяцца цішыні ці гукаў.

Не трэба ідэалаў маляваць,
Шукаць цану заслугаў дарагую,
А проста... проста побач быць, прымаць,
Як ёсць, такога, і, як ёсць, такую...

Адчуць шчакою цёплую далонь,
Падаць на просьбу лыжачку з шуфлядкі
І нахіліць над сонным чуйна скронь,
Паправіць коўдру, што спаўзла ля пяткі;

Душу ў спакой і ўдзячнасць апрануць,
У спрэчцы прыпыніцца на паўслове...
Са мною побач проста... проста будзь!
І гэтага хапае для любові.

16 снежня 2020 г.

Слухаць... Напружыць слых

Слухаць... Напружыць слых,
Вочы закрыць. Раскоша
Сесці ля ног Тваіх,
Слухаць Твой голас, Божа...

У ноч западае дзень,
Глухне працоўны грукат,
А цішыня расце,
Пануе над гукам і рухам.

Чутна, як між галля
Ветрык спыняе гойсаць...
Уся я, шапчу, Твая,
Чую ў адказ: «Не бойся!»

І паўнатай святла
Ззяюць усе сусветы,
І цішыня вяла
Шлях мой на голас гэты,

Нават калі ён аціх
У апалых лісцейках бэзу...
Сесці ля ног Тваіх,
Слухаць Твой голас, Езу.

16 кастрычніка 2020 г.

Шлях

«Вось іду; <...> Божа мой,
выканаць волю Тваю...»

Пс 40 (39), 8–9

Прысвячаю Хрысціне Лялько

Там, дзе леацца хутка трывога, хандра і прастуда,
Дзе калісьці матуля выглядала цябе з-пад рукі,
Мкнецца вежамі ўвысь — у нябёсы — твая Белагруда,
На зямлі гай-бярэзнік вартуе твае Хадзюкі.

На далонях любові цябе тут прасторы люлялі,
Кветкі поўнілі сэрца сяброўствам сваім і красой:
І матулін язмін, і містычная тайна канвалій,
І чаромха, і бэз... успамінам трывожылі сон...

З серабрыстай Дзітвой ты ўплывала ў нязведнае заўтра,
Дзе яшчэ толькі контурам быў «*Нашай веры*» каўчэг;
Проста з Ліды вярталася з вершаў паўнюткаю кайстрай,
І ўглядалася ў крыж... І яшчэ, і яшчэ, і яшчэ...

Адкрывалася звыш, што з гаркавінкай смак летуценняў,
Што няма без крыві й чысціні пераможных сцягоў,
Што салодкая доля — стаяць і стаяць на каленях,
І ўставаць, і выходзіць..., каб выканаць волю Яго...

27–28 лютага 2021 г.

«Галінка бэзу». Анастасія Бяседайна.

Ксёндз Ежы Шымік — вядомы польскі тэолаг, доктар дагматычнай тэалогіі, паэт, эсэіст. Нарадзіўся 3 красавіка 1953 г. у Пшове ў Сілезскім ваяводстве на поўдні Польшчы. Закончыў Сілезскую вышэйшую духоўную семінарыю. У 1979 г. атрымаў святарскае пасвячэнне. Аўтар звыш 50-ці навуковых і паэтычных кніг, у тым ліку — 2-томнай працы «Тэалогія Бэнэдыкта» (2010–2012 гг.). З 2004 г. — член Ватыканскай міжнароднай тэалагічнай камісіі. Жыве ў Катавіцах і родным Пшове.

Ксёндз Ежы Шымік

Адзісці і вярнуцца

Вершы розных гадоў

Любоў ІІІ

Любіць так
як цалуеш хлеб
на каленях
і ў святым маўчанні

быць так
як бывае Бог
заўсёды ўвесь
і як бы крыху ў ценю

даваць так
што ўжо нічога
не застаецца
а ты багаты
напоўніцу

жыць так
што ўжо больш
немагчыма

кастрычнік 1984 г.

Любоў IV

Чакаючы
людзей якіх люблю
усведамляю
што мне ў іх
вельмі цёпла і светла
дзіўлюся што яны ёсць
што ўвогуле ёсць
як неабходны лек
з недаступнай аптэкі
Любоў

кастрычнік 1986 г.

Любоў V

Я хацеў бы пакінуць цішу
ў тваім збалелым жыцці
добры маўклівы абсяг
дзе Бог спачывае
не кажучы нічога разумець
не пытаючы любіць
прытуліць абняць голасам
адысці і зноў вярнуцца
маліцца і скідваць
зоркі ў кубак
як Пан Бог
бясконца

лістапад 1986 г.

* * *

Яе слёзы,
казаў ён,
сплывалі ў мае вочы
і станавіліся нашым супольным плачам.
Нічога нас ажно так не паяднала.

Была завяя.
Белая, вільготная коўдра для свету.

Катавіцы, 5 лютага 2015 г.

www.bozekrowki.pl

цукерка Божая кароўка,
якою пачаставалі мяне
на кніжным кірмашы,
была загорнута ў паперку
з латкаю ў арэоле
і з цытатаю з Яна Паўла II:
«Ёсць у цэле людскім здольнасць
выказаць любоў, тую любоў,
у якой чалавек становіцца дарам».

Што б мы без гэтага чалавека рабілі?
Дзе б мы былі цяпер, праз адзінаццаць гадоў па яго смерці?

Дарам становіцца чалавек.

Варшава, 9 красавіка 2016 г.

Мюнхен

Над Мюнхенам цікаўны паўмесяц.
На *Marienplatz*, пад платанам, акардэон
у руках генія-калекі.
Музыка і вечар. І захапленне.
Водар цыгараў, поту, піва, парфумаў,
горада летам, шчасця жывых.
Чую, як хтосьці шэпча камусьці на вуха:
«Самае цудоўнае яшчэ наперадзе...»

І сумняваюся, і веру.

Мюнхен-Пишоў, 13 жніўня — 9 верасня 2001 г.

Ян 11, 35

Памёр ксёндз-прафесар.
Зрабіў гэта ціха і спакойна,
восенню, як належыць чалавеку,
які ўмее апынуцца сярод жывых і памерлых.

Малюся разам з іншымі:
цярпліва, шчыра, з надзеяй.
І як гэта гаворыцца? — «Усё ў парадку,
жыццё ўдалося, ёсць чым ганарыцца».

Але смутак закранае балюча-таемнае:
ніхто не плача...

ні для каго не настаў канец свету,
ніхто не захацеў памерці замест яго
або хоць бы з ім,
ніхто не сумняваецца, што зможа жыць без яго.

Няўжо ніхто не любіў яго па-сапраўднаму?
Баюся больш пытацца.

Знаходжу адзінае суцязэнне:
над ягонаю смерцю плача Езус.

Люблін — Пшоў, кастрычнік — снежань 2002 г.

Будзе так. Каб так не было

*А гэта зоры.
Ззяюць з ранейшым болям,
як бы цябе не было ніколі.
А, можа, так і было?*

Іосіф Бродскі

Папывуць паміж намі
месяцы, потым гады. Струмянём шырокім,
руслам глыбокім. Мутнай ракою, як кроў, густою.
Няспешна. Будзе ціха, усё цішэй і цямней.

Час не загусне.
Яго не спыніш.
Бо плыве ён з жывое крыніцы раны.

Цярпліва абмывае згусткі
памяці. Кожны — доўга, старанна,

ажно да косткі
маўчання.

Гэты
верш —
замест
рыдання

10 кастрычніка 1998 г.

9-ы псалъм, восеньская версія

Маме.

Полымя знічоў, мокрая бярозы,
агністасць і восень.

Лістапад, як у польскім вершы:
ганарлівы ад уласнай цемры,
але з агнём унутры.
Ды верш, як часам бывае,
зусім не пра тое.

Ён пра тое, што была яна тады
вельмі маладою, ішла з даланёю
у татавай далоні мяжою паміж
жытамі, вышэйшымі за яе.
І што пасля на тым полі
даходзілі коні, параненыя шрапнэллю.

І што гудзела зямля.

І па страшным часе прыходзіў
зноў страшны час.

Але разам з ім прыходзілі яе найлепшыя вёсны,
залатыя гады, з каханнем, з дзецьмі,
з вішняю, яблыняю, кустамі парэчак.
Пад яснаю Божаю зоркаю.

І раптам гэты лістапад, агністасць, мокрая бярозы.
Адкуль, чаму і навошта?

І заўсёды тыя самыя словы,
і з той зоркі, і з таго змроку:
не пакідаеш, Пане, тых, хто Цябе шукае.

Люблін, 15 лістапада 2015 г.

* * *

Шукаем выйсця.
Праз пэўны час
заўсёды робіцца занадта душна.
Якаясь разнавіднасць перманентнай клаўстрафобіі.

Праз пэўны час
пачынаем разумець, што
адзінае выйсце —
гэта зачапіцца за крыж.

Праз пэўны час
ужо ведаем, што
найбольш выніковае —
гэта ўкрыжаванне

жнівень 1990 г.

* * *

Колькі трэба зламаць кветак,
каб зрабіць першы букет?
Колькі разоў трэба памерці,
каб пачаць жыць?
Колькі разоў трэба пачаць,
каб нарэшце скончыць?
Колькі разоў упасці ў роспач,
каб нарэшце зазелянець?
Колькі разоў трэба заснуць,
каб абудзіцца на другім баку мрояў?
Колькі разоў трэба заплакаць,
каб слёз хапіла на адну ўсмешку?
Колькі разоў трэба здрадзіць,
каб зразумець, што такое вернасць?
Колькі ног трэба стаптаць,
каб навучыцца лётаць?
Колькі патрэбна выкінуць,
каб штосьці нарадзілася?

жнівень 1984 г.

Як віно

Мусіш выпіць яго да дна,

каб зразумець, што ўрэшце сталася,
калі Ён цябе паклікаў
ад сетак
ад уласнай скурчанасці,
ад мараў пра любоў —
да самой любові.

Каб зразумець сутнасць таго,
што было і ёсць...

Чым бліжэй дно,
тым мацней віно

27 жніўня 2014 г.

На плошчы святога Пятра

Два акны свецяцца, толькі яны
ў цёмна-сінім змроку плошчы, ноччу.
Некалькі маладых французай скандуюць:
Be-ne-det-to! Be-ne-det-to!
Але перад імі тут жа з'яўляюцца
carabinieri і прыкладаюць пальцы да вуснаў...

Чаму ён не спіць, ён стары, праўда? —
пытаюць у мяне два індусы, —
што ён робіць такою парою?
Чытае, думае, піша, — адказваю. — Моліцца.
Усяго толькі? Працуе ж неяк?
Так, — кажу, — усяго толькі. Вайна за вашыя душы,
крыжавая і рашучая, вядзецца менавіта так:
паціху, ноччу, на каленях.

Piazza San Pietro, 28 лістапада 2011 г.

Вада і аблокi

Над вадою застылай зноў таньчаць аблокi,
І тая ж, што заўсёды, вільгаць сярод лісця.
Цябе я клічу, Цябе тут выглядваю
І няхай, што мелася, станецца калісьці.

Пустыя сёння горы і сонца ўжо нізка.
Праўдзіва блізкая тут толькі маркота.
І аб гэтым сёння ўсе мае малітвы,
І ў птушыным спеве — залатая нота.

Брэнна, 6 верасня 2016 г.

Пераклад з польскай мовы
Крыстыны Лялько.

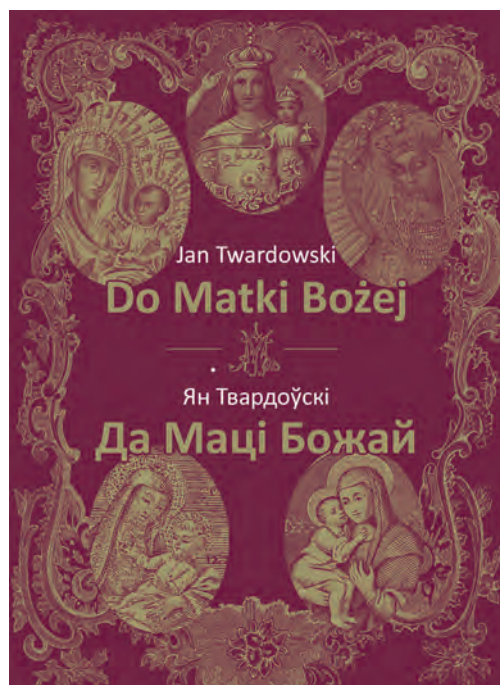
Сэрцу, не знятаму з Крыжа...

Пра новую кнігу перакладаў вершаў кс. Яна Твардоўскага «Да Маці Божай»

Ці ведаеце вы, у чым геніяльны Рафаэль супадае з польскім ксяндзом Янам Твардоўскім? Гэта проста: яны аднолькава глядзелі на Маці Божую, аднолькава бачылі ў Ёй тую таемна прыгожую кропку адліку, тую містычную спіраль, якая закруцілася ў космасе з Беззаганнасці Яе цела — жыццядайную спіраль у тры з паловаю вечныя кругі-колы: Маці Божая, Сын і Святы Дух. Мне дапамагла зразумець гэта Паола Воўкава, якая геніяльна трактуе Рафаэля і яго не вельмі вядомы твор «Мадонна ў фатэлі», дзе Беззаганная Марыя не проста трымае Дзіця на руках, а туліць Яго да сябе з такою сілаю, што нібыта гаворыць: «Не аддам...», і гэты жэст азначае, што Яна прыняла ў сябе Яго Крыж, што Сэрца Яе засталася з Ім на Крыжы...

Пэўна ж, ксёндз Ян Твардоўскі разумеў гэта без лекцый Паолы Воўкавай і без палотнаў Рафаэля — проста геніі маюць здольнасць супадаць у сваім унутраным зроку незалежна ад часу і амаль ніколі не спрыяльных для творчасці ўмоваў, бо жыццё — гэта найперш тое, што адбываецца ўнутры, у табе, а не ў іншым, у менавіта тваім выбары. Ксёндз Ян Твардоўскі выбраў Маці Божую, і чарговая кніга перакладаў яго Марыйнай лірыкі так і называецца — «Да Маці Божай». Кніжачка выйшла ў каталіцкім выдавецтве «Про Хрысто», якое заснаваў святой памяці кардынал Казімір Свентэк, выдавецтве, ужо вядомым сваім духоўным друкам дзякуючы працы яго калектыву і найперш дырэктаркі Аліны Новікавай. Згадаем, што ўсе беларускамоўныя выданні твораў ксяндза Яна Твардоўскага з'явіліся па ініцыятыве пані Аляксандры Іваноўскай, якая рупліва і ахвярна ўжо шмат гадоў папулярызуе спадчыну святара-паэта.

...У вершах ксяндза Яна, часам вельмі прыватных, хоць і святарскіх, часам вельмі інтымных, аголеных, амаль кожны чытач, пэўна, знойдзе нешта напісанае толькі для яго. Ксёндз Ян ніколі не імкнуўся ўражваць, знаходзіць мудрагелістыя метафары і эпітэты, каб узяць вобраз Маці Божай на недасягальныя вышыні пафасным красамоўствам. Яго геніяльна простыя словы падаюць у нашы далоні, нібы выпадковыя лісцікі з розных дрэваў і кустоў, бездапаможна прынесены ветрам: хочаш — лаві, бяры, сагравай у далонях, зрабі закладка ў кніжцы і ў душы; а не хочаш — дай ім вольна ўпасці, праляцець міма цябе, каб знайсці іншага ці проста расцярушыцца па зямлі. У ксяндза Яна любоў былая (наша, зямная) — «старая нябожчыца», а «лісты даўнейшыя, як шчыглы, вяртаюцца», і ўсё гэта ў вершы з назваю «Жыве» — вось жа

непераможнае слова, вечнае, як само жыццё — «не дадаць // не адняць нічога», а ў вершыку ўсяго восем радкоў...

Усе вершы ксяндза Яна здаюцца напісанымі адразу, лёгка выдыхнутымі, але пад многімі з іх стаяць дзве даты са значнымі прамежкамі ў часе: 1982, 1986, напрыклад (для верша гэта нямала; пэўна ж, ксёндз Ян усведамляў, што «всего прочнее на земле печаль // и долговечней царственное слово», як трапна заўважыла Ахматава). Ёсць у яго вершы, падобныя да мастацкіх палотнаў са шматфігурнай кампазіцыяй, дзе «святые Пётр пільнуе брамы // святые Микола на ялінку клеиць анёла // Агнешика баранчыка сушыць // Изыдар арэ // святые Рох заглядвае хворым живёлам у пыскі <...> мучаник уздыхае як паддоследны трусік — у кожнага свой уласны занятак» (верш «Маці для ўсіх», 1982, 1986 гг.), а «маці для ўсіх» тут ён, ксёндз, які мусіць «мець час на ўсё», і здаецца, што ён і сёння не пакінуў гэтага адказнага абавязку, з усмешкаю пазіраючы з нябёсаў на нашу мітуслівую бездапаможнасць, а за спінаю ў яго топчацца «бульдог сумлення» — таксама для нас, бо часам молімся «на адной назе», бо такія заўсёды забеганыя, што шмат чаго іншага таксама робім «на адной назе»...

А яшчэ вершы ксяндза Яна нагадваюць мне ручайкі, і адсутнасць у большасці з іх знакаў прыпынку, якія б толькі заміналі іх вольнаму руху, у яго вершах цалкам натуральная, як натуральнае пакліканне святара наталяць і жывіць словамі-ру-

чаямі, амываючы і змываючы грахі з людскіх душаў, быццам ён кожны дзень аднаўляе ў нас святы хрост, не даючы спыняцца выратавальным ручаям Божай ласкі, якія здабывае для нас Адзіная Беззаганная, чыё Сэрца, не знятае з Крыжа, застаецца міласэрным да ўсіх — і распнутых, і тых, хто працягвае распінаць...

Вядома ж, што вершы ў зборніку з назваю «Да Маці Божай» мусяць поўніцца хвалою і падзякаю Ёй, але ў гэтай хвале і падзяцы няма ні высокага п'едэсталу, ні размытасці пачуццяў, маўляў, любяць «ні за што», а «проста так», як мы часам гаворым пра свае пачуцці; пэўна ж, любяць яшчэ і за тое, за што хочацца сказаць «дзякуй»: *«за Твае валасы // на абразях не маляваныя // за бровы Твае ўзнятыя пры з'яўленні анёла // <...> за тое што цела можа прывесці да Бога»* (верш «Дзякую», 1984, 1986), а яшчэ за тое, што Яна *«заўжды тая самая»* (верш «Матуля», 1986), нават калі ў свеце *«ўсё ўжо зусім іначай»*, і за тое, што *«на месцы адным застацца Яна не можа // прайшла праз Катынь // праз распач праходзіць»* (верш «Без капліцы», 1988, 1989), і ў гэтай вечнай пілігрымцы паміж Зямлёю і Небам Яна застаецца і прыцягальнаю дзяўчынкаю Паннаю, і ўсмешліваю Матуляю, і цяроўкаю Каралеваю, і ніхто не ведае пра нас больш, чым Яна і Яе Сын.

Кніжачка заканчваецца маленечкім вершам без назвы: *«Пытаў я Унебаўзятую // як трапіць у неба // якім шляхам ісці // каб у нікуды не прыйсці // адказала: праз тысячы крыжыкаў»*, а здаецца, што Яна адказала: праз тысячы зорак — так ксёндз Ян умее выклікаць светлыя асацыяцыі, ведучы ад драмы невыносных цярдзенняў да нябеснага хараства, да чыстай прыгажосці, якая ўратуе свет. Дарэчы, гэтыя словы Ф. Дастаеўскі сказаў пра Рафаэлеву Сікстынскую Мадонну, фотаздымак якой, заказаны ў Дрэздэне да дня яго народзінаў, вісеў у яго дома: і не трэба нічога выдумляць — большай дасканаласці ў свеце няма...

Калі гаварыць пра тое, што прынята называць майстэрствам перакладу, то яно відавочнае, дакладней, чутнае, і справа нават не ў майстэрстве, а ў супадзенні агульнага разумення місіі Маці Божай Хрысцінаю Лялько і ксяндзом Янам Твардоўскім — тут яны супалі, як птушкі супадаюць са сваёю натуральнаю прастораю — з небам і паветрам. Хрысціна Лялько не першы раз перакладае Яна Твардоўскага менавіта таму, што супадае з яго духоўнасцю, са стыхіяй яго мовы і пачуццяў, а

той, хто чытаў яе ўласныя вершы, можа і праз іх пераканацца ў гэтым супадзенні, у шчаслівым судакрананні розных індывідуальнасцяў, якія ў галоўным амаль раўназначныя.

Кніжачка, як заўсёды густоўна, з любоўю праілюстраваная тэхнічным рэдактарам выдавецтва Алегам Глекавым, які на гэты раз узяў для мастацкага афармлення гравюры Маці Божай XVIII–XIX стагоддзяў, а ў папярэдніх перакладах, у кніжцы «Гэтыя тры...», былі творы нашага сучасніка, мастака Ігара Гардзіёнкі, і гэтая рознасць і разнастайнасць толькі цешаць, бо сведчаць пра вечнасць вечных каштоўнасцяў, што існуюць па-за часам, але супадаюць з кожным часам, а значыць і з намі ў самым важным — веры, надзеі, любові, і толькі *«гэтыя тры»*, неабходныя нам для жыцця, часам — насуперак, вось так, як у гэтым вершы, пад якім Янам Твардоўскім пазначаныя дзве даты з працягласцю больш за 20 гадоў: 1964, 1986.

* * *

Нішто мяне не зламала
ані пустка па зычлівым позірку
ані ахвяраванні
ані тое што ледзьве не звіхнуў палец
стукаючы ў спавядніцу
ані пытанні васемнаццацігадовых
ані ананімы у якіх сыкаюць канверты —
ані доказы якім трэба спачатку паверыць
ані вернікі што штурхаюцца ў трамваях
ані цнота што плача як няшчаснае шчасце
ані казнадзеі з залатымі зубамі
ані страх што рады не дам не дайду
павалюся яшчэ перад плотам
Валадарства Нябеснага
багатыя будуць усё багацейшыя
а бедныя ўсё бяднейшымі
і нават птушкі спяваюць са страху
нішто мяне не зламала
бо ўвесь час бачу я Цябе Маці Найсвяцейшая
замест скіпетра трымаеш нітак клубок —
цыруеш тэалогію

* * *

Набыць кніжачку мінчанам можна ў кіёску архікатэдра, а іншагароднім можна замовіць праз рэдакцыю часопіса, а таксама праз сваіх духоўных пастыраў. Перакладчыца заўсёды гатова сустрэцца з чытачамі ў любой кропцы Беларусі пры касцёле ў парафіі.

Лідзія Камінская

Лідзія Камінская — філолаг. Нарадзілася ў пас. Камсамольскі-на-Волзе Куйбышаўскай вобласці. Вучылася ў Бешанковіцкай СШ № 2 на Віцебшчыне. Закончыла філалагічны факультэт (рускае аддзяленне) Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1978). Працавала ў Чырвонадарскай васьмігадовай школе (Чэрвеньскі р-н; 1978–1980), у Літаратурным музеі Янкі Купалы (1980–1986), Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры (1986–1992), у часопісе «Роднае слова» (1992–2004). З 1997 г. супрацоўнічае з часопісамі «Наша вера» і «Ave Maria». Жыве ў Мінску.

Язэп Янушкевіч Дакрануцца да Адкрыцця

Аднаві мой край! Аднаві!

* * *

«Тэхніка гравюр — выдатная і выключная...
мастацтва для ўсіх».

Уладзімір Караткевіч

Адкрыццё — гэта заўсёды хвалююча. Нават калі вы чалавек стрыманы і ўмеце хаваць свае пачуцці, у рэдкі момант адкрыцця ў вашай душы ад спазнання таго, чаго раней не ведалі, усё роўна гарачай хваляй разальцецца радаснае пачуццё. І нават калі знаходка «запланаваная» (я такое не раз перажываў у архіўнай цішы) — бурлівая радасць аднолькава адчуецца кóлкай цеплынёй на шчоках і выльецца гучным тахканнем крыві ў венах. Гэта як доўга-доўга жыць худа-бедна і раптам нечакана забагацець. І пашыраюцца вашыя магчымасці матэрыяльныя і далагляды жыццёвыя.

Праўдзіва: новае спазнанне — як багацце прыдбаць.

Улетку мінулага (па-свойму гістарычнага) 2020 года беларускае мастацтвазнаўства пабагацела незвычайным выданнем — «**Помнікі айчыннага гравёрнага мастацтва**». Пераклад з польскай мовы, прадмова **Уладзіміра Васілевіча**. Пераклад і расчытванне лацінамоўных тэкстаў і скарачэнняў **Алесь Жлуткі**.

Кніга пабачыла свет у вы-

давецтве «Беларуская навука», што лагічна, паколькі выйшла пад грыфам «Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору» Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Толькі аўтар яе жыў і выдаваў свае даследаванні ў пазамінулым, XIX стагоддзі.

Імя яго — граф Канстанцін Тышкевіч (1806—1868). І па сваіх «палітычных поглядах» ён

наўрад ці б сёння затрымаўся ў сценах сучаснай Акадэміі навук...

Наогул тады, у сярэдзіне XIX стагоддзя, на нашых акупаваных землях не тое каб пра Акадэмію айчынную марылася, а проста атрымаць дазвол на аднаўленне закрытага ў 1832 годзе славянска-віленскага ўніверсітэта было немагчыма. Увесь вялікі наш край, усю Літву-Беларусь, пазбавілі магчымасці займаць для сваіх сыноў і дачок вышэйшую адукацыю. Гэта значыць — цэлы народ пазбаўлялі асветнай, еўрапейскай будучыні, хоць на самым пачатку XIX стагоддзя Віленскі ўніверсітэт па праву лічыўся найпершым светачам навукі ва ўсёй Беларусі-Літве, Жмудзі, Польшчы, Украіне. І, як ні дзіўна, нават у аграмаднай акупанцкай Расійскай імперыі. Да прыкладу, у 1808 годзе (год нараджэння Дуніна-Марцінкевіча) у маскоўскай школьнай акрузе, у склад якой уваходзіла 10 губерняў, у гімназіях навучалася **447** вучняў, у пецябургскай — **294**; у віленскай жа навучальнай акрузе (у яе склад уваходзілі ўсе беларускія гімназіі) — **1 305** навучэнцаў. І

Язэп ЯНУШКЕВІЧ — літаратуразнаўца, кандыдат філалагічных навук. Нарадзіўся ў мястэчку Ракаў у 1959 годзе. У 1981 г. скончыў філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта. У 1984 г. — аспірантуру ў Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы Акадэміі навук Беларусі.

Аўтар звыш 400 публікацый, у тым ліку кніг «Беларускі Дудар: Праблема славянскіх традыцый і ўплываў у творчасці В. Дуніна-Марцінкевіча» (1991); «У прадчуванні знаходка: З адной вандроўкі ў архівы Варшавы, Врошлага, Кракава» (1994); «Неадменны сакратар Адраджэння: Вацлаў Ластоўскі» (1995); «За архіўным парогам» (2002). На высокім тэксталагічным узроўні падрыхтаваў і выдаў творчую спадчыну шматлікіх дзеячаў беларускай культуры і літаратуры: аднатомнікі твораў Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча (1984, 2001), Францішка Багушэвіча (1991, 1998, 2001), Вацлава Ластоўскага (1997, 2001).

яшчэ праз паўтара дзесяцігоддзя — да самага разгрому гуртка філаматаў-філарэтаў — Віленскі ўніверсітэт заставаўся найярчэйшай паходняй асветы (заснаваны ў 1578 года вялікім князем літоўскім Стафанам Баторыем), паколькі ў маскоўскай школьнай акрузе навучалася **11 880** вучняў, у пецябургскай — **7 812**, у віленскай навучальнай акрузе (у 1822 годзе) здабывала асвету **22 720** асобаў.

І сярод тых дваццаці двух тысячаў навучэнцаў быў сын Барысаўскага павятовага маршалка графа Пія Тышкевіча (1756—1858) і графіні Аўгусты-Марыі Плятар (1782—1834). Наогул, дзякуючы асвечаным бацькам, юнак атрымае еўрапейскую асвету, якую толькі можна было здабыць на «забраных землях». Пачаўшы з хатняй адукацыі ў родным палацы пад наглядом маці, хлапчука потым аддалі ў езуіцкую школу ў Полацку (Полацкі езуіцкі калегіум, таксама як перад тым Віленскі ўніверсітэт, узнік у 1580 г. дзякуючы прывілею таго самага вялікага князя літоўскага Сцяпана Батуры). У Полацку Кастанцін навучаўся да самога закрыцця калегіі езуітаў (1820 г.), пасля яшчэ нейкі час паглыбляў веды ў школе ксяндзоў дамініканаў у Забеллі Віцебскай губерні і ўрэшце ў Віленскай гімназіі. У Вільні К.Тышкевіч завяршыў вучобу па гімназічных дысцыплінах, каб стаць студэнтам Віленскага ўніверсітэта (на аддзяленні права; па-сучаснаму «юрыдычны факультэт»). Атрыманая на Радзіме адукацыя дала яму ўпэўненыя крылы і дазволіла ў пошуках працы апынуцца ажно ў Варшаве — у канцылярыі міністра фінансаў Польскага Каралеўства (1828 г.; варта нагадаць, што тады яго ўзначальваў Тышкевічаў зямляк з Палесся князь Францішак-Ксавэры Друцкі-Любецкі, якога потым называлі не іначай як «геніяльны міністар скарбу»). Казённая служба працягвала-

ся нядоўга: да Лістападаўскага паўстання 1830–1831 гадоў. У ім, як сведчаць некаторыя крыніцы, граф паспеў прыняць удзел. Пасля разгрому вярнуўся на Радзіму, асеў у родавым Лагойску... Як канстатуюць даследнікі, «прысвяціў сябе асабістаму жыццю».

А жыццё такіх асобаў як Тышкевіч належала Айчыне, а Бацькаўшчына, як вядома — нясмяротная. *Patria Immortale!*

Разам з братам Яўстахам (1814–1873) Канстанцін лічыцца «заснавальнікам беларускай археалогіі і музейзнаўства». Апроч музея ў лагойскім палацы, багатыя, унікальныя зборы Тышкевічаў сталі падмуркам і для адкрыцця Віленскага музея старажытнасцяў (сярэдзіна 1850-х гадоў), а пазней, у міжваенны час, леглі ў аснову Галоўнага архіва старажытных актаў у Варшаве. З тых тысячаў экспанатаў (матэрыяльных сведчанняў нашай самабытнай культуры) цяпер на Радзіме мы не маем нічога. Толькі духовае, і тое яшчэ не ў поўным аб'ёме, паколькі не ўся навуковая й творчая спадчына братоў Тышкевічаў дачакалася свайго часу, бо хоць першы біяграфічны нарыс пра аднаго з іх, Яўстаха, паўстаў яшчэ напрыканцы мінулага тысячагоддзя (1991) ¹, аднак і праз тры дзесяцігоддзі (траціну стагоддзя!) мы не дачакаліся выдання важнага тому аўтара «Апісання Барысаўскага павета» (1847). Затое дзякуючы намаганням нашага сучасніка, выдатнага фалькларыста-этнографа Уладзіміра Васілевіча ў слынным «Беларускім кнігазборы» выйшаў том «Канстанцін Тышкевіч» (2018). Але нават і гэтае капітальнае выданне на 636 старонак не ўвабрала ўсю творчую спадчыну К. Тышкевіча. Да прыкладу, у томе змешчаны падраздзел з прыгаданым тут вышэй загалоўкам «**Помнікі айчыннага гравёрнага мастацтва**» (с. 411–415), і толькі праз некалькі гадоў тыя 5 кнігазбораўскіх

старонак увасобіліся ў самавітую кнігу на 230 старонак, хоць і гэтая някідкая кніга ў фармаце «стандартнага тома» (84x108^{1/32}) не перадае важкасць адкрыцця, якое здзейсніў К. Тышкевіч у сярэдзіне пазамінулага стагоддзя.

«Цяжка вытлумачыць, чаму менавіта гэтай кнізе славу тага беларускага вучонага — гісторыка, археолага, этнографа, фалькларыста, краязнаўца, аднаго з заснавальнікаў музейнай справы ў нашым краі Канстанціна Тышкевіча, чые іншыя кнігі вядомы не толькі па назвах — суджана было застацца ў ценю забыцця? Чаму яна, гэтая кніга «**Помнікі айчыннага гравёрнага мастацтва**», выдадзеная ў Вільні ў 1858 годзе, заўсёды, нават у энцыклапедычных артыкулах, прысвечаных яе аўтару, выпадала са спісу яго асноўных выданняў? Чаму да яе паўтара стагоддзі не звярталіся навукоўцы, даследчыкі-мастацтвазнаўцы?» — гэтак эмацыйным зваротам распачынае свой уступ укладальнік У. Васілевіч. У анатацыі слухна адзначана: дадзенае выданне ўпершыню знаёміць беларускага чытатча з кнігай, якая аказалася незаслужана забытаю і нават не згадваецца ў энцыклапедычных даведніках і даследаваннях, прысвечаных дзейнасці славу тага навукоўца. Аўтар сваёй кароткай прадмоваю да яе раскрыў цалкам невядомую старонку, звязаную з зараджэннем айчыннай графікі, раскажаўшы пра яе пачатковыя крокі на нашай зямлі. Ён таксама пакінуў выяўнае ўяўленне пра гравюры, сабраўшы ў кнізе блізу 180-ці твораў, зробленых пераважна віленскімі мастакамі. Дзякуючы гэтаму сучаснікі могуць азнаёміцца хоць бы з часткаю найбагацейшых калекцый, што экспанаваліся ў Лагойскім і Віленскім музеях.

Пра структуру кнігі адносна поўна пайнфармаваў ва ўступе сам аўтар граф К.Тышкевіч: «...я змясціў 173 адбіткі з блях (часткова таксама дэфектных), якія,

аднак, прадстаўляюць вялікую навуковую цікавасць. Я падзяліў гэты раздзел на 4 часткі. У 1-й я змясціў бляхі з прозвішчамі і без іх, але вядомых мне гравёраў Літвы; шэраг гэтых гравюр пачынае датавацца сярэдзінай мінулага стагоддзя і працягваецца да нашых дзён; змяшчае яна ў сабе 103 творы з кароткім паведамленнем пра некаторых нашых гравёраў. 2-я частка змяшчае ў сабе 50 выяў святых, выгравіраваных у Літве невядомымі майстрамі; да іх я далучыў некалькі абразкоў, выгравіраваных у Любліне і ў Віндаве. У 3-ю частку я ўключыў абразкі, выгравіраваныя ў Англіі і Францыі для нашых манаскіх ордэнаў. У 4-й частцы пад назваю «Разнастайныя гравюры» знаходзяцца разнастайныя адбіткі, якія не маюць між сабою ніякага блізкага сваяцтва і не маюць на сабе прозвішча аўтараў».

Багацце ілюстрацыйнага матэрыялу сваёю навізнаю выклікае шок: побач з вядомымі замежнымі выявамі св. Антонія з Падугі; св. Разаліі; св. Андрэя Баболі; св. Антонія Падуанскага; св. Дж. Бонавэнтуры; св. Пятра з Алькантары і іншых суседзяць найарыгінальнейшыя карціны мясцовага паходжання: «Выява цудатворнай статуі ў касцёле айцоў дамініканаў у Чашніках»; «Выява святога пакутніка Інакенція з надпісам унізе: «Св. Інакенцій, цела якога з ампулкай крыві змешчана ў парафіяльным Дрысвяцкім касцёле ў 1803 годзе» і дзясяткі іншых.

Значную інфармацыйную каштоўнасць маюць і подпісы да мастацкіх выяваў: «Найяснейшаму, найдастойнейшаму вяльможнаму пану, пану Станіславу Быкоўскаму Лопату, бабруйскаму староству, графу ў Чашніках і Горвалі, мецэнату, дабрадзею з канвента Чашнікі: дар прысвечаны Ордэну прапаведнікаў [дамініканцаў?], 1754 г., выгравіраваў Ян Ануфрый Пятроўскі, літоўскі шляхціц»; «Партрэт Лапацінскага з Лапаціна,

мінскага староства»; «Партрэт Тадэвуша Касцюшкі»; унізе надпіс: «У Шаркаўшчыне»».

Айчынныя мастацтвазнаўцы цяпер маюць магчымасць поруч з вывучэннем не вядомых раней адбіткаў заняцца пошукамі біяграмаў майстроў-гравёраў: «Выгравіраваў С. Н. Навіцкі»; «М. Жукоўскі гравіраваў»; «J. Filipowicz sc. Lublin[i]» («Выгравіраваў Ян Філіповіч у Любліне») ды інш. Не менш займальнаю і каштоўнаю бачыцца расшыфроўка гісторыкамі мастацтва ініцыялаў і крыптанімаў гравёраў, пакінутых пад адбіткамі: J. M., F. B., Byks (Biks). Таму, бясспрэчна: арыгінальнае даследаванне графа К. Тышкевіча, якое набыло другое дыханне дзякуючы Уладзіміру Васілевічу, выкліча інтарэс у гісторыкаў, краязнаўцаў, мастацтвазнаўцаў, рэлігіязнаўцаў і ўсіх, каго цікавіць мінуўшчына Беларусі. Яно нібы запрашае ў далёкія вандроўкі, прапаноўваючы: паедзьце ў Вільню або Пецярбург, у Кракаў ці Варшаву — там пабачыце ў музеях нашае мінулае.

Пра цікавасць да працаў графа К. Тышкевіча ў наш час сведчыць просты факт: усе перавыданні ягонай спадчыны разышліся: і паўтысячны наклад у «Беларускім кнігазборы» (2018), і вось гэты, сціплы, шэрага колеру, «пад даўніну зроблены», перавыдадзены томик «Помнікаў айчыннага гравёрнага мастацтва». Высокі навуковы ўзровень, скрупулёзнасць у дэталях і разам з тым энцыклапедычную шырыню выданню забяспечыў наш славуты лацініст *Алесь Жлутка*, які здзейсніў не толькі пераклад, але і расчытванне лацінамоўных тэкстаў і скарачэнняў. А такое, паверце, выканае далёка не кожны гісторык-медывіст.

Высілкі сучасных навукоўцаў, укладальніка, а таксама перакладчыка можна падсумаваць словамі самога аўтара — графа Канстанціна Тышкевіча: «Я зрабіў усё, што было ў маіх сілах. Па-

цешуся ад усяго сэрца, калі гэтая публікацыя з водціскаў гравіравальных блях, якія знаходзяцца ў маёй калекцыі, трапяць да акрэсленай мною мэты — гэта значыць, калі той, хто будзе працаваць над гісторыяй мастацтва ў нашай краіне, знойдзе ў ёй матэрыял для сваёй працы».

* * *

У мяне ёсць магчымасць прапанаваць больш акрэслена датаваць час каштоўнага выдання К. Тышкевіча. У лісце да Старшыні Кракаўскага навуковага таварыства, адасланым з Лагойска 28 лютага 1858 г., паведамляецца: «Экзэмпляр „Помнікаў айчыннага гравёрнага мастацтва“, якія паходзяць з адбіткаў блях, што захоўваюцца ў маім зборы, ужо выйшаў з друку, і я маю гонар скласці яго на рукі спадарства»².

Такім чынам, выданне пабачыла свет на самым пачатку 1858 года.

Дарэчы, «поўнае» апісанне тытульнай старонкі першадруку ў арыгінале досыць інфармацыйнае: «ПОМНІКІ АЙЧЫННАГА ГРАВЁРНАГА МАСТАЦТВА — Раздзел I — Адбіткі з малых дошак, якія знаходзяцца ў Лагойскай бібліятэцы графа Канстанціна Тышкевіча. Выдадзеныя накладам іх уладальніка. Вільня. Друкарня А. Марціноўскага, 1858».

Таму цалкам лагічным успрымаецца паведамленне аўтара пра спланаваны ім працяг выдання: «У другім раздзеле, ажыццяўленнем якога я задумаў заняцца адразу ж пасля апублікавання цяперашняга, і публікацыя якога павінна пайсці нашмат цяжэй, чым гэтая, з той прычыны, што раздрукоўка з блях вялікага фармату патрабуе большых клопатаў, я прадстаўлю грамадскасці творы вялікіх памераў, створаныя нашымі гравёрамі, больш глыбокія і больш смелыя паводле сваіх задум; знойдуцца сярод іх і прадметы несумненнай гістарычнай вартасці» (с. 33).

Ці дакладна яно выйшла? Укладальнік У. Васілевіч рэфлексуе над гэтым пытаннем, дзелячыся адначасова каштоўнымі высновамі: «У наступны ж, другі раздзел выдання, К. Тышкевіч намерваўся ўключыць гравюры вялікага фармату, папярэджваючы чытача, што публікацыя можа быць звязана з пэўнымі тэхнічнымі складанасцямі. Але, на жаль, нам дагэтуль так і невядома, ці ўдалося нашаму славутому земляку адолець іх і поўнасьцю ажыццявіць свой намер. Ніхто з даследчыкаў такой яго кнігі не бачыў і ніхто ніколі не згадаў яе сярод іншых друкаваных прац вучонага. Хоць, паводле сцвярджэнняў В. Каратынскага, гравюры вялікага фармату, як і малога, усё ж былі старанна адціснуты ў Лагойску (і да таго ж „нескупым тыражом“), але на час напісання ім артыкула памяці К. Тышкевіча яны яшчэ не мелі надрукаваных тлумачальных тэкстаў. Другая частка „Помнікаў айчыннага гравёрнага мастацтва“, як сцвярджаў гэты біёграф Тышкевіча, „цалкам гатовая і чакае свайго з’яўлення перад публікай“. Хацелася б спадзявацца, што і гэта частка фарматных гравюр была ў той год адціснута майстрам Леановічам і недзе ў музейных ці архіўных фондах усё яшчэ чакае свайго адкрывальніка» (с. 22).

Мне вельмі радасна прынагодна сказаць, што ведаю адказ на галоўнае пытанне (і адначасова вельмі скрушна прызнацца, што адшукаў той адказ амаль 33 гады таму!). Так, задуму сваю граф К. Тышкевіч рэалізаваў: «Гравюры вялікага фармату» аддрукаваў! Што праўда, не ў той самы год, як мяркуе ўкладальнік. І яны насамрэч «не мелі надрукаваных тлумачальных тэкстаў», хоць у апошнім аўтарані на макавае зерне не быў вінаваты. Уся віна — на бяздушнай акупацыйнай уладзе. Чаму? Адказ у лісце К. Тышкевіча да таго ж самага адрасата, што і вышэй — Стар-

шыні Кракаўскага навуковага таварыства Францішка Вэнжыка (1785–1862):

«Спадар Граф! Другая нізка помнікаў айчыннага гравёрнага мастацтва, якая складаецца з адбіткаў вялікіх дошак з майго збору, ужо даўно была выкананая. **Сшытак той ідзе ў свет без вопісу і без аднаведных тлумачэнняў, бо мне іх краёвая цензура не прапусціла**»³.

Дата «1859 г. Красавіка 15 дня, з Лагойску» — сведчыць: гэта быў той самы год, калі расейская цензура не пусціла ў друк беларускі пераклад «Пана Тадэвуша» — першы пераклад геніяльнай паэмы на славянскія мовы, як сведчаць сучаснікі, быў спалены. Гэтак «братні народ» асуджаў «малодшага брата» на марнаванне і дэградацыю. І больш чым праз стагоддзе пасля гэтага горкага прызнання мушу канстатаваць: не ўсе свае здабыткі й знаходкі, зробленыя падчас архіўных росшукаў далёкага 1988 года, меў я мажлівасць тады публікаваць.

Цяпер таксама, праз пандэмію ды забарону трапіць за мяжу «наземным шляхам», пошукі згаданых «вялікіх гравёрных адбіткаў» з калекцыі Тышкевічаў з Лагойска адкладаюцца. Таму гэта — заданне на будучыню для наступных пакаленняў нашых навукоўцаў.

Аднак у нас на Радзіме засталіся таксама нябедныя архівы, дзе можна працягваць рабіць адкрыцці. Пошукі ў іх могуць прынесці здабыткі, часам абсалютна нечаканыя. Як зрабіў я «адкрыццё» пра аўтара ўнікальнага тома, выявіўшы сувязь графа К. Тышкевіча з маім радзімым мястэчкам над Іслаччу.

«Году 1837, дня 24 студзеня, у Менску кс. Ваўжынец Лукашэвіч, дамініканін, вікары парафіяльнага Траецкага касцёла, ахрысціў з вады і святых алеяў немаўлё імёнамі Эдмунд-Віктар-Юліюш народжаных Фартуната і Ганны Касават Здзяхоўскіх, маршалкаў

Мінскага павета. Сына народжанага ў Менску 26 снежня 1836 г. Хросныя бацькі («Trzymali do chrztu»): вяльможны Канстанцін Тышкевіч, граф, з вяльможнай Антанінай Мурашкаўнай»⁴...

Вось такі ён, адшуканы штрых з гісторыі майго Ракава. І не проста пра даўніну падменскага мястэчка, але пра гісторыю беларускіх культурных зносін XIX стагоддзя. Уладальнік мястэчка над Іслаччу запрасіў уладальніка маёнтка з-над Гайны быць хросным бацькам для свайго сына. І не ведаў тады аніхто, што браты Тышкевічы, Кастусь і Яўстаф, застануцца (заслужана) у нашай гісторыі сваімі працамі. Не магу зразумець, чаму гэты дух навуковых адкрыццяў (хоць у якой-небудзь навукавай галіне) не перадаўся хрэсніку Тышкевіча, трохіменнаму Эдмунду-Віктару-Юліюшу. Але затое (і ў поўнай меры) перадаўся сынам Эдмунда, прафесару Мар’яну Здзяхоўскаму ды прازیку Казіміру Здзяхоўскаму). Гэта ж да іх у Ракаў пачаткам XX стагоддзя наведася ў госці «каралева слова» Эліза Ажэшка, назваўшы маляўнічую мясцовасць над Іслаччу «Літоўскімі Афінамі».

Я пэўны: калі праз гадоў 20–25 Эдмунд жаніўся, хросны бацька абавязкова быў запрошаны на вяселле. Нават калі яно гулялася і не ў ракаўскім маёнтку, малады хрэснік мог (як падарунак) атрымаць адбіткі слыннага «вялікага гравёрнага альбому» з вялікага збору братоў Тышкевічаў у Лагойску.

1 Каханоўскі Г. А., Каханоўскі А. Г. Руплівец нашай старасветчыны: Яўстах Тышкевіч / Серыя «Нашы славытыя землякі» — Мінск: Навука і тэхніка, 1991 г.

2 Бібліятэка «Ossolineum» (Вроцлаў). Сігн. 12319–12321. Арк. 191.

3 Тамсама, арк. 195.

4 Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі (НГАБ). Фонд 937. Вопіс 4. Адз. зах. 10. Арк. 32 адв.

Фота Дз. Елісеева.

Уладзімір Сіўчыкаў — пісьменнік, мастак, выдавец. Нарадзіўся ў 1958 годзе ў Жодзіне. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню імя А. К. Глебава (1977) і філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта (1986). Аўтар кнігі апавяданняў і п'есаў «Гульня ў тастамант» (1992), кнігаў прозы «Лісты да брата» (1998), «Бювар» (2009), «Уладзева гісторыя» (2015), кніг паэзіі «Высакосны год» (2004), «Кошык Велікодны (2014), слоўніка-даведніка «2000 русскіх, 2000 беларускіх ідыом...» (сумесна з А. Баярынай, 2006). Укладальнік (разам з А. Марачкіным) і адзін з аўтараў альбомаў «Жодзінцы. Жывапіс. Графіка. Мастацкае слова» (2008), «Рыцары Пагоні і Арла» (2010). Жыве ў Мінску.

Аўтары Еўфрасінні

Пабачыў, прачытаў Уладзя 23 траўня фэйсбучны пост паэткі Валянціны А., што ў дзень Святой Еўфрасінні Полацкай раніцою наведалася да помніка нябеснай апякунцы Беларусі, і схямнуўся: «Чуў пра яго раней, але ж рукі, а дакладней, ногі не даходзілі! Калі ж, як не сёння, у дзень памяці Еўфрасінні Полацкай, наведацца да манумента?!».

Завёў у пашукавік запыт «Помнік Еўфрасінні Полацкай у Мінску» і пабачыў на мапе значак пры галоўнай сталічнай транспартнай артэрыі, вонкава ўявіў тое месца: «Дык гэта ж побач з будынкам, дзе мясціўся банк, у якім калісьці абслугоўваўся!» Адклаў планаваныя напярэдадні справы і ўжо праз якія паўгадзіны быў на праспекце Незалежнасці амаль што насупраць зруйнаванага аўтавакзала «Маскоўскі». Не пабачыў помніка на шырокай адкрытай пляцоўцы і рушыў да аднаго з карпусоў, падобна прахадной электрамеханічнага завода, над якой здалёк чыталася лапідарнае «Агат».

Помнік адкрыўся ўсё ж даволі нечакана. Пад шатамі дрэваў, у кветніку з хостамі, на невысокім пастаменце, выглядае ён сцішана, камерна і велічна-ўрачыста адначасна. Бронза манумента выгодна адцянялася яшчэ пясчотнай зеленню бярозавай лістоты. Творца падаў княгіню ў манаскім уборы, у хвіліну разваг і задумлення. На каленях яна прытрымлівае важкі фаліант і легендарны шасціканцовы крыж майстра Лазара Богшы, а на плячах яе — галубіцы з раскінутымі крыламі.

Адразу і адназначна прыняў Уладзя мастакоўскую трактоўку вобраза, а таму не раз абышоў, агледзеў немалы, відавочна большы за тры метры ўвышкі, манумент. Вычэкваў і з розных ракурсаў зрабіў не адзін дзясятка здымкаў, калі сонейка свяціла наўпрост і калі хавалася за аблогі.

Пагугліў дома звесткі пра помнік і не ўстрымаўся, падзяліўся ў інтэрнэт-прасторы ўражаннямі пра свой мастацка-гістарычны ваяж. Першай рэакцыяй быў доччын ледзь не мінамётны абстрэл па вайберы: «Хто цябе сфатаграфавалі пры помніку падчас пандэміі?! Кому ты даваў у рукі свой айфон?! Ці быў той выпадковы мінак у пальчатках і ў масцы?!»

Іншых водгукаў і каментараў атрымаў Уладзя нямала, і адзін з іх быў ад спадарыні Валянціны. Пагадзілася яна, што помнік быў створаны ў

Уладзімір Сіўчыкаў

Нябесная апякунка

З нізкі «Уладзевы гісторыі»

2000 годзе і ўсталяваны праз пару гадоў, а вось аўтарства аспрэчыла. Сама ж журналістка, цвёрдзіла яна, што яе калегі — жывыя людзі і, як казалі мудрыя лаціняне — *errare humanum est* — чалавеку ўласціва памыляцца. Жывапісцы, як вядома, зазвычай падпісваюць свае палотны ў ніжнім куце, а скульптары — з тыльнага боку. Даслала журналістка ў мэсэнджар сваё фота з тыльнага боку помніка, на якім быў досыць неразборлівы подпіс, які пры жаданні можна было прачытаць і як «Жбанаў». Пагадзіўся Уладзя, што і газетныя допісы і артыкулы з Вікіпедыі трэба вывясці, і паправіў імя скульптара ў сваім посьце.

Аднак думалася яму, што Уладзімір Жбанаў званы найперш як аўтар у жанры гарадской або садова-паркавай скульптуры. Усплывалі ў памяці найперш ягоныя «Дзяўчынка з парасонам», «Курыльшчык» і «Незнаёмка» з Міхайлаўскага скверу, «Дама з сабачкам» і «Фатограф» пры Камароўцы, а таксама «Экіпаж» каля ратушы, а таму не пакідалі сумненні і па пластыцы, і па стылістыцы «Еўфрасінні». Не кволым званочкам, а набатам грывнуў інтэлігентна-мяккі каментар скульптара Уладзіміра Слабодчыкава: «Уладзімір, праба, памылачка атрымалася. Аўтар — Арцімовіч А. Я.».

«Тэлефон загадчыка кафедры скульптуры Акадэміі мастацтваў не адгукаецца, а Уладзімір Жбанаў пайшоў у лепшы свет ужо восем гадоў, таму і яму не пазвоніш. Таму варта зайсці з другога боку», — падумаў Уладзя.

Дазнаўся ён кантакты Анатоля Арцімовіча ў сакратарыяце Саюза мастакоў. Уведаў і тое, што скульптар паходзіць са старадаўняга шляхетнага роду і цікавасць яго да гістарычнай тэматыкі невыпадковая. Больш за тое, аказалася, што Уладзя завочна ведаў скульптара па ягоных творах — па «Рагнедзе і Ізяславу» ў Заслаўі дый па «Заснавальніку горада князю Барысу» ў Барысаве.

Фота А. Сіўчыкавай. 23 траўня 2020 г.

Узрадаваўся Анатоль Яфімавіч цікавасці да помніка, пацвердзіў сваё аўтарства і расказаў, што першапачаткова твор прызначаны для манастырскага комплексу, што на вуліцы Прытыцкага. Але пазней адна з уплывовых асобаў заявіла, што абраз — выява святой і асветніцы ў храме Прападобнай Еўфрасінні Полацкай ужо ёсць, а таму скульптура будзе залішняй. Сітуацыя падавалася амаль што безнадзейнай, але выратавала нібыта выпадковае, але лёсавырашальнае знаёмства з адным з тагачасных кіраўнікоў «Агата». Знайшоў завод сродкі і на фармоўку, і на ліццё, і на архітэктурную прывязку манумента.

Ухваліў Уладзя помнік, падзякаваў творцу за яго і на развітанне пажадаў, каб на пляцоўцы перад «Агатам» спыняліся турыстычныя аўтобусы з вернікамі і экскурсантамі, каб гіды паставілі аглядавыдатнага помніка ў свае маршруты па беларускае сталіцы.

Але аўтарства сталічнага помніка Еўфрасінні ў сваім фэйсбучным посьце мусіў ізноў выправіць.

23 траўня 2020 года

Жарсны пацалунак

Казалі нядобразычліўцы ды зайздроснікі, што адной з прычын фенаменальнага поспеху драматурга Андрэя Макаёнка была ягоная дружба з тагачасным кіраўніком рэспублікі Пятром Машэравым. Нібыта вызнаваў літаратар у Першага сакратара Кампартыі Беларусі пра рашэнні будучых форуму — нарадаў ды пленумаў, а праз тое ствараў п'есы на нібыта суперактуальныя тэмы.

Камуніст-франтавік, драматург з усесаюзнай славаю, дэпутат Вярхоўнага Савета, ардэнаносец і лаўрэат, зрабіўся Андрэй Макаёнак настолькі ўплывовым, што фактычна прызначаў галоўных рэжысёраў у найлепшыя тэатры краіны. Быў ён і даволі заможным чалавекам: атрымліваў высокія ганарары, меў выдатную кватэру ў цэнтры сталіцы, прэстыжны аўтамабіль «Победа», двухпавярховае лецішча ў Ждановічах... Але вось у сямейным жыцці здарылася была калі не бяда, дык працяглы крызіс. І асабістыя абставіны склаліся так, што Андрэй Ягоравіч на пэўны час мусіў пасяліцца на лецішчы, якое сталася яму і зімішчам.

Аднаго дня позняе восені паехаў да яго за горад выдатны рэжысёр, будучы народны артыст Беларусі Барыс Луцэнка з жонкай Людмілаю. Творцам было пра што пагаварыць, бо Барыс Іванавіч на той час узяўся ставіць сатырычную камедыю-памфлет «Зацюканы апостал» на сцэне Купалаўскага тэатра, хоць Макаёнак перажываў тады не лепшыя свае часы, а п'есы ягоныя не прымаліся ў айчынных тэатрах. Драматург сустракаў свой пяцідзесяцігадовы юбілей у самоце і ў роспачы, але пасля першага кілішка за здароўе крыху павесялеў і нават паабяцаў пазнаёміць гасцей... са ждановіцкай сінічкай.

Узяў Андрэй Ягоравіч скрылік несалёнага сала ў зубы, прачыніў шыбы і вызірнуў на заснежаны двор. І тут здарыўся невялічкі цуд: амаль што адразу прыляцела ягоная прыгажунька. Быццам тая калібры пры трапічнай кветцы жывіцца жыццядайным нектарам, так і сінічка амаль што завісла ў паветры і пачала дзяўбсьці сала. А пакуль гасця жывілася пачастункам, Андрэй Ягоравіч застыгнуў нерухома і дыхаў ледзь-ледзь, вельмі эканомна. Назваў ён свой не тое што тэатральны, а хутчэй цыркавы атракцыён «жарсным пацалункам» і быў вельмі задаволены эфектам, зробленым на нешматлікую публіку...

На вялікі жаль, лецішча тое у хуткім часе згарэла.

Андрэй Ягоравіч, на шчасце, начаваў у сталіцы і дзякаваў лёсу, што застаўся жывы.

Прайшоў пагарэлец па дымных галавешках папалішча, спусціўся ў ацалелы склеп, вынес зарэзерваваную бутэльку каньяку ды пусціў яе па коле паміж пажарнікаў.

Самай большай стратаю лічыў ён не згарэлыя сцены, а дзённікавыя сшыткі, накіды новых п'ес і найболей — франтавыя нататнікі, што нагадвалі пра цяжкую, але прыгожую і вабную маладосць.

11 ліпеня 2020 года

Экзэрсісы

У свой час, на пачатку 50-х гадоў, Іван Міско прыехаў быў паступаць у Мінскую мастацкую вучэльню з вялікім салдацкім рэчавым мехам. Даў яго падлетку бацька Якім, які нядаўна вярнуўся з войска. У той мех маці паклала крыху грошай, сухароў ды коўдру, а сам Іван — свае вучнёўскія малюнкi.

Мясцілася тады вучэльня ў будынку Опернага тэатра. Насмеліўся падлетак падысці да вахцёра, бо ўжо вечарэла, і той міласціва дазволіў: «Ну, калі хочаш, дык можаш заночыць проста вось тут, пад сталом».

Узрадаваўся Іван, што можа пераначаваць хай сабе і на падлозе: мех — пад голаў, коўдру на плечы — і ў абдымкі да Марфея. Прачнуўся раніцою — няма ні меха, ні грошай, адно толькі коўдра ды малюнкi. Зразумеў, што ўначы хтосьці абакраў яго. Вярнуўся абітурыент-небарака ў роспачы на вакзал, сеў на цягнік «зайцам» ды дабраўся дадому, на хутар Чамяры, што на Слонімшчыне.

Праз дзесяцігоддзі, калі ўжо скончыў і вучэльню, і Акадэмію мастацтваў, і нават стаў сябрам Беларускага саюза мастакоў, адзін з калегаў раскажаў Івану Якімавічу праўду пра яго першае няўдалае абітурыенцтва. «А ці памятаеш, Іване, вахцёра, які падпрацоўваў у нас у вучэльні натуршчыкам? Цябе за ягоны бюст дужа хвалілі на праглядзе і «пяцёрку» за яго паставілі!» — «Як не памятаць?! Гэта была мая першая сур'ёзная праца! Той натуршчык у мяне яе нават нават купіць хацеў, але я не прадаў. Бюст і сёння стаіць на паліцы ў маёй майстэрні...» — «Ну дык ведай: гэта ён абакраў цябе тае ночы, як ты прыязджаў паступаць першага разу!» — агаломшыў калега скульптар.

Прышоў Іван Якімавіч ўвечары ў сваю майстэрню ды размажджэрыў кувалдай бюст натуршчыка злодзея на драбнюткая аскепкі. Хоць і шкада было ўдалага партрэта, але не змог ён вынесці крыўды за тое, як жорстка абышліся з ім пры першай спробе атрымаць адукацыю і выйсці ў людзі.

Іван Міско з медалём Ігара Лучанка. 2018. Фота У. Сіўчыкава.

Іван Міско. Партрэт Казіміра Семяновіча. Бронза. 2005.

У другі раз прыехаў ён у сталіцу на наступны год, даволі лёгка здаў іспыты і паступіў у вучэльню, але неўзабаве атрымаў і позов у Слоні́мскі ваенкамат. Там яго паспелі паstryгчы «пад нуль», перш чым абвясцілі, што забяруць у войска крыху пазней. Падумаў навабранец: «Зноў цэлая бяда! Як гэта пазней?! А як я вярнуся дахаты? Што скажуць вяскоўцы — такі кволы ці хворы, што нават у войска не ўзялі?!»

Тут жа рашуча заявіў ён камісіі: «Не пайду дадому! Як сабе хочаце, а забірайце мяне сёння!»

Завезлі яго ажно ў Забайкалле, і патрапіў ён у танкавую дывізію, якой камандаваў двойчы Герой Савецкага Саюза Давід Драгунскі. Палкоўнік з ваяўнічым прозвішчам, аказалася, адыграў у жыццёвым і мастакоўскім лёсе Івана Міско вельмі значную ролю.

Маляваў свежаспечаны салдат партрэты выдатнікаў баявой і палітычнай падрыхтоўкі дый пасылаў іх у газету Забайкальскай ваеннай акругі «На баявым пасту». Камандаванне агледзела яго мастакоўскі талент, ацаніла належным чынам і нават парэкамендавала навучацца завочна ва Усесаюзнай школе імя Надзеі Крупскай у Маскве.

Калі прыйшоў час дэмабілізавацца, Іван Міско напісаў алейнымі фарбамі партрэт знакамітага танкіста і разам з нампалітам аднёс яго на кватэру камдыва. Дома Другунскага не аказалася, а таму давялося ўручыць твор яго жонцы.

Праз пару дзён выклікалі Івана Міско ў штаб, дзе камандзір дывізіі ўручыў мастаку імянны гадзіннік, а таксама накіраванне на вучобу, хоць і мерка-

ваў пакінуць дзямбеля на звыштэрміновую службу. Дзякуючы таму накіраванню апынуўся Іван Міско адразу на другім курсе мастацкай вучэльні.

На той час, як скончыў ён і Беларускаю акадэмію мастацтваў, былы вайсковы камандзір перабраўся ў Маскву і ачоліў Найвышэйшыя афіцэрскія курсы. Але колішні падначалены быў ужо даволі частым госцем у Зорным гарадку, знайшоў генерал-палкоўніка танкавых войск, і ў іх аднавіліся прыязныя адносіны.

Звязаны ў мастака з «земляком» (Давід Драгунскі нарадзіўся на Чарнігаўшчыне, але вайсковую службу пачаў на Міншчыне, а Другую сусветную сустрэў у крэпасці Асавец) яшчэ адзін шчымлівы эпізод. Калі скульптар ужо цалкам аддаўся ў сваёй творчасці касмічнай тэматыцы, да яго звярнуліся з просьбаю стварыць надмагільны помнік двойчы Героя Савецкага Саюза Георгія Берагавога. Просьбу-заказ Іван Міско выканаў ахвотна. Але як жа здзівіўся народны мастак Беларусі, калі прыехаў на Новадзявочыя могілкі пабачыць свой твор і агледзеў, што магіла лётчыка-касманавта, генерал-лейтэнанта авіяцыі Георгія Берагавога размешчана побач з магілай генерал-палкоўніка танкавых войск Давіда Драгунскага!

10 жніўня 2020 года

Войцех Жмудзінскі SJ

Калі ўсё ідзе не так

Калі нявінныя пакутуюць, а злачынцам цудоўна жывецца, дзе логіка? Можа Бог не можа ўправіцца са сваім стварэннем, і таму паўсюль пануе хаос? Дзеля чаго імкнуцца жыць справядліва і дасканалы, калі гэта не робіць нас шчаслівымі тут, на зямлі?

За якія грахі? Чаму гэта са мною здарылася? Гэтыя пытанні знаёмыя ўсім, хто хоць раз адчуваў бездапаможнасць, страціўшы працу або пахаваўшы блізкага чалавека, або цяжка захварэўшы, або згубіўшы ўсю маёмасць. І хацелася б заплакаць, усклікнуць да Бога, але на гэта таксама не заўжды хапае сілаў.

Ёў, герой адной з самых драматычных кнігаў Старога Запавету, не наракае на Бога з прычыны няшчасцяў, якія здарыліся з ім, але не можа прымірыцца са сваім лёсам. Ён кліча Бога сваім болям, скардзіцца не таму, што жадае абвінаваціць Бога, а для таго, каб зразумець, у чым прычына ягоных пакутаў. Плач Ёва да Бога — не шкадаванне сябе самога, у яго слязах і словах — і распач, і надзея, што Бог прыйдзе дапамагчы яму. Горка ўсклікаючы, Ёў пералічвае свае няшчасці, і гэта прыносіць палёгка ў пакутах.

Тое, што мае назву, менш пужае

Некаторыя хворыя людзі, чакаючы, пакуль ім паставяць дыягназ, скардзяцца, што лепш хутчэй даведацца самую страшную праўду, чым заставацца ў няпэўнасці. Яны хочуць ведаць, што з імі адбываецца, каб падрыхтавацца да горшага. А некаторыя наадварот — да канца падманваюць сябе і жадаюць, каб

іх падманвалі. Няўжо няведанне лягчэй? Гратэск і жорсткасць такога падману апісаны ў творы Льва Талстога «Смерць Івана Ільіча»:

«І яго мучыла гэтая хлусня, мучыла тое, што не хацелі прызнацца ў тым, што ўсе ведалі і ён ведаў, а хацелі хлусіць перад ім у яго жаклівым становішчы і хацелі і прымушалі яго самога прымаць удзел у гэтай хлусні. Хлусня, хлусня гэтая, якую ўчынялі над ім напярэдадні ягонай смерці, хлусня, якая павінна звесці гэты страшны ўрачысты акт ягонай смерці да ўзроўню ўсіх іх візітаў, гардзін, асятрыны на абед... была страшэнна пакутлівая для Івана Ільіча. І — дзіўна — ён шмат разоў, калі яны выраблялі з ім свае штукі, быў на валаску ад таго, каб закрычаць ім: перастацьце маніць, і вы ведаеце, і я ведаю, што я паміраю, дык хоць перастацьце маніць. Аднак ён ніколі не меў духу зрабіць гэта»¹.

Нек даўно доктар накіраваў мяне ў шпіталь для абследавання. Ён сказаў, што мая хвароба можа быць сур'ёзнаю, і таму лепш адразу ўсё добра правесці. Падчас ранішняга абходу дзяжурны доктар не захацеў мне нічога сказаць. Боль не змяншаўся. Медсястра завезла мяне на аналізы. Бралі кроў, мачу, пасля яшчэ давялося піць нейкую белую вадкасць, пасля рабіць рэнтген і цяпець непрыемнае глытанне зонда... А пасля было чаканне вынікаў. Да болю можна прывычаіцца, але да няпэўнасці — ніяк. Калі ж ужо вядома, што наперадзе самае горшае, мы пачынаем размаўляць з Богам так шчыра, як, напэўна, ніколі ў

жыцці не размаўлялі.

Колькі людзей кожны год, засынаючы ў шпітальным ложку, углядаюцца ў крыж і паўтараюць словы Хрыста: «Божа Мой, Божа Мой, чаму Ты Мяне пакінуў?» Яны ўжо не спадзяюцца, што паўторыцца гісторыя Ісаака і Бог стрымае нож, прыстаўлены да горла. Доктар маўчыць, сябры нічога не кажуць, як і сям'я. Вось сапраўдная беднасць, з якой не можа справіцца ніводная дабрачынная арганізацыя. Хоць бы ў нас былі кішэні, поўныя золата, мы не зможам нікога падкупіць, не ўтрымаем жыццё ў сціснутых далонях.

Маўклівая прысутнасць

Ёў, не згаджаючыся са сваім лёсам, усклікае да маўклівага Бога. Ёў праклінае дзень свайго нараджэння і адначасова моліцца словамі: «Пан даў, і Пан забраў. Няхай будзе благаслаўленае імя Пана» (Ёв 1, 20). Ён не абвінавачвае Бога ў несправядлівасці, а просіць Яго адказаць, бо жадае зразумець сэнс незаслужаных пакутаў. Не атрымаўшы адказу, Ёў прымае страшнае рашэнне: маліць Бога аб смерці.

Жонка гаворыць яму: «Зняваж Бога і памры!». А Ёў адказвае: «Калі мы прынялі добрае з рукі Бога, то як жа нам не прыняць злага?» (Ёв 2, 9–10).

У выніку жонка пакідае Ёва і той застаецца зусім адзін. Тады на дапамогу яму прыходзяць трое сяброў: Эліфаз, Балдад і Зафар. Побач з Ёвам яны праводзяць сем дзён і начэй, моўчкі седзячы побач. За гэты час сябры не прамовілі аніводнага слова (гл. Ёв 2, 13). Сем дзён маўчання —

Войцех Жмудзінскі SJ — езуіт, біблійны тэалаг, педагог, выдавец квартальніка «Быць для іншых» і дырэктар Цэнтра падрыхтоўкі лідараў і выхаваўцаў імя Пэдро Арунэ. Нарадзіўся ў 1961 годзе. Жыве ў Варшаве.

наймудрэйшае, што можна было зрабіць. У цішыні яны былі побач са сваім сябрам, падтрымліваючы яго ў цяжкіх пакутах.

Калі італьянская мафія забіла майго сябра, сямнаццацігадовага Марчэлло, я амаль усю ноч праседзеў побач з ягонай маці. Яна трымала мяне за руку і плакала, пытаючы, дзе цяпер Бог і чаму Ён забраў яе люблага сыночка. У слязах яна распавядала пра сына і абвінавачвала Бога ў жорсткасці. Я таксама ў думках размаўляў з Богам, пытаючыся ў Яго, што мне сказаць гэтай маці, як абараніць Яго перад закідамі няшчаснай жанчыны, як ёй дапамагчы. Тады Бог даў мне зразумець, што нічога ад мяне не чакае, апроч прысутнасці. «Проста будзь тут», — сказаў Ён мне. — «Не трэба нічога гаварыць, не трэба нічога рабіць. Слухай і будзь побач з ёю, каб яна ўбачыла, што Бог не пакінуў яе ў гэтую цяжкую хвіліну».

Я моўчкі сядзеў побач з жанчынаю. Гэтая ноч стала для мяне самым складаным, самым балючым урокам малітвы.

Складаныя пытанні без адказу

Загаварыўшы, сябры Ёва ўсё сапсавалі. Яны нібыта сучыаюць, спрабуюць растлумачыць, чаму так адбылося, чаму на Ёва зваліліся ўсе гэтыя няшчасці. Але якія пустыя іх словы, якія непраўдзівыя і высмактаныя з пальца іх парады, і наколькі мудрэйшаю была проста маўклівая прысутнасць. І хто тых сяброў за язык цягнуў...

Эліфаз пачаў гаварыць: «Вядома, ты грэшнік, дык вызнай свае грахі. Нічога не бывае проста так, гэта Бог цябе карае, бо невінаваты так не пакутуюць». Эліфаз нават думкі не дапускае, што зусім не ўчынкі Ёва сталі прычынаю пакутаў, бо гэта не вяжацца з тэалагічнымі прынцыпамі, рушыць асновы веры. Справядлівы чалавек не можа

цярпець пакутаў, бо тады атрымліваецца, што Бог несправядлівы. Нават падумаць пра гэта было б блюзнерствам. Эліфаз дае нам зразумець, што калі рэчаіснасць не адпавядае тэалагічнай дактрыне, тым горш для рэчаіснасці.

Гэтак жа звяртаецца да сябра і Балдад: «Чыні дабро, і тады сітуацыя зменіцца, не можа быць такіх няшчасцяў без віны, адпакутуй і стань мудрэй. Навяртанне верне табе ўдачу». Гэта ўсё нагадвае парады тэлевізійных трэнераў пасляховага жыцця і выглядае як дэвіз на рэкламнай расцяжцы: «Бог вырашыць усе твае праблемы!». Не вырашыць!

Зафар дадае: «Ты сляпы, бо не бачыш, у чым твая віна. Ты нясеш лухту, блюзнерыш, сваім бясконцым ныццём абражаеш Бога, задаеш Яму недарэчныя пытанні. Нельга задаваць Богу такіх пытанняў!». Няўжо?

Многія пазбягаюць складаных пытанняў, баяцца задаваць іх сабе і Богу. Але «чаму вы аддаляецеся ад словаў праўды?» (Ёв 6, 25а). Многія лічаць, што сварыцца з Богам недапушчальна, нельга прыводзіць Яму свае аргументы, дзяліцца сваім меркаваннем, рабіць закіды: «За што Ты мяне так судзіш? Ці добрым Табе здаецца тое, каб прыгнятаць і ганьбіць мяне?» (Ёв 10, 2–3). У змаганні з Богам няма нічога дрэннага. Кожны раз, калі мы пачынаем гэтае змаганне, выходзячы з застою, абыякавасці, бяздзейнасці, Ён перамагае ў барацьбе, а Яго перамога над намі ёсць і нашаю перамогаю. Няўжо Бог не змагаецца за нас?

Сябры Ёва падымаюць вельмі важныя тэалагічныя пытанні і ўпэўненыя ў сваёй рацыі: «Бог пасылае цярпенні злым, а не добрым, Ён ўзнагароджвае верных шчаслівым жыццём і карае грэшнікаў».

Варта згадаць, што аўтары большасці кнігаў Старога Завету не верылі ў жыццё пасля смерці, таму, вядома, не разлі-

чвалі на ўзнагароду па-за зямным жыццём. Гэта яшчэ больш узмацняе трагедыю Ёва. Вечны — толькі Бог, а чалавек прамінае, нібы павеў ветру, і ніколі ўжо не абудзіцца. Яму горш, чым дрэву, якое «мае надзею: калі б было ссечанае, дык зноў адрасце і парасткі свае пускаць не пакіне» (Ёв 14, 7).

Да сёння даволі распаўсюджанае меркаванне, што Бог спрыяе справядлівым у зямным жыцці, і гэта часта становіцца прычынаю адыходу ад Бога. За якія грахі? Чаму са мною гэта здарылася, я ж так стараўся захоўваць усе заповедзі і рэгулярна хадзіць у касцёл: Ты ж павінен, Божа, клапаціцца пра сваіх верных! А дзе Ты быў, калі са мною гэта адбывалася? Калі нявінныя церпяць, а злачынцы цудоўна жывуць, дзе тут логіка? Можа Бог не валадарыць над светам, які сам стварыў, раз тут пануе хаос? Дзеля чаго імкнуцца жыць дасканала і справядліва, калі гэта не прыносіць шчасця на зямлі або хаця б пасля смерці? Калі здаецца, што адзінае правіла ў свеце — гэта адсутнасць усялякіх правілаў, то тады для чаго мне іх прытрымлівацца?

Вобраз Бога і вобраз д'ябла

Праблема няшчасця і цярпення нявіннага чалавека — важная тэма ў літаратуры XIX і XX стагоддзяў. Мясце моцна ўзрушыў у «Братах Карамазовых» Ф. Дастаеўскага маналог атэіста Івана, які не жадае мірыцца з тым, што пакутуюць дзеці, і абвінавачвае вернікаў у тым, што яны занадта проста разумеюць прычыны чалавечых цярпенняў:

«Слухай, калі ўсе мусяць пакутаваць, каб пакутамі купіць вечную гармонію, то пры чым тут дзеці, скажы мне, калі ласка? Зусім незразумела, дзеля чаго і яны мусілі пакутаваць і дзеля чаго ім купляць пакутамі гармонію? <...> І калі пакуты дзяцей дапоўнілі кошт пакутаў, неабходны, каб купіць праўду, тады

я загадзя сцвярджаю, што ўся праўда не вартая такой цаны».

Пакуты без віны становяцца прычынаю евангельскага бунту супраць вобразу Бога, які можа ўсё і заўсёды павінен нам дапамагаць. У Хрысце мы спазнаем зусім іншага Бога, чыя моц крыецца ў бездапаможнасці Ягняці, якога вядуць на зарэз. Толькі той, хто верыць у таямніцу крыжа, мог напісаць словы, падобныя да тых, што знайшлі побач з цэлам вязня у лагеры Равенсбрук:

«Пане, Ты бачыш, як нашыя палачы здзекуюцца з нас, мучаюць нас, забіваюць. Але Ты бачыш таксама, як мы дзелім між сабою акраец хлеба, як шмат сярод нас падтрымкі і любові. Прашу Цябе, Пане, памятай не толькі пра мужчын і жанчын добрай волі, але і пра тых, хто прыніжае нас. Забудзься пра тое, што яны зрабілі нам, а памятай пра плён, які прынеслі гэтыя пакуты: пра нашае сяброўства, дабрыню, цяроўнасць, велікадушнасць сэрцаў. Калі нашыя палачы стануць перад Тваім судом, дазволь, о Пане, каб плён, які далі мы, стаў прабаўненнем для іх».

Вартая ўвагі постаць д'ябла, які ў гісторыі Ёва выступае як супрацоўнік Бога. Гэты феномен вельмі проста растлумачвае кс. Дарыюш Іваньскі ў кнізе «Ёў для адважных»². У часы персідскай імперыі, калі ўзнікла аповесць пра Ёва, краіна была падзеленая на землі, якімі кіравалі князі-сатрапы. Каб упэўніцца ў вернасці сатрапа, кароль пасылаў эмісара, які мусіў праверыць, наколькі мясцовы сатрап захоўвае паслухмянасць каралю. Для гэтага эмісар дражніў яго, спрабаваў выцягнуць нейкія непаважлівыя словы пра караля, злавіць на нявернасці. Вобраз д'ябла, намаляваны аўтарам Кнігі Ёва, выкліканы менавіта вобразам эмісара-спакушальніка, які павінен даць каралю справядзачу ў вернасці ягонага сатрапа.

Д'яблава справа завяршаецца

паразаю. Ёў не скардзіцца на Бога, хоць і не згаджаецца з Ім. Ён думаў, што сябры стануць на ягоны бок, засведчаць яго невінаватасць, пажадаюць яго абараніць, аднак усе ад яго адварнуліся.

Эліфаз, Балдад і Зафар, гаворачы пра Бога, перакананыя, што гавораць ад Яго імя, але з самім Богам яны ўвогуле не размаўляюць. Толькі Ёў застаецца чалавекам малітвы, цвёрдай і балючай, але шчырай і сапраўднай. Не атрымаецца пазнаць Бога без дыялогу з Ім самім. «Ты памыліўся, Божа!» — усклікае Ёў. Ён звяртаецца да Бога на «Ты», спрабуе змусіць Яго даць адказ на пытанні, якія задае Яму. Ці прызнае Ён, што памыліўся? Нягледзячы на тое, што мінула шмат стагоддзяў, мы і цяпер задаем Богу складаныя пытанні: «Няўжо Ён кожны раз памыляецца, калі ў свеце нараджаецца дзіця-інвалід? Няўжо жудасная лавіна, якая пахавала мноства людзей проста разам з дамамі, узнікла з прычыны Божай бяздумнасці? Ці ўвогуле Бог ведае, што робіць?»

«Не жадаю скардзіцца на лёс, не прашу больш за тое, чым Ты можаш даць, і ўсё яшчэ спадзяюся, што Ты ведаеш, што робіш, Божа!» — спяваецца ў папулярнай песні. — «Чаму Ты даў мне паверыць у цуд, а пасля ўсё адабраў?». Гэтыя словы гучаць прыгожым псалмам у стылі малітвы Ёва, што ўзносіцца да маўклівага, але добрага Бога.

Бог — не вораг жыцця

Бог вучыць жыццю, Ён — не вораг жыцця. Ён заўжды заставаўся на баку Ёва, які ніколі не прымаў занадта простых адказаў на цяжкія экзістэнцыяльныя пытанні. Бог не пасылае кары! Пакуты — гэта таямніца, а не няшчасце, якое дапускае Бог. Бог не здымае нас з крыжа, затое Ён побач з намі ў цяжкія хвіліны жыцця. Як сонца, што ўзыходзіць над добрымі і злымі, так і

зло здараецца з добрымі і злымі людзьмі. Так створаны свет.

Кожнае цяроўненне — гэта зло, але яно можа мець сэнс, яго можна перажываць прыгожа. Бог не пасылае эпідэміі і прыродныя катастрофы, каб пакараць людзей — яны могуць стаць цудоўнаю магчымасцю наблізіцца да Бога. Не існуе хваробаў, якія паходзяць ад Бога, і ніколі нельга адмаўляцца ад малітвы аб аздараўленні. Няма войнаў, катаклізмаў і трагедый, якія запланаваны Бог.

Нармальна ва ўсіх гэтых сітуацыях звяртацца па дапамогу да Бога. Аднак часта мы забываемся прасіць Бога аб святле і разуменні таго, што адбываецца. Перад тым, як паўтараць за паэтам Аляксандрам Фрэдрам: «Няхай будзе воля Неба, з ёй заўжды згаджацца трэба», паспрабуйма пазнаць, зразумець гэтую волю. Калі вакол змрок і сумненні, задавайма пытанні.

Ёў — гэта прыклад чалавека, які сутыкнуўся з найстрашнейшым выпрабаваннем, быў дарэшты змучаны болем, але ўсё ж пытаўся, усё ж хацеў зразумець. Віктор Гюго назваў яго «тытанам на навознай кучы», а мастак Оскар Какошка «бачыць у лёсе Ёва адбітак нашай экзістэнцыі, раскрэсленай крывавымі драпінамі і бессэнсоўнасцю»³. У сваіх разважаннях над Кнігаю Ёва я не абмяжоўваюся канстатацыяй, што праз справядлівае жыццё не живеца нам лепш. Проста я кажу, як і многія мае сябры, што «кожны добры ўчынак павінен быць пакараным». Такое жыццё. І дзе тут логіка?

Пераклад з польскай мовы

Юліі Шэдзько.

Паводле: «W drodze», № 10, 2016 г.

¹ Паводле: Л. М. Талстой, «Смерць Івана Ільіча, Крэйдарава саната, Гаспадар і парабак». — Мінск, Мастацкая літаратура. — 1977. — С. 53.

² Гл.: Ks. Dariusz Iwański, *Hiob dla odważnych*. Wydawnictwo Bernardinum. — Pelplin, 2015. — S. 73–77.

³ Паводле: Gianfranco Ravasi, *Hiob część II. Wzdwignięcie*. — Kraków, 2005. — S. 595.

Андрэй Дубінін

«Адбудуй Мой дом...»

У 2008 годзе я быў запрошаны распісваць адноўлены пасля землятруса храм у *Cava de' Tirreni* — італьянскім горадзе-пабраціме беларускага Нясвіжа. Поўны назоў храма — базыліка святых Францішка і Антонія (*Convento San Francesco e Sant'Antonio Cava de' Tirreni*). У 2011 годзе падрэ Луіджы даў мне заданне на стварэнне цыклу, прысвечанага жыццю святога Францішка. Карціны паводле дзевяці сюжэтаў павінны былі заняць адмысловыя архітэктурныя нішы на сценах цэнтральнай навы базылікі. Памер кожнай нішы — 100 на 220 сантыметраў, даволі складаная задача, бо фігуры маглі быць размешчаны толькі па прынцыпе фрыза, што задавала невялікі іх рост і да таго ж абмежаванасць стужкай з назвай унізе. Падрэ Луіджы тлумачыў мне сюжэт кожнай выявы, а потым я паказваў яму свае эскізы. У астатнім мне была дадзена поўная свабода...

Мне вельмі падабаецца формула «*мастацкі вобраз даволіць сабе*» («художественный образ доволит себе»). Гэтыя словы філосафа А. Ф. Лосева выразна паказваюць рамкі і задачы функцыянавання мастацкага вобраза, які сам па сабе і ёсць сутнасцю мастацкага твора. Дадам, што вытокі гэтага выказвання знаходзяцца ў біблейным «*доволит днєви злоба его*» (у сінадальным

рускім перакладзе), ці «*хопіць кожнаму дню свайго клопату*» (Мц 6, 34). Проста кажучы, добра скампанаваны мастацкі вобраз нясе ў сабе дасканалую структуру, у якой можна «счытаць» усё важнае і неабходнае, не прыбягаючы да літаратурнай ілюстрацыі.

Кожная карціна ўтварае раздзел, які пачынаецца з кароткага літаратурнага сюжэта з жыцця св. Францішка; далей — візуальнае пераўвасабленне прачытанага і, нарэшце, апісанне кампаноўкі згаданага сюжэта. Мне хочацца пазнаёміць беларускіх чытачоў са сваёю працаю.

«Сустрэча св. Францішка з распяццем»

Пачну са зместу сюжэта. Сяты Францішак у 1204 г. вырашае далучыцца да крыжовага паходу і едзе да месца збору войскаў, але па дарозе, у горадзе Спалета, бачыць сон, які прымушае яго вярнуцца. З гэтага часу ён праводзіць шмат гадзінаў на малітве ды цураецца старых забаваў, а таксама пачынае даглядаць хворых на праказу.

Праз некаторы час у касцёле св. Дам'яна, недалёка ад Асізі, Францішак маліўся перад выяваю Хрыста ўкрыжаванага, і нечакана Хрыстус на выяве ажыўды звярнуўся да юнака са сло-

Андрэй Дубінін нарадзіўся 9 чэрвеня 1963 г. у Мінску. Скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў) на аддзяленні «станковы жывапіс»; спецыяльнасць мастак-жывапісец, педагог (1987). У 1988–1990 гг., 1996–1999 гг. працаваў мастаком-рэстаўратарам у Спаса-Праабражэнскай царкве Еўфрасіннеўскага манастыра ў Полашку; у касцёле св. Станіслава ў Магілёве; у Свята-Петрапаўлаўскім саборы ў Мінску; у сядзібе Прушынскіх у Лошыцы. У 1990 г. вывучаў тэарэтычны курс ва Усесяюзным інстытуце павышэння кваліфікацыі працаўнікоў культуры Міністэрства культуры СССР (кафедра метадалогіі і тэхналогіі рэстаўрацыі) у Маскве. У 1990–1998 гг. — выкладчык манументальна-дэкаратыўнага мастацтва мастацкага аддзялення ў Рэспубліканскім каледжы мастацтваў. З 1996-га па 2004 г. выкладаў у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. З 2001 г. творча працуе ў Італіі, дзе адбыліся тры яго персанальныя выставы. У 2008 г. быў ушанаваны дыпламам «Біенале міжнароднага мастацтва 2008» у Рыме. У 2008 г. быў запрошаны распісваць адноўлены пасля землятруса храм у *Cava dei Tirreni*, адначасова выконваючы маштабную серыю з 12-ці карцін, прысвечаную айцам-заснавальнікам аднаго з найстарэйшых абацтваў — *Badia di Cava*. Жыве ў Мінску.

вами: «Францішак, Францішак, адбудуй Мой дом, бо глядзі, ён руйнуецца»...

Першым кампазіцыйным рухам для мастацкага вырашэння сюжэта «Св. Францішак перад распяццем» была думка літаральна «зарыфмаваць» святога з апорным слупом. Гэтак я і зрабіў, перакрыўшы чатырохгранны слуп (важна, што слуп, а не круглую, таму «бязвольную», калону) зграбнай постаццю Францішка. Увесь храм зрокава нібы абапёрся на гэтую фігуру, якая нават троху «прысела» ад нечаканага цяжару. На карціне нібы спаборнічаюць дзве крыніцы святла — знешняя, мірская, і святло ад распяцця. Малады Францішак стаіць перад выбарам, але ён сам і ёсць цэнтральнай апорнай кропкай гэтых шалёў лёсу, шалёў уласнага выбару і паклікання.

«Св. Францішак перад папам Інакенціем III»

У лютым 1209 года Францішак чуче на Імшы чытанне з Евангелля паводле Мацвея, у якім Хрыстус заклікае вучняў ісці прапаведаваць Ягонае слова, нічога не беручы з сабою, і Францішак адчувае, што гэта ягонае пакліканне. З гэтага моманту ён пачынае прапаведаваць пакаянне. Хутка да яго далучаецца першы вучань,

Бэрнард, які аддае ўсю сваю маёмасць на аднаўленне святыняў. За год колькасць вучняў дасягае адзінаццаці. Супольнасць называе сябе «*fratres minores*», што азначае «меншыя браты». Ад самага пачатку гэтыя прапаведнікі адрозніваюцца ад іншых надзвычайнай бадзёрасцю, славячы Бога не толькі казаннямі, але і спевамі. У тым жа 1209 годзе Францішак вядзе нованароджаную супольнасць у Рым, каб атрымаць благаслаўленне папы Інакенція III. Папа спачатку адмаўляе ім у аўдыенцыі, але на наступную ноч бачыць сон, у якім сцяну храма, што вось-вось абваліцца, падтрымоўвае маленькі чалавек у жабрацкай вопратцы. Ранкам ён разумее, што чалавек у сне — гэта той самы жабрак, які прыходзіў да яго днём раней, і прымае меншых братоў, і благаслаўляе іх.

Ствараючы гэтую карціну, я ўжыў прыхаваную цытату з «Паклікання Мацвея» Караваджа, дзе ўказальны рух Хрыста ўзмоцнены паралельным яму промнем сонца, а сустрэчны рух фігуры папы Інакенція III падкрэслены падаючым снапом сонечнага святла, яно і благаслаўляе, і асвятляе дзейнасць супольнасці «меншых братоў» пад кіраўніцтвам Францішка. Твор Караваджа паказвае момант паклікання Левія Мацвея, і я хацеў

падкрэсліць праз гэтае папскае благаслаўленне найвышэйшы сэнс паклікання нябеснага да подзвігу прапаведавання Евангелля.

«Сустрэча св. Францішка і св. Клары»

Супольнасць меншых братоў працягвае прапаведніцкую дзейнасць. Казанні Францішка вельмі кранаюць Клару, дзяўчыну з высакароднай сям'і, і яна вырашае пайсці ў манахкі, але яе бацькі супраць такога выбару дачкі, і тады Францішак і ягоныя вучні дапамагаюць Клары збегчы з дому, і яна засноўвае манаскі ордэн бедных жанчын, які ў прастамоўі называюць ордэнам Кларысак.

У карціне «Сустрэча св. Францішка з распяццем» я раскрываю сюжэт пры дапамозе архітэктурнага элемента — апорнага слупа, якому прыпадобніў маладога Францішка. Паколькі з'яўленне жаночага манаскага ордэну адкрыла і жанчынам магчымасць служэння Хрысту па прыкладзе «меншых братоў», мне падалося лагічным, што ў гэтым сэнсе францішканства набыло завяршэнне нахшталт архітэктурнага скляпення, што абапіраецца на дзве процілеглыя сцяны. Прадаўжэнне сілуэтаў Францішка і Клары ўтвараюць

арку скляпення, гэта скляпенне крыжова-купальнае, крыж — у аснове гэтага тыпу перакрыццёў. Я разумею пэўную штучнасць, літаратурнасць такога апісання, але ў карцінным увасабленні яно не мае «літаратурнай праграмнасці». Лініі і рухі фігураў і архітэктурных матываў утвараюць рытмічны малюнак суцэльнага мастацкага вобраза.

«Св. Францішак атрымлівае стыгматы»

17 верасня 1223 года, падчас малітвы на гары Альверна, Францішку з'явіўся вобраз укрыжванага серафіма. Калі ён знік, на руках, нагах і грудзях Францішка засталіся стыгматы. Манах, які быў сведкам гэтага здарэння, раскажаў аб ім толькі пасля смерці Францішка...

Для фарміравання кампазіцыйнага рашэння гэтай карціны ключавымі сталіся словы аб тым, што падзея адбывалася каля гары Альверна, што сваім сілуэтам была падобная да Галготы. У мяне адразу склаўся вобраз святога Францішка, які перажыў пакутніцкія мукі Хрыста. Звычайна ў мастацтве паказаны Францішак, які прымае стыгматы, падстаўляючы далоні пад промні. Аднак я нібы адчуў, што святы ў той момант пачуваў сябе, нібы на крыжы, з раскінутымі рукамі. На карціне ён зрокава «прыбіты» да гары Альверны-Галготы, як да крыжа. У пэўным сэнсе я падсумаваў знаходкі іншых мастакоў, і гэта мая сціплая заўвага самому сабе — я спадзяюся, што не схібіў і сумленна выказаў свае перажыванні праз пластычны вобраз. У кожнай эпохі ёсць свае агульнапрынятыя зрокавыя клішэ, кожны мастак творыць свае вобразы ў межах агульнапрынятага, парушаючы візуальны код на меру свайго таленту.

Тое, што на маім палатне св. Францішак уклечыў, тлумачыцца патрэбаю павялічыць

яго фігуру ў фармаце, бо ад пачатку, паўтаруся, быў заддзены памер 100 сантыметраў па вышыні і 220 сантыметраў па гарызанталі, і абавязковым элементам была стужка з назваю сюжэта.

«Св. Францішак прапаведуе перад птушкамі»

...Ёсць мноства літаратурных клішэ, пабудаваных на параўнанні гаворкі або малітвы з журчаннем ручая ці плёскам вады. Мне

падалося, што натуральна проста паказаць гэта праз зрокавую метафару. Святы гаворыць сваё казанне на фоне жыватворчага ручая, што бяжыць з гары, і гэты бег нішто не здольна спыніць — вада знойдзе сваю трыбачку-сцяжынку да кожнага. Ручай драбіцца на ручайкі: адзін бяжыць да вучняў у схованцы, другі кіруецца да птушак. У кожным разе ён здольны спатоліць смагу высокага і духовага...

CONTENTS

We open this issue with the article by fr. A. Kulacha «The Cult and the Icon of St. Joseph in Gudagai», dedicated to the Year of St. Joseph proclaimed in the Catholic Church (p. 2-5).

The essay by the first Ambassador of Poland to Belarus, Doctor of Linguistics E. Smułkowa «My Memories of Cardinal Kazimierz Świątek» is dedicated to the memory of Card. K. Świątek (p. 6-9).

The famous collector I. Surmacheuski in his article «Budslau. Pilgrimage to Silence...», comprehending the drama of the fire in the national Catholic sanctuary, urges the Belarusians to value their common spiritual heritage (p. 10-15).

In column «On the bookshelf» we publish an excerpt «All Thy Judgments Are Righteous» from the book «The Pardoned» by fr. A. Zharnasiek MIC (p. 16-21).

Article «My God, How to Understand the Heart of Death?» by writer and editor-in-chief of «Our Faith» K. Lalko and article «Stop-kadr: Yury Garulou» by film critic G. Shur are dedicated to the memory of the talented documentary filmmaker Y. Garulou (p. 22-28).

Historian A. Shpunt in his article «Father Stanisław Parczewski Is a Friend of Adam Mickiewicz» introduces to the readers another interesting person in the spiritual culture of the Belarusians (p. 29-33).

Literary critic and poetess I. Bagdanovich presents her translation of Gabriela Puzynia's literary heritage (p. 37-43).

In column «Poetry» we publish poems by I. Bagdanovich and Fr. J. Szymik (p. 44-51).

L. Kaminskaya in her essay «To the Heart not Taken from the Cross...» writes about the new book of translations of poems by Fr. Jan Twardowski «To the Mother of God», published in «Pro Christo» Publishing House (p. 52-53).

The well-known researcher of literature Y. Yanushkevich tells about the thorough work of the folklorist U. Vasilevich «Monuments of National Engraving Arts» (p. 54-57).

Column «Prose» contains autobiographical essays by the writer, artist, and publisher U. Siuchykau (p. 58-61).

The talented Belarusian artist A. Dubinin, who worked in Italy for many years, in his essay «Rebuild My House...» tells about his series of works of art in the Basilica of St. Francis and St. Anthony in the Italian city of Cava de' Tirreni, a twin city of the Belarusian town of Niasvizh (p. 65-67).

PODSUMOWANIE

Niniejszy numer kwartalnika rozpoczyna się artykułem o. A. Kulachi OCD „Kult i obraz św. Józefa w Gudogaju”, poświęconym ogłoszonemu w Kościele Powszechnym Rokowi św. Józefa (S. 2-5).

Pamięci K. Świątko poświęcony jest esej pierwszego ambasadora Polski na Białorusi, doktora językoznawstwa E. Smułkowej „Moje wspomnienia o księdzu kardynale Kazimierzu Świątku” (S. 6-9).

Znany kolekcjoner I. Surmaczewski w art. «Budslaw. Pielgrzymka do ciszy...», rozmyślając o dramacie, związanym z pożarem w nacionalnym sanktuarium, wzywa Białorusinów bardziej doceniać wspólne dziedzictwo duchowe (S. 10-15).

W numerze umieszczony został fragment z książki „Pomiłowani” o. A. Żernosieka MIC „Wszystkie wyroki twoje są sprawiedliwe” (S. 16-21).

Pamięci wybitnego reżysera filmów dokumentalnych J. Gorulowa poświęcone są artykuły pisarki, redaktorki naczelnej pisma „Nasza wiara” K. Lalko „Mój Boże, jak zrozumieć serce śmierci?” oraz krytyka filmowego G. Szur „«Stop-kadr»: Jury Gorulow” (S. 22-28).

Historyk A. Szpunt w art. „Książd Stanisław Parczewski przyjacielem Adama Mickiewicza” zapoznaje czytelników z jeszcze jedną ciekawą postacią kultury duchowej Białorusinów (S. 29-33).

Zamieszczony został utwór z dziedzictwa literackiego Gabrieli Puzyni w tłumaczeniu historyka literatury I. Bogdanowicz (S. 37-43).

W rubryce „Poezja” umieszczone są wiersze I. Bogdanowicz i ks. Jerzego Szymika (S. 44-51).

L. Kamińska w eseju „Sercu, nie zdjętemu z Krzyża...” pisze o nowej książce tłumaczonych wierszy ks. Jana Twardowskiego „Do Matki Bożej”, która została wydana w wyd. „Pro Christo” (S. 52-53).

O fundamentalnej pracy folklorysty W. Wasilewicz „Pomniki ojczyznianej grawiury” opowiada znany badacz literatury J. Januszkiewicz (S. 54-57).

W rubryce „Proza” umieszczono zarys autobiograficzny pisarza, malarza, wydawcy W. Siwczykowi (S. 58-61).

Utalentowany białoruski malarz A. Dubinin, który wiele lat pracował we Włoszech, w eseju „Odbuduj dom Mój...” opowiada o swoim cyklu prac malarskich w bazylice św. Franciszka i św. Antoniego we włoskim mieście Cava de' Tirreni — zaprzyjaźnionym mieście białoruskiego Nieświeża (S. 65-67).

RESÜMEE

Diese Ausgabe beginnt anlässlich des Jahres des heiligen Joseph in der katholischen Weltkirche mit dem Artikel des Priesters A. Kuljacha „Der Kult und das Heiligenbild des heiligen Joseph in Gudagai” (S. 2-5).

Dem Andenken an Kardinal Swjatek gewidmet ist der Essay „Meine Erinnerungen an den Priester Kardinal Kasimierz Swjatek” von E. Smulkova, der ersten Botschafterin Polens in Belarus und Doktorin der Sprachwissenschaft (S. 6-9).

Der bekannte Sammler I. Surmatscheuski reflektiert im Artikel „Budslau. Pilgerfahrt in die Stille...” über den dramatischen Brand im christlichen Nationalheiligtum und ruft die Belarussinnen und Belarussen auf, ihr gemeinsames geistliches Erbe zu schätzen (S. 10-15).

Die Rubrik „Auf dem Bücherregal” enthält den Auszug „Alle deine Gerichte sind gerecht” aus dem Buch „Begnadigte” des Priesters A. Sharnasek MIC (S. 16-21).

Der Artikel „Mein Gott, wie lässt sich das Herz des Todes verstehen?” der Schriftstellerin und der Chefredakteurin der Zeitschrift „Naša vera” K. Lialko und der Artikel „Standbild: Jury Garuljou” des Filmkritikers G. Schur erinnern an den talentierten Regisseur und Dokumentalisten J. Garuljou (S. 22-28).

Der Historiker A. Spunt macht die Leserinnen und Leser im Artikel „Priester Stanislau Partscheuski – ein Freund von Adam Mizkewitsch” mit einer weiteren interessanten Persönlichkeit der geistigen Kultur der Belarussinnen und Belarussen bekannt (S. 29-33).

Die Literaturwissenschaftlerin und Poetin I. Bagdanowitsch veröffentlicht ihre Übersetzungen des literarischen Erbes von Gabriela Puzyna (S. 37-43).

Die Rubrik „Poesie” beinhaltet Gedichte von I. Bagdanowitsch und Priester Jerzy Szymik (S. 44-51).

L. Kaminskaja schreibt im Essay „Dem Herzen, das nicht vom Kreuz abgenommen wurde...” über das neue Buch „An die Gottesmutter” mit übersetzten Gedichten des Priesters Jan Twardowski, das im Verlag „Pro Christo” erschienen ist (S. 52-53).

Über das ausführliche Werk „Denkmäler der heimischen Gravurkunst” des Folkloristen U. Wassilewitsch berichtet der bekannte Literaturforscher J. Januschewitsch (S. 54-57).

Die Rubrik „Prosa” enthält autobiografische Skizzen des Schriftstellers, Malers und Herausgebers U. Siutschykau (S. 58-61).

Der talentierte belarussische Maler A. Dubinin, der viele Jahre in Italien gearbeitet hat, berichtet im Essay „Stelle mein Haus wieder her...” über seinen Bilderzyklus in der Basilika des heiligen Franziskus und des heiligen Antonius in der italienischen Stadt Cava de' Tirreni, Partnerstadt der belarussischen Stadt Njaswisch (S. 65-67).

SOMMARIO

Questo numero della rivista inizia con l'articolo del sacerdote A. Kuliakha “Il culto e l'icona di San Giuseppe a Gudagai”, dedicato all'Anno di San Giuseppe proclamato dalla Chiesa Cattolica Ecumenica (p. 2-5).

Il saggio della prima Ambasciatrice di Polonia in Bielorussia, dottoressa di ricerca in linguistica E. Smulkowa “I miei ricordi del Cardinale K. Sviontek” è dedicato alla memoria di K. Sviontek (p. 6-9).

Il famoso collezionista I. Surmačevskij, riflettendo nell'articolo “Budslau. Un pellegrinaggio nel silenzio...” sul dramma dell'incendio nel santuario cristiano nazionale, invita i bielorussi a valorizzare maggiormente il loro comune patrimonio spirituale (p. 10-15).

Nella rubrica *Sullo scaffale* è collocato il brano “Tutti i Tuoi giudizi sono giusti” tratto dal libro “I grazziati” del Padre A. Žarnasek MIS (p. 16-21).

L'articolo della scrittrice e direttrice dell rivista “Naša vera” K. Lalko “Mio Dio, come capire il cuore della morte?” e l'articolo del critico cinematografico G. Šur “Fermo immagine: Jury Garuljou” è dedicato alla memoria del talentuoso documentarista Jury Garuljou (p. 22-28).

Lo storico A. Špunt nell'articolo “Il sacerdote Stanisław Parčėuski, amico di Adam Mickiewicz” presenta ai lettori un'altra figura interessante della cultura spirituale dei bielorussi (p. 29-33).

La storica di letteratura e poetessa I. Bagdanovič pubblica le sue traduzioni del patrimonio letterario di Gabriela Puzynia (p. 37-43).

Nella rubrica *Poesia* sono collocate le poesie di I. Bagdanovič e del prete Jerzy Szymik (p. 44-51).

L. Kaminskaja nel saggio “Al cuore non tolto dalla croce...” scrive del nuovo libro di traduzioni di poesie del sacerdote Jan Twardowski “Alla Vergine” pubblicato dalla casa editrice “Pro Cristo” (p. 52-53).

Il noto critico letterario Jasep Januškevič racconta del libro fondamentale del folklorista V. Vasilevič “I monumenti nazionali dell'arte dell'incisione” (p. 54-57).

I saggi autobiografici dello scrittore, artista ed editore V. Siučykau sono raccolti nella rubrica *Narrativa* (p. 58-61).

Il talentuoso artista bielorosso A. Dubinin, che ha lavorato in Italia per molti anni, nel saggio “Ricostruisci la mia casa...” racconta di suo ciclo di opere d'arte nella Basilica di San Francesco e di Sant'Antonio nella città italiana di Cava de' Tirreni, città gemella di Niasviž bielorosso (p. 65-67).

На 1-й ст. вокладкі — «Святы Юзаф з Дзіцяткам Езусам». Абраз з працэсійнага ферэтрона з касцёла Адвэдзінаў Найсвяцейшай Панны Марыі ў в. Гудагай Астравецкага р-на. Фота Мікалая Новікава.

Часопіс «**НАША ВЕРА**», № 2 (96)/2021.

Адрас для карэспандэнцыі: а/с 101, 220002, г. Мінск-2; тэл./факс: 356-17-50. **E-mail:** media@catholic.by. **Web:** media.catholic.by/nv/

Рэдакцыя рукапісаў не рэцэнзуе і не вяртае.

Заснавальнік — Мінска-Магілёўская архідыяцэзія РКК у РБ. Вуліца Рэвалюцыйная, 1а, 220030, г. Мінск.

Галоўны рэдактар — Крыстына Аляксееўна Лялько. Часопіс выдаецца на ахвяраванні вернікаў.

Часопіс зарэгістраваны ў Дзяржаўным рэестры сродкаў масавай інфармацыі за № 903.

Папідсаны да друку 16.03.2021 г. Фармат 60х84 1/8. Ум. друк. арк. 8,37. Ул. выд. арк. 6,93. Наклад — 800 экз. Зак. № 366.

Надрукавана ў ПУП «Джи энд Ди» Ліцэнзія № 02330/362 ад 06.05.2013.

Вул. Бурдзэйнага, 37-191, 220136, г. Мінск.

*Мастацкі цыкл Андрэя Дубініна
ў базыліцы св. Францішка і св. Антонія (Cava de' Tirreni)*

«Сустрэча св. Францішка з распяццем».

«Св. Францішак перад папам Інакенціем III».

«Сустрэча св. Францішка і св. Клары».

«Св. Францішак атрымлівае стыгматы».

«Св. Францішак прапаведуе перад птушкамі».